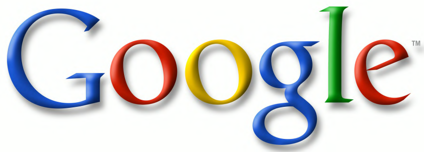

СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 51

ДОМАЋА ПИСМА

ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА

Obradović, D.

51 СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА 51

ДОМАЋА ПИСМА

ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА

БЕОГРАД — ЗАГРЕБ
ШТАМПАНО У СРПСКОЈ ШТАМПАРИЈИ У ЗАГРЕБУ
1899.

ЖИВОТ ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА

ОД ПРЕКИДА ЊЕГОВЕ АУТОБИОГРАФИЈЕ (1788) ДО СМРТИ (1811).

Управа Српске Књижевне Задруге желела је да се потпуном издању писама Доситија Обрадовића дода и животопис његов од прекида у његову делу *Живот и приключенија* па до смрти. Овоме животопису најзгодније место и јесте овде, поред писама Доситијевих. За ово Време Доситијева живота, које обухвата 23 године, највише градива има у његовој преписци с пријатељима и познаницима. Када се ови боиграфски подаци, попуњени другима, скупе у целину, постиже се двоје: прво, добива се чист поглед на живот и рад овога великога књижевника српског у последњим годинама његовим, у којима је он, неуморни радник, много урадио ако не за српску књижевност, а оно за своју домовину, за српску слободу и за напредак свога народа, — друго, истиче се вредност његових писама за познавање његових личних особина, његових веза, његова утицаја и прилика под којима је радио.

*

Октобра месеца 1788. године — око овога доба прекида се Доситијево причање о његову животу —

стиже Доситије у Липиску и ту наштампа своју трећу, највећу књигу *Басне,* у којој је после одабраних басана од Езопа и других писаца штампао низ писама као продужење свога животописа и друге ствари. Неки познаник обећа Доситију распродати *Басне,* до пролећа (»до воскресенскога пазара«), те Доситије опет обећа читаоцима издати животе неких знаменитих људи, у којима је хтео народу свом изнети ону исту поуку коју је исказивао и у »наравоученијама«. То би дело било нека врста Плутарха. Али помоћ од пријатеља не дође, а Доситије није могао дело издати сам: није се смео упуштати у дуг, на који је мрзео као на »црну смрт«. Намера Доситијева о издању Плутарха пропаде, а на њено место јави се жеља да се у једну књигу скупе разноврсни чланци поучнога садржаја. Та књига — *Собраније нравоучителних вештеј* — угледала је света после четири године.

Чим заврши штампање *Басана* у Липисци, Доситије одмах пређе у Беч, где се могао лакше издржавати. Беч је остао код Обрадовића у добром спомену још од пређашњег боравка у њему, — после повратка из Грчке, а пре Липиске и Лондона. Одмах по доласку у Беч издао је 1789. године спев *Песна о избављенију Србије*, којим се одазвао на један савремени догађај: 8 октобра те године аустриска војска освојила је Београд, па је Доситије песмом величао победу хришћанског оружја и поред Јосифа II хвалио руску царицу Катарину II Велику, а поред Лаудона и Кобурга славио рускога војводу Суварова.

За три и по године — толико је Доситије Обрадовић провео у Бечу други пут — водио је Доситије доста живу преписку са пријатељима својим (20 писама). Доситијеви пријатељи и познаници волели су

читати његова писма, а он их је писао с вољом и пажљиво. Може бити да је Доситије намеравао скупити ова писма и издати их мало промењена (као што је пређе радио с онима из Русије), јер је свако писмо преписивао и чувао. Или је овај велики књижевник српски слутио да ће ова писма бити драгоцена потомцима његовим, па је желео да се по смрти у хартијама његовим нађу преписи ових малих састава, којима је он увек поклањао пажњу своју!

У ово време Доситије живљаше од предавања туђих језика у познатим српским кућама. Бавећи се том наставом, Доситије науми радити особити књижевни посао: намераваше израдити ручне књиге, из којих би његови земљаци могли научити туђе језике: грчки, енглески, француски и талијански. Тадашња српска књижевност беше врло оскудна с оваквим књигама: до овога времена беше изишла једна једина књига ове врсте — *Њемецкаја граматика* Стефана Вујановског (1772). Овакав посао Доситије Обрадовић извршио би како треба: из његових дела види се да је он све те језике темељно знао, много на њима читао и — што је не мање знатно — волео их. Разлози, који су наводили Обрадовића на ову мисао, врло су јаки и лепи: «Србљи ће од ови језика с временом потребу и ползу имати, зашто њима (фала Богу!) алкоран не стоји на путу, да што лепо, похвално и полезно не смеду учити. Храбри и природно остроумни народи у тако прекрасним и пространим краљевствама и провинцијама доћи ће и у другојачије состојаније. Наше је старати се за колико боље и веће можемо, а други ће после нас јошт више исправити и исполнити и нас ће праштати и благосиљати, који смо ји чему добром опо-

менули, јоште к томе и добар повод дали« (V писмо, стр. 24). На жалост Доситије не бејаше у повољним приликама, те није могао извести ову лепу замисао. А ево како живљаше Доситије у то време.

И тада, као и до тада, Доситије се издржаваше учењем ученика, часовима, — само што их је сада имао врло много: био је њима преоптерећен. На дан је имао по десет часова (говорећи о том, сам Доситије додаје: *најмање* — VIII писмо), те је једва чекао четвртак и недељу, да се мало одмори. И поред толиког рада Доситије није много зарађивао. Михаило Максимовић, српски књижевник, који је тада живео у Бечу као чиновник дворске илирске канцеларије и свакојако познавао Доситија и његово живлење, у делу *Мали букварза велику децу* (1792), код речи *списатељ,* говори како се Срби поносе Јованом Рајићем и Доситијем Обрадовићем, али би се управо морали стидети што ови корисни људи у старости живе оскудно. Па ипак, овако тежак живот и неповољне прилике нису сломиле Доситија Обрадовића, чији се карактер одликовао издржљивошћу. У толиком послу он је израдио и штампао четврто веће дело своје — *Собраније нравоучителних вештеј* — у јесен 1793. године. У издању овога дела помагао је Доситију штампар Стефан Новаковић, кога Доситије с правом назива »доброжелателни и преизрјадни националиста«.

Од заморнога учитељског и труднога књижевнога рада Доситије би одахнуо само празником у пријатељском кругу. А од свих бечких познаника Доситијевих гостољубљем се највише одликоваше ђенерал Сечујац, чији дом беше отворен свима Србима који се задржаваху у Бечу. Ту је Доситије лепо проводио

време са многом господом српском, особито са свештеницима и официрима. Овде се по трећи пут састадоше два добра познаника, два пријатеља народнога напретка: Доситије Обрадовић и Герасим Зелић. (С. К. З. свеска 44, *Житије Г. Зелића*, II. с. 86). За овај дом везане су и две хумористичне песме Доситијеве: *Плач за два петака* и *Песна за два петака* (LXX и LXXI) највеселији састави што су изишли из пера Доситијева за све време у Бечу. — Из овога времена јесте и лик Доситијев, што изради Доситијев пријатељ и велики поштовалац сликар Арса Тодоровић.

Доситије не могаше бити задовољан животом у Бечу, особито од 1796. године, када Стеван Новаковић прода штампарију пештанском универзитету. Од тада Доситије изгуби вољу седети у Бечу и поправљати задатке ученицима и ученицама. Ни растурање књига није му добро ишло: његов познаник, Алексије Георгијевић из банатске Ораховице (писмо XIV), није одржао реч да откупи хиљаду комада нове књиге, те је Доситије до 1799. године једва наплатио повез за *Басне* и *Собраније*. Да је имао заштитника, Доситије би радо прешао у Будим, камо је премештена српска штампарија, да штампа које дело (писмо XIX), али заштитника не беше, те Доситије на силу оста у Бечу да се злопати и да у зноју лица зарађује тешки учитељски хлеб. Ово бејаху они ретки тренуци у животу Доситејеву, када је преко његових усана прелазила реч тужбе и прекора, када га је мрзело чак и одговарати на пријатељска писма! (Писмо XXI). Доситије беше смрвљен свакодневним радом, преварен од познаника у издавању последњега дела, узнемирен порукама беспослених људи! Док се До-

ситије мучио како ће зарадити кору хлеба, дотле један познаник тражи од њега неко поучно дело (писмо VII), други му препоручује да преводи незнатнога писца ондашњег Титела (писмо XX), а трећи захтева да Доситије пише славено-српске оде у славу неке високе личности (писмо XXI)! Зато се није чудити, што се у писмима Доситијевим из овога времена налази срдит глас, који је код њега тако редак!

У то доба стиже Доситију позив из Трста од угледних српских трговаца, да дође к њима и да им поучава децу. Обрадовићу је досадио Беч и, како је једва чекао да га остави, одмах се одазва позиву. — Како се мењају прилике! Пре двадесетину година Доситије се погађаше с Тршћанима и не оста код њих што не доби равно 500 форината (С. К. З. св. 8. *Живот и прикљученија*, књ. II, с. 83.), а сада без погађања иде к њима!

*

Доситије стиже у Трст у лето 1802. године и одмах се прихвати наставничкога посла. Промена места, добар дочек, красни пријатељи — то учини те Доситије живахну. — Одмах по доласку у Трст стиже Доситију новост, која му беше врло мила: дође му друга књига „Физике“ Атанасије Стојковића. Стари књижевник особито се радовао што види напредак, ма и мален и спор, свога народа, па је храбрио Стојковића да ради и на другим наукама и да истраје у пословању (писмо XXIII).

Годину дана учитељовао је Доситије у Трсту, па је после прешао у Млетке. О боравењу његову у Млецима не знамо готово ништа, али је он свако-

јако дошао овамо да надгледа штампање свога превода *Етике* од талијанскога професора Соаве. У Млецима постојала је тада »грекославенска типографија« Грка Пана Теодосија, и у тој штампарији Доситије наштампа ту своју последњу књигу (1803). При овом раду Доситије беше задовољан и миран, а та осећања лепо се огледају у предговору овога превода. Ту Доситије слави прве трудбенике на нашој новијој књижевности прве будиоце успаванога народа српског. Доситије помиње Христифора Жефаровића и хвали мученика Захарију Стефановића Орфелина, о коме је јошт пре двадесет година писао онако топло једном добром пријатељу (писмо III, стр. 17—18); с похвалом спомиње »познатога вреднога радника школског« (како рече Стојан Новаковић) Стевана Вујановског и срдачно узвикује: »Наш Рајић — предраго и пречесно име!« После уздиже добротвора »нашег славног« Саву Текелију и износи заслуге мајора Ђулинца, »остроумног« Терлајића, Анастасија Стојковића и Јуришића. Доситије беше срећан што дочека буђење народа српског, и он који је за то васкрсење рода свога најзаслужнији говори овако: »Да шта су све ове вешти и сва више напоменута имена него зраке нашега просвештенија и прослављенија приближујуће се зоре и пожелајемаго нашега пролећа предзнаменованија и предвозвештенија!«

У Млецима Доситије се први пут виде са младим књижевником Павлом Соларићем. У природи ова два књижевника као да је било доста сличности, и ако по годинама беху врло далеко, те како се видеше, заволеше се и остадоше у најбољој љубави све до Доситијеве смрти. Обрадовић се поносио таквим учеником, ценио га као свога наследника, звао га »пре-

красни наука младић«, »дар неба« српском народу и гледао да му обезбеди положај и олакша животну борбу (писмо XXXII).

Свршивши посао у Млецима, Доситије се исте године врати к својим пријатељима у Трст. Био је сав срећан, кад је видео да је Соларић поред великог дела *Ново гражданскоје земљеописаније, прво на језику српском* издао и мање, али врло поучно дело *Кључић у моје земљеописаније* — и све то штампао једне године (1804) — писмо XXX. У радовима Соларићевим Доситије уживаше као у својим.

Сада је Доситија очекивао особити посао, — посао у коме се могла огледати истинитост његова родољубља. — Баш у ово доба пада први устанак Срба у Србији. Срби су јуначки истерали из своје лепе земље дахије, али су се тек после тога морали спремати за озбиљан рат — са султаном. Срби имађаху доста браће на страни: њима се обратише за новчану помоћ. Великој, угледној и богатој општини српској у Трсту »правитељствујушчи совјет српски« из Смедерева посла свога члана за нахију пожешку и рудничку, Аврама Лукића. То беше човек разборит, речит, родољубив (али трагичке судбе). Он дође с Јеремијом Гагићем у Трст и нађе се с Доситијем Обрадовићем. Честити старина беше у повољним новчаним приликама и делом показа колико му на срцу лежи српска слобода и половину свога иметка — 400 форината — приложи он за помоћ српским борцима. Али Доситије није само са браћом Србима поделио свој трудно стечени новац, него је чинио и много више: он се својски заузео да се Србима устаницима пошаље што више новаца (писмо XXV, с. 67). Српски посланици предали су Карађорђу у логору код Топчи-

дера 12750 форината. Тај број најречитије говори о великодушности ондашњих Срба у Трсту.

Живећи угодно, Доситије могаше полако радити и на свом последњем делу, на другој књизи *Собранија разних нравоучителних вешчеј*, на свом »мезимцу«. Да тај рад изврши, гонио је Доситија млади му пријатељ Соларић, који дочека да пронађе то дело старога учитеља по смрти његовој, када се било изгубило, и да га изда тако пажљиво како ће и себи осветлати образ пред потомством. Овај посао био је Доситију Обрадовићу заиста лабудова песма, последње дело (писмо XXV, с. 66): када је прешао у Србију, обрео се у таквим приликама, које му нису допуштале бавити се писањем књига.

Рекосмо да је Обрадовић и у Трсту живео од часова, које је имао по многим угледним кућама српских трговаца. — Као што је познато, Доситије Обрадовић свуда, где год живљаше, имађаше много ученика и свуда га, још од младих година, радо дочекиваху као учитеља српске омладине. Ово показује да је у Доситијевој личности било нешто што је привлачило толике ученике његове, а код старијих улевало поштовање према оваквом учитељу, — а то је његова отвореност према омладини, прожета топлом љубављу ка овој узданици народној. Тада, када је Доситије живео и радио — можемо слободно рећи — у васцелом Српству није било ученијег човека од њега. Велико знање своје, стечено учењем у угледним школама тога доба и читањем одабраних старих и нових дела многих књижевности, Доситије Обрадовић умео је слободно употребљавати, а све је ученицима излагао јасно и разумљиво (што се опажа у свима делима његовим). Ми не знамо како су напредовали сви уче-

ници Доситијеви и какви су били доцније, као људи; али по животу два ученика његова видимо да је основ, који је у младим годинама положио Доситије Обрадовић код ова два ученика, био тако чврст да су они целога века радили као честити људи и добри Срби. Први, старији ученик био је Тодор Симоновић, потоњи пуковник у руској војци. Како је он Доситија поштовао и у старијим годинама, а Доситије њега волео — види се из писама њихових (писмо XXXIII и у додатку IV). — Други ученик Доситијев био је Јован Стефановић Ризнић из угледне породице тршћанске. Простор овога места не допушта нам да прикажемо овога ученика Доситијева, те упућујемо на Милићевића *Поменик*.

Свој васпитачки посао Доситије Обрадовић вршио је у Трсту веселије него игде. У трговцима тршћанским нашао је добре пријатеље, а у деци њиховој ваљане ученике. Леп живот у Трсту и Млецима загладио је у Доситија рђаве успомене на бечке невоље.

Али ни тада Доситије није био потпуно миран: обузела га је мисао да са драгим му Соларићем оде у које мирно српско место и да ту подигне већу школу. Поред школе подигла би се и штампарија, за којом је Доситије увек тежио, јер је знао колико младом српском народу може користити штампање српских књига у српској земљи. Ове жеље Доситије изјави Петру Петровићу Његошу I, владици и господару слободне Црне Горе, када му је послао своје књиге (писмо XXXII). Али у Црној Гори наступише такви догађаји, који сметоше владику, те није могао, ако је и желео, мислити на оснивање ма и малене школе.

Лети 1805. године Обрадовић преко Љубљане дође до топлица у околини града Карловца, да по-

прави здравље, које га је почело изневеравати. После се врати у Трст на обичне послове. Тада долази Доситију мисао да у ослобођеној Србији, у Београду отвори већу школу. Не знамо да ли је ко Доситија нарочито позвао, тек видимо да Доситије оставља Трст, где је тако лепо живео. Жеља за школом и штампаријом и тежња да још послужи народу свом и живом речи и књигом гоне Доситија из тихог живота међу добрим пријатељима у бурни живот тек ослобођене Србије. 13. јуна 1806. године опрости се Обрадовић од милих му Тршћана. Млађи људи окружише старога пријатеља у очи тога дана, да га се нагледају те да што боље памте његов лик, и да се наслушају његовог умног говора те да се што боље сећају његових мисли, — неће га више никад видети! Та вечера у српској гостионици у Трсту личила је на тајну вечеру: и у њој је било дванаест ученика.

*

Пошавши у Србију, Доситије преко Сиска дође у Земун. Али ствари у Србији нису биле још сређене, сталожене. Српска међа према Аустрији била је затворена, а Доситију није личило да прелази кришом, те је »мајка Србија« опет остала Доситију жељена, обећана земља. Да би прекратио време, Обрадовић је шетње ради ишао Дунавом, видео Смедерево и нашао начин да ступи ногом на ослобођену српску земљу. После је био у великој погибли: у мало се није утопио, али не би жалио отићи на други свет, када му се испунила давнашња жеља: када је ходио по старој домовини својој (писмо XLI). Ово путовање било је старом родољубу врло пријатно, и он се у Земун вра-

тио очаран лепотом смедеревског краја (писмо XLII). — Овако нам о свом путовању до Смедерева прича Доситије у писмима. Али у ствари Доситије одлази у Смедерево да се лично састане са члановима народнога савета и са Карађорђем и да види може ли и он чиме послужити народној ствари. Нема сумње да су саветници радо дочекали Доситија и да су примили његову понуду. Овакав дочек ласкао је старом Обрадовићу, и отуда управо оно задовољство које се налази у писмима овога доба.

Из Земуна Доситије пређе у Карловце. Тада се Доситије, зар први пут, састао с Лукијаном Мушицким, и родољубиве душе ових великана српских одмах се спријатељише. Том приликом Мушицки показа и делом колико цени рад Доситијев: поднесе му на преглед избор из његових *Басана,* што је Лукијан штампао 1800. године, и млади књижевник био је сав срећан што је то дело било по вољи староме писцу.

Доситије бејаше у вези са српским сенатом још од онога доба, када су посланици сенатски у Трсту и Млецима купили прилоге за српски устанак. Кад се Досисије приближио Србији и кад се састао са првацима народним у Смедереву, те везе ојачаше, и Доситије због народних послова иде у Букреш, где је лепо провео зиму 1806/7. године. Тада је последњи пут прошао кроз своје Чаково и видео се са рођацима (писмо LXXVI).

Враћајући се пут Србије, Доситије се опет виде са Мушицким. Сада је Обрадовић одговорио на пређашњу љубазност Лукијанову: кад су се шетали по крушедолској шуми, Мушицки је пажљиво саслушао песму о ослобођењу Србије, коју је Доситије спевао.

Тако у пролеће 1807. године Доситије опет стигне у Земун. И још је морао чекати у Земуну, пошто не могаше прећи у Београд слободно. Свето осећање родољубља подузимало је Обрадовића, када је с аустриске обале гледао лепи Београд, који је био у српским рукама. Доситије беше пресрећан, што је успехом крунисан рад јуначких Срба, који му је увек на срцу лежао. Јер Доситије поздравља песмом почетак српског устанка, а напредовање ове неједнаке, али јединствене борбе прати с узбуђеном душом и помаже новчаним прилогом, па сада долази у слободну Србију да у њој зажеже луч просвете и умнога напретка.

*

Тек почетком августа 1807. године пређе Доситије Обрадовић у Београд. Не зна се како су Срби дочекали најученијег земљака свог, само нам се сачувала глас, да су га поздравили грмљавином из топова. То беше јуначки поздрав заслужном књижевнику српском! — Није нам остало ни једно писмо, у ком би Доситије Обрадовић говорио о том шта је обећао, када је стао ногом на земљиште српске престонице, — али без сумње то осећање није било слабије и друкче од осећања, које је у том тренутку владало честитим Јоакимом Вујићем, који тада пољуби слободну српску земљу!

У Београду се радило па отварању школе. Иван Југовић беше збачен са звања саветског секретара, па се он договори са Младеном Миловановићем, те отвори школу, а Карађорђе му на заузимање Младеново одреди плату. За управника школе би одређен

Доситије Обрадовић. Школа је отворена свечано. На отварању били су Младен, митрополит и саветници. Митрополит посвети школску собу, а Доситије изговори кратку поучну реч, пуну лепих, родољубивих мисли: »Возљубљени ученици! Бог преблаги и многомилостиви избавља земљу нашу и љубимо отечество од сужанства турскога; а ми ваља да се старамо да избавимо душу пашу од сужанства душевнога, то јест: од незнања и слепоте умне... Благо вами, ако будете учитељем покорни и послушни и ако возљубите мудрост и науку, зашто ово су дарови божији најмногоценији! Благо и целому народу српскому, ако ви постанете и будете богољубиви, правдољубиви и просвештени! Од вас ће се сва нација наша просветити и на свако добро наставити, зашто ви ћете бити с временом народни поглавари, судије и управитељи, и од вас ће зависити свеопштенародње благополучије, чест и слава! Ако ли ви будете — сачувај Боже! — зли, неправедни, грабитељи и мучитељи, тешко народу и с вами заједно! Зато, дражајши ученици, будите благонаравни и послушни учитељем вашим, — учите се и просвештавајте се у наукам и добродетељи, и бићемо сви срећни и честити, пред Богом и пред људма, које да нам дарује благи Бог! Амин!« После ове речи Доситије прочита чланак »О достојном почитанију к наукама« из свога рукописа за другу књигу *Собранија*. Међу првим ученицима налазимо синове виђених људи, па Лазара Арсенијевића (»Бата-Лаку«) и Вука Караџића. Вук вели да такве школе Срби никад до тада нигде нису имали и да су у школи учила момчад, која су знала читати и помало писати, ове предмете: историју света, земљопис, права, мало из физике, кореспонденцију, рачун, немачки језик и

моралне поуке. Велика школа, у којој је с почетка један учитељ — Југовић — радио са седамнаест ученика, стално је напредовала: ученика, а и учитеља било је све више. — Стално занимање Доситијево по доласку у Србију било је поучавање Карађорђева сина Алексија.

Обрадовић је убрзо постао и саветник, али како до 1811. године ни Карађорђе ни саветници нису имали плате из народне касе, него им се издавала храна и давало нешто мало новаца за њих и момке, Доситије живљаше умерено, управо оскудно. Али је он ту оскудицу подносио драговољно и са стојичком мирноћом говорио о њој (писмо LX).

У осталом, Доситије имађаше право да се и озбиљније потужи својим пријатељима. Због пријатељства са руским агентом Родофиникином митрополитом Леонтијем Доситије навуче на се мржњу Ивана Југовића, човека »колико научена и паметна, толико поносита и бесна«. Овде није место говорити о препирци између Доситија и Југовића; ово што је поменуто довољно је да се види да је Доситије заиста имао право тужити се и озбиљније својим пријатељима.

У Београду је Доситије први становао у пређашњем пашином двору; после је био у кући свога доброга пријатеља Чардалије и најзад је по смрти Чардаклиној на наваљивање руског посланика Родофиникина прешао с Алексијем у његов велики двор. Ово је Родофиникин учинио да би преко Доситија утицао на Карађорђа, али Доситије није био такав човек, те није помагао Родофиникину, како је овај хтео.

Па ипак, и поред свих личних неприлика слобода српска одушевљавала је, заносила старога родољуба у срећном почетку 1809. године. То одушевљење

исказао је Обрадовић песмом у славу мајке Србије (LXXVIII). Али када исте године Срби пропадоше на Каменици и многи угледнији људи (међу осталима и Родофиникин) побегоше из земље испред Турака, који заузеше подобар део Србије, — Доситије не клону ни за тренут, него када га неко позва да беже заједно, рече поносито: »Ја сам добегао у своје отечество, па сад ако оно страда, нека и мене погазе турски коњи!« Ова реч дивно осветљује велико, истинско родољубље племенитог Доситија. Родољубље великога мислиоца и просветитеља српског Доситија Обрадовића изједначује се са родољубљем Милоша Обреновића, витешкога ослободиоца Србије, који на Забрежју у исто тако критичном тренутку рече исту мисао. — Тада, када срећа остави Србе, те цео народ клону, Доситије јако утицаше на Карађорђа. Ево како се Доситије показао у тој озбиљној прилици. — Изненађен бегством Родофиникиневим (15. августа 1809), Карађорђе дотрчи у Београд (16. августа) и нашав се са Доситијем, запита га, зашто је побегао руски агенат. Доситије му не умеде ништа одговорити. Онда Карађорђе — тако прича Лазар Арсенијевић — упита Доситија: »Па шта сад да се ради! Народ је и онако врло пометен и поплашен, а кад чује за ово, узнемириће се још више! Преко кога ћемо сада тражити помоћ!« Доситије одговори Карађорђу овако: »Господару! Родофиникинов поступак за нас је врло незгодан: он нам може нанети велике несреће, јер је намерно учињен. Али, Господару, ти се поуздај у Бога, и сада као што си и до сад увек радио, па се не бој никакве силе, ни људске ни непријатељске! Само те молим, Господару, да се ти не смутиш, да не клонеш духом и да се не изгубиш! Ти си с овим народом у име божије устао

на Турке да збациш ропски јарам са српског врата; освојио си толике градове; дочекивао си и надбијао овакве силе турске, каква је и ова садашња, и терао их из Србије без Родофиникина и без ичије помоћи! Бог милостиви, чија је воља била да се овај народ ослободи Турака и на кога нам се ваља и у напредак надати: Бог милостиви — надам се — неће оставити овај храбри народ и тебе без своје моћне заштите и помоћи! Ти си се, Господару, — како рекох — пуних пет година борио с овим народом против Турака без ичије помоћи и заштите и код толиких оскудица народних, и све си недаће и несреће одбијао и побеђивао. И сада нека на свом месту буду твоја родољубива воља и општа љубав и слога, па ћемо бити спасени и од ове беде и од сваке друге напасти, која би на нас наишла! Ослонимо се на милост и помоћ Божију: па радимо према оној речи народа нашег: У се и у своје кљусе«!

Овакви срдачни савети мудрога Обрадовића утешили су и охрабрили Карађорђа. Он се прибрао и учинио што му је дужност заповедала.

По бегству Родофиникинову ученик Доситијев Алекса пређе на Велику школу, а Доситије добије две собице у кући народнога савета.

Почетком 1810. године Карађорђе поклони свом »чича-Доситију« једну турску кућу са пространим двориштем и још пространијим вртом, у коме је било засађених воћака и лоза. На ову пажњу Обрадовић одговори једним племенитим делом (он никоме није остао дужан за учињену доброту): Доситије оправи поклоњену кућу о свом трошку, начини потребне зграде и јула 1810. изнесе пред савет предлог да се оснује богословска школа, из које би излазили свештеници и

учитељи и која је Србији преко потребна: за ту школу Доситије уступа своју преправљену кућу. Савет радо прими предлог Обрадовића и замоли га да он нађе професоре, који ће се плаћати из државне касе као и они на Великој школи. — Тако се испуни давнашња жеља Доситијева: он основа своју школу! По овлашћењу саветском Доситије одмах дозове из Трста свога познаника Вићентија Ракића за учитеља, и школа би отворена почетком септембра 1810. године. — Тако је најзад стари, изнемогли философ наш стекао кућу, у којој ће мирно провести последње дане свога до тада тако немирног живота. С великим задовољством прича Доситије пријатељима о лепоти свога врта и своје куће (писмо LXVII, с. 172). Сам самцит, без икога свога осећао се срећнији у свом дому, у коме је подигао и један храм просвете српске, али у коме би био још веселији да је успео подићи штампарију. Зато је стрпљиво чекао — али није дочекао — да се »ова прекрасна земља у добро урежденије и стање постави«.

У оваквим личним и општим неприликама Доситије увек осећаше вољу за рад. Године 1810. обузела га је силна жеља, да види наштампану другу књигу *Собранија*. После шест година ћутања желео је издати какво дело, и тим се толико носио, да је о том и сањао! (писмо LXVII, с. 174-5). »Типоманија је необуздана!«

У српској престоници Обрадовић беше виђена личност. Карађорђе га је пазио и од милости звао га »чича«, а и други угледни људи поштоваху Доситија. Зато није чудо што је Доситија допала још једна почаст, велика, али последња: када је почетком 1811.

године створено пет министарстава, министарство просвете поверено је вредним рукама Доситија Обрадовића.

У ово мучно и несрећно доба играо је стари мислилац и политичку улогу, и ту се још једном одликовао. Кад наступише зле прилике, саветници сетише се да запитају за мишљење и старог књижевника: »Ти знаш свет и државе, па нам кажи, господине, како бисмо срећно сачували ово што задобисмо!« — питаху саветници. Доситије поћута, уста и оде, не рекавши ником ни речи. Саветници се разиђоше кућама, не знајући шта да мисле о њему. — Сутра се опет скупише забринути саветници, али нико не уме рећи шта ће се радити. Улази Доситије весео, наздрава им Бога и почне им овако говорити: »Драга браћо! Одавно очекивах овај срећни час, када ћете и мене штогод запитати. Пред вама је судбина ваша и народна: њу ћете одлучити примањем или одбацивањем мога предлога, а ја олакшавам својој души, јер нисам још за дуго међу живима. Прво и најглавније јесте да управу преместите у средину земље у незнатније место, а близу вожда, и да је саставите од људи подобних. Друго, — господара, кога вам је сам Бог одредио, пазите боље но ишта на свету, како би се и он радо бринуо о свима и издржао тешке напоре. Из земље не дајте му никуд да пође! Треће, — немојте за сада, ни највернијим пријатељима слати послинике, ма и најбоље, него језгровита писма нека носе гласници, који не знају њихову садржину. — Ово троје држите као основ сваког рада у светом народном делу, пак ћете дочекати срећан, давно жељени мир!« Овако је о Доситију приповедао — вели Сима Милутиновић у *Србијанци* — председник савета Младен Миловановић, када је оставио Србију, додајући:

»Камо да смо послушали његове савете! Доситије беше човек и родољуб, каквих је мало!«

Али здравље, које је Доситија тридесет година добро служило, почело је попуштати још крајем 1807. године. Има разлога мислити да је Обрадовић јако прозебао оне зиме, када је због народних послова ишао у Букреш. Љута ногобоља напала је на старца, али јој се он није подавао. После је шест месеци патио од грознице (писмо LIX), а и ногобоља му се зар повратила. Слаб и немоћан опет је изишао у сусрет руској војсци, која је долазила у помоћ Србима. Овом приликом добацио је Доситију неколико речи његов познаник, оштроумни Реља Банаћанин, који беше у гомили: »Зар још живиш, старче! Мало ли ти беше што дочека ослобођење Србије, што си предсказао, него доживе да видиш и ову братску помоћ! Урадио си доста, оставио леп спомен, — па издиши већ! Шта чекаш боље време, кад га нећеш дочекати. Умри сада, па да те не оплачем, него да певам за твојим ковчегом!« 9. марта 1811., пише он свом драгом пријатељу Стевану Гавриловићу, који га је хвалио за векике заслуге: »А̓ што ми сад то тако живо и топло напомињете, поштедите ме, — просим вас: чрез то ме к сожаљенију приводите, што нисам у обстојателствама јоште штогод учинити. Несите смо у нашим желанијам, и догод јоште што желимо, не достаје нам. Дневи се и године поткраћују, тело изнемаже, а душа би јоште нешто хотела« (писмо LXVIII). У оваквим тешким тренуцима, кад је осећао да смрт куца на његовим вратима, Обрадовић је писао свој завештај потомцима. Шта је Обрадовић изрекао пред смрт, какве су биле његове последње заветне мисли, ми данас не знамо: његов завештај пропао је у бурним догађајима,

што наступише по смрти његовој. Знамо само то да је томе последњем делу своме дао песничко име: *Јастук мога гроба.* — Готовину, коју је имао код себе (200 дуката), наменио је подизању школе у селу Семартону, месту рођења матере своје, и наручио да се та задужбина по имену драге му »родителнице« зове: *Крунина школа.* Завештај овај није извршен, последња жеља Доситијева није испуњена, јер је у свету увек било непоштених људи, с којима честити људи никада нису могли изићи на крај. И овога пута победило је непоштење!

Доситије Обрадовић у последњим делима одужио се и спомену својих родитеља, и своме старом завичају, и новој слободној држави српској, те је мирно оставио лепу мајку Србију, да на оном свету буде награђен за добра која јој је учинио. Измучени српски Сократ и Анахарсис преминуо је 21. марта 1811. године у Београду, у кући *Текији* на великом тргу. Сви су жалили губитак оваквога умног човека, а особито се није могао утешити Карађорђе, који у Доситију — како видесмо — имађаше оданога пријатеља и помагача.

Ученици, учитељи и многи Београђани испратили су тело великога Србина до цркве, где су га по његовој жељи опевали као јеромонаха. Сахранили су га у порти мале цркве београдске, а када се та црквица рушила 1837. године, да се на том месту подигне садашња саборница београдска, бригу о Доситијевим костима водио је познати издавач његових дела, честити књижар Глиша Возаровић. Доситијеве кости почивале су крај западних врата све до године 1898. Тада, о преносу Вукових костију, српска краљевина обнови гроб Доситијев, озида и њему као и Вуку ка-

жену гробницу, али задржа онај надгробни натпис, који је Доситије себи написао још 1789. године: *„Овде леже његове српске кости. Он је љубио свој род! Вечна му памет!“* Тако се не испуни жеља и молба Доситијева: да га сахране код хајдучке чесме у Кошутњаку. Захвално потомство, високо ценећи велике заслуге Доситијеве за народ српски, дало је његовом праху виднију место — поред најзнаменитије српске цркве у садашњости. Колико та два светла гроба красе овај божји храм, који ће опет вечито чувати ову драгоцену оставу!

*

Доситије Обрадовић беше стаса средњег, али покрупног, носа орловског, очију живих, чела високог. Увек је носио дугу косу. Црте на лицу беху му врло одређене, оштре. Кратковид беше из малена. Гласа је био мало промуклог, говора тихог. У друштву беше ћутљив. Према госпођама увек беше ласкав и пријатан. — Српски сликар Арса Тодоровић израдио је неколико слика Доситијевих за живота његова. Од ликова уз издања Доситијевих дела најлепши је онај што се налази у Медаковићеву издању (1850). Радио га је Анастас Јовановић.

ПИСМА ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА

Чим је слободној земљи српској предано тело родољубивог Обрадовића, кућне ствари и књиге његове продане су за тили час. Многи београдски поштоватељи Доситијеви хтели су имати по какав спомен на великог покојника, те се није чудити, што је за два сата распродано све што је било у кући славнога, али сиромашнога философа српског.

Али је у многих пријатеља Доситијевих остало и таквих спомена, који су најживље будили слику његову, који су готово говорили познатим гласом великога им пријатеља. То су Доситијева писма. Целога века Доситије писаше својим познаницима врло марљиво, а они су уживали у дивним писмима његовим.

Велики поштовалац Доситијев, Арса Тодоровић и љубљени ученик његов, Павле Соларић знађаху вредност Доситијевих писама, те се потрудише, покупише од пријатеља и преписаше доста писама његових. Но ни један од њих не дочека издати на свет збирку своју: смрт однесе брзо другог за првим. Али њихов труд срећом не пропаде. Обе збирке дођоше до руку једном поштоваоцу Доситијеву, баш када спремаше за штампу књигу *Дух списанија Доситијевих*. Тај човек беше *Ђорђе Магарашевић*, рано преминули

професор новосадске гимназије, уредник *Летописа*, родољуб толико заслужан за оснивање »Матице Српске« (1793—1830). Он је та писма прво штампао у својим књигама *Љетописи српске*, 1825., а после је попунио збирку и штампао књигу „**Писма Доситеја Обрадовича**“ *скупио и на свет издао Г. М. — Briefe Dosyth. Obradovics. — Трошком Матице српске.* У Будиму, у печатњи кр. универзитета пештанског, 1829.« VIII, 126. 8°. — Претплатника 468. — У овој књизи има 43 писма. Издавач је дотеривао правопис Доситијев, а због болести своје није пажљиво надгледао штампање, те је текст писама у књизи местимице испао непотпун тексту у *Летопису*.

После 16 година изашло је друго издање Доситијеве преписке: »*Доситеја Обрадовића* **Писма домаћа**, *знанцима и пријатељима разном приликом писана*, издана Григоријем Возаровићем, књиговесцем и књигопродавцем У Београду, при правителственој књигопечатњи. 1845.«. 8°. 185. с. — Ово је последња, десета, књига Доситијевих дела у Возаровићеву издању, и она је изашла 9 година после девете свеске. Без сумње издавачу је требало времена, да скупи неиздана писма Доситијева. Возаровић је (себи на част, а српској књижевности на корист) додао Магарашевићеву издању *петнаест* неиздатих писама. Већи део ових писама, рекли бисмо, скупио је сам Возаровић и прво штампао у *Подунавци* 1844. и 1845. године.

Овако ја завршено прикупљање Доситијевих писама. У потоњим издањима додавано је врло мало.

*

У току целога живота Доситије Обрадовић имађаше много пријатеља по разним местима Србије, како он називаше целу домовину своју. Тако се Доситије имао коме пожалити у невољи својој; имао је с киме провеселити се у радости, проћеретати у доколици; имао је кога посаветовати и од кога савета тражити.

Писма Доситија Обрадовића, која је он увек с вољом састављао, одликују се свима особинама које приличе овом слободном, лаком и лепом облику књижевном. Она су разноврсна, као што су различни предмети писања: једна су озбиљна, друга шаљива; једна пуна жалости, друга весела; једна расправљају општа питања, друга се тичу пишчевих личних прилика.

Али у свој овој разноврсности — да боље речемо: у свем овом шаренилу — од мисли, жеља и осећања опажа се један дух, — дух умна, родољубива и осећајна човека. И тај дух који држи јединство у овим, неки пут врло значајним, други пут сасвим обичним саставима, дао је веран отисак свој у стилу ових писама. Сва покретност Доситијева ума огледа се у стилу његову. И ако се за језик Доситијев мора рећи да је нечист, да има много русизама и славизама — стилу његову мора се признати природност, лакост и оштроумност. Мисли његове и у овим саставима где где нису сасвим његове, него позајмљене од страних мислилаца, али је исказивање њихово свуда његово, Доситијево.

Исказивање мисли у Доситија, његов стил, одликују се још једном особином, која ће му увек уздизати вредност: стил Доситијев јесте прави, природни, слободни српски стил. Лако може бити да се Доситије оваквом писању научио при читању великих писаца енглеских и француских — немачки писци нису

га много одушевљавали —, али је Доситије све што је код туђих књижевника научио у вештини писања пренео на српски језик разумно и паметно, те се његов стил види самоникао, самотворан. Свуда се опажа да је Доситије имао укуса за лепо писање; на сваком месту види се његова жеља да му реченице теку лако и природно, а да звуче лепо и хармонично. Народне речи и изразе Обрадовић цењаше као особити украс стилски, те у његовим писмима, у којима се стил његов најбоље огледа, налазимо много народних израза и обрта.

И књижевност српска после Доситија разгранила се у свима правцима под свестраним утицајем Вукова препорођаја, али се тек после 50 година након смрти Доситијеве јавио писац који ће стићи и надмашити стил Доситијев у природности, лакости и љупкости. Тај писац беше Љубомир П. Ненадовић.

*

Али поред стила Доситијева писма као писма великога човека имају још већу драж: читалац у њима гледа великога књижевника и мислиоца из ближе, у обичнијем расположењу, сасвим друкче него што се он приказује у делима својим. Онда се у писцу види и мислилац и човек, те оно слободније кретање приближује писца читаоцу, а то читаоцу веома годи. Због тога и мисли пишчеве опажају се лакше и примају се радије.

Мисли, исказане у Доситијевим писмима, слажу се са основним мислима његовим, које је он изрекао још у почетку свога књижевнога рада — у позиву на претплату на прво дело своје, још 1783. године.

Тих главних мисли држао се Доситије у целом раду свом: оне се провлаче кроз све књиге његове, а у писмима оне су осветљене друкчом, блажом али врло пријатном светлошћу. Велике мисли Доситијеве често пута засијају посред обичног пријатељског разговора, те се тада чине лепше него обично, што долазе тако изненада.

Ми се на овоме месту не можемо упуштати у навођење и оцењивање свих мисли Доситијевих, што се налазе изречене и растурене по писмима његовим. Ми то не можежо учинити с тога што би то значило говорити о целокупној реформи Доситијевој, а томе није место овде. Пажљивији читалац Доситијевих писама и сам ће опазити и по вредности оценити мисли његове. Ми ћемо се са неколико речи додирнути само главне мисли.

Прво треба поменути Доситијеву сталну тежњу да колико год може утиче на свестрано напредовање српскога народа. Доситије се у писмима труди да за рад на напретку нашега народа одушеви виђеније људе, те о томе врло убедљиво и речито пише владици Шакабенти (писмо II) и владици Његошу (писмо XXXII), а о томе говори и осталим пријатељима својима. Он је сам давао пример: целога живота он је ценио себе као народног учитеља и просветитеља и увек био спреман одговорити потребама народнога напретка. А знајући како је овакав рад тежак, он је раднике на народном напретку храбрио јаким похвалама (писмо Анастасију Стојковићу, XXIII, Павлу Соларићу, XXX, Григорију Поповићу с похвалом митрополиту Стратимировићу, LIV, Јевти Ивановићу, LXII). Као добар познавалац особина српскога народа и као идеалиста Обрадовић је увек веровао у

напредак српског народа и у лепшу будућност његову (писмо XXVII). О народу српском имао је врло лепо мишљење као о народу разборитом, који може и хоће напредовати, те га је хтео просветити говором разумљивим, — српским народним језиком. И кад би му ко затражио да напише нешто славено-српским језиком, он би му одговорио да он није вешт у томе (писмо VIII). И на самртном часу препоручивао је да се пише на народном језику (писмо LXVIII, с. 178), — мисао коју је врло вешто обрадио у првој глави свога последњег дела — *Мезимца*.

У опште Обрадовић се и у писмима својим показује као просвећен родољуб: он радом и примером показује како треба волети домовину, помагати народне ствари и крчити пут свестраном напретку свога рода.

Још вреди поменути да се у писмима Доситијевим види његова велика начитаност, а још више његова озбиљна, срдачна побожност. Као прави слободни мислилац Доситије гледа на веру слободно, а свето писмо познаје темељно, те га наводи врло лако.

*

Личне везе, које се виде у писмима Доситијевим није лако осветлити, за то што су многобројне. Како Доситије живљаше у разним местима српским, и бејаше приступачан, отворен, срдачан, — имађаше он познаника из свију крајева Српске земље и у свима редовима ондашњега српскога друштва. Обрадовић писмима одржава старе, добре везе са познаницима у нашем приморју и у Фрушкој гори, с онима у Карловцима као и с онима у Трсту.

Знанци, с којима се Доситије дописиваше, бејаху епископи и калуђери, свештеници и чиновници, књижевници, а особито трговци, који у оно доба бејаху подашни заштитници књижевника српских. И према свима тим познаницима Доситије, као прави народни човек, бејаше једнак: као што је с поштовањем писао владици Шакабенти и војводи Молеру, исто је тако ценио и мајстор-Јову, ковача из Земуна, и Косту Стојшића, воскара у Карловцима. Обрадовић је у својим знанцима поштовао људе, а није се много обзирао на њихов положај у друштву.

Овако разгранате везе не могу се данас довољно објаснити. Магарашевић и Возаровић, први издавачи Доситијеве преписке, беху по времену близу тих познаника Доситијевих, али нам о њима не оставише никаквих бележака. Зато смо приморани да се овде задржимо само на неколиким познаницима Доситијевим.

Јован Тодоровић (1765—1818), богат и угледан трговац у Трсту, беше Доситију најбољи пријатељ, »најмилији човек на земљи« (писмо LVII). Родом беше из Херцеговине. Ујаци га помогоше, те се мало школовао и прошао света. Имађаше два брата и с њима вођаше разгранату трговачку радњу, те се до 30 године јако обагати. Трговаше по приморској Европи, по обалама Азије и Африке, по Аустрији и целој Турској. У послу беше тачан, те се и богатио и добивао име. Беше човек частан, срдачан и кротак. Мајку своју толико је поштовао да се по њеном имену потписивао: »Јован *Драга* Теодоровић«. Имао је доста деце: два сина и седам кћери. Нежно је љубио своју жену *Софију,* која беше позната као врло паметна. С овом умном женом, добром Српкињом и нежном мајком Доситије у писмима разговара слободно као добар при-

јатељ и ласкаво као разуман поштовалац њених врлина. Јован Тодоровић радо помагаше српске књижевнике, а његова жена лепо их примаше у својој кући.

Григорије Обрадовић, синовац Доситијев, беше прво учитељ у војничкој граници, па онда управник источно-православних српских и влашких школа у темишварском крају. Њега је Доситије извео на пут, те је увек према њему у писмима озбиљан: даје му савете како да се влада и шта да ради те да попостане добар човек. Радио је на српској и на румунској књижевности и, како се мисли, превео Доситијеве *Басне* на румунски језик. Копитар, који познаваше Григорија, вели за њега да је »одушевљен Словенин«.

Гавриловићи Илија и *Стеван* беху виђени грађани у Карловцима. Илијину смрт ожалио је Доситије срдачним писмом (LXIV), а тадашњи професор карловачке гимназије Гаврило Хранислав, познати говорник онога доба, у посмртном говору хвалио га је као родољуба и љубитеља наука. Са Стеваном, који се занимаше сликарством, Доситије оста у најбољем пријатељству до смрти: њему је написао последње писмо (LXVIII).

*

Ово по реду пето, издање Доситијевих писама попуњено је писмима, која су штампана после доброга Возаровићева издања у *Летопису Матице српске* (писмо XX,XXII, додатак XXV писму), у *Споменику Српске краљевске академије,* (XXXIV и LXXIII, у издању Доситијевих писама »Народне библиотеке« браће Јовановића (писма LXXIV и LXXVI) и у

листовима — из *Далматинског магазина* за г. 1844. писмо I, из *Српског народног листа* за г. 1839. писмо LXXVII, из збирке рукописа Српске Краљевске академије преписана су писма XXIX и XXXVI. Добротом г. Марка Стојановића, адвоката у Београду, уредник овога издања дошао је до фотографских снимака оригиналних Доситијевих писама (LXIII и LXIV), а г. Ђорђе Поповић, помоћник библиотекара Народне библиотеке у Београду, ставио му је на расположење преписе Доситијевих писама под бројевима LXXII и LXXV, на чему уредник овога издања захваљује поменутој господи и на овом месту.

Ово скупљање неиздатих Доситијевих писама ипак не може бити потпуно, пошто је заиста тешко доћи до свих листова и зборника, како рече г. Љуб. Стојановић у предговору *Даворја*. Зато је у овом издању обраћена пажња на други посао: извршено је поређење Возаровићева издања са оригиналним преписима Доситијевим (пет писама), са преписима Доситијевих писама Павла Соларића и Арсе Тодоровића, који се чувају у Српској краљевској академији. Тако су поправљене речи и мисли у тексту многих писама.

Да би се видело како су поштоваоци Доситијеви писали њему, стављена су као додатак неколика писма разних личности, која нам сачуваше.

*

На крају овога предговора треба рећи, зашто је на збирци Доситијевих писама задржан Возаревићев натпис: *Домаћа писма Доситија Обрадовића*. Ово је учињено због тога што збирка обухвата сва писма Доситијева без обзира на садржину њихову, а међу њима

има и таквих која немају ширега значаја, него се тичу најобичнијих односа Доситијевих. Да су сачувана сва писма Доситија Обрадовића, могао би се међу многим писмима правити избор, у који би могла не ући она весела и лака писма о подруму или о ракији. Али до нас је дошао само мали део целе преписке Доситијеве. Зна се да су два пријатеља Доситијева уништила много његових писама, — један *двадесет*, а други *шесет!* Тако су нам сачувана писма Доситијева постала још драгоценија, те Српска књижевна задруга даје задругарима потпуно издање ових значајних радова Доситијева пера под пређашњим именом: *Домаћа писма Доситија Обрадовића.*

Новембра, 1899.
Београд.
Доситијева улица.

М. К. Драгутиновић.

ПРЕГЛЕД

стр.

СТР.

ДОМАЋА ПИСМА

I

Возљубљени Јоане здравствуј!

Примих твоје писмо, на које ти одговарам слово апостола Павла: ко жели свјашченство, добро дело жели, — ма на тај начин да спасе себе и многе друге. Тешко оном који се попи и калуђери, да му је лакше живљети, да купи бир и да пише поменике, да о коњма ради и да се опија! Ти, ако се уздаш да ћеш се уподобити првим свјашчеником и да ћеш кадар бити многе научити, наставити и за многе Богу одговор дати — можеш желити свјашченство. Ако ли мислиш вреће по сели носити и варићаке просити, поповство куповати, пак после литургије продавати, не умејући научити ни

Ово понајстарије писмо Доситије писао је по свој прилици неком познатом младићу, који га је питао за савет: да ли да се ода свештеничком позиву. На први поглед види се, не само по години, да је Доситије ово писао по повратку са наука из Смирне. По слободном размишљању, лаком казивању мисли и по народном језику опажа се да говори човек добро школован и озбиљан, а више свега напредан. Начин писања у овом писму подсећа на она мала поучна дела, која је Доситије писао за омладину и народ у Далмацији око 1770 г., кад је писао и ово писмо. Те поучне књижице наш народ у Далмацији звао је *Доситијева буквица.*

возљубљени, омиљени, драги; *слово*, реч; *свјашченство*, свештенство; *ма*, али; *уподобитисе*, угледати се; *по сели*, по селима; *варићак*, (у Херцеговини), мала мера за жито.

себе ни другога — на ови начин чувај се поповства и бежи. Ја ти право кажем да ми је много драго што сам се покалуђерио, ма ми је много жао што су ме свјашчеником учинили. Велики оци бежали су и крили се од свјашченства по пустињам. Не знамо што је свјашченство: зашто га иштемо, бедни ми! Многи оци синове попе и незнајући, жалосни, себе топе! Не велим ти: не попи се; не смем ти рећи: попи се! — Ово је теби мој добри совјет: чекај 30 лета, пак ћеш онда сам знати што је за боље. Ако ли мислиш до тога времена у којему граду или у тој вароши стати — није зло! Ради не заборавити то мало што знаш. Немој учити од развраштени злобу и лукавство: лакше ти се је само с душом својом старати него с многима. Стој с миром! Нека пролазе године: вријеме ће те научити што ћеш изабрати, и здравствуј!

У Задру, 1771. јуна 8.

Доситеј Хоповски.

што су ме свјашчеником учинили — Доситија запопи црногорски владика Василије на Стањевићима; како је то било прича сам Доситије — »Живот и прикљученија« II — С. К. З. књ. 8. с. 21; *Задар*, град у северној Далмацији; о боравлењу Доситијеву у томе месту види »Живот и прикљученија« II — у коме се покалуђерио, Доситије се у старије време, по изласку из манастира, потписивао тако.

II

Г. ЕПИСКОПУ ЈОСИФУ ОД ШАКАБЕНТ

Преосвјашченејши господине,

мој благонадеждњејши патроне!

По свој прилици ваше преосвјашченство су се шалили, кад су се његда советовали са мном у Германију преићи и мене с собом повести; али при мени, што се путовања тиче, ни мало не пролази шала. Рече ли се само да се путује, — с шалом или без шале, то је мени све једно: мора се путовати. Вами, може бити, биће смешно, како то кад човек науми из Пожуна у Германију преићи, еда ли му је пут преко Италије, Корсике, Калаврије, острова Церига и Хија, и преко Цариграда, Црног Мора, Бесарабије, Молдавије, Полоније и Шле-

---

Доситије у овом писму прича како је веома обилазним путем из Беча, где је шест година боравио, прешао у Липиску (»Живот и прикљученија«, II, с. 69—101), одакле се јавља владици.

Јосиф Јовановић Шакабента, синовац патријарха Арсенија Јовановића Шакабенте, био је прво пакрачки владика (1781), па бачки (1783), и најзад вршачки (1796); *патрон,* заштитник; *Пожун*, град у Угарској на горњем Дунаву; *Корсика*, острво у Средиземном мору; *Калабрија*, покрајина на југозападу Италије; *Церигo* (стара Цитера), острво у Јонском мору, на југу од Мореје; *Хио,* острво у Архипелагу; *Полонија*, Пољска.

зије? Ово није ни мало мимогред видети земље и градове, но весма около и накриво. Овде и лежи тајна, понеже у свему створењу божијем и човеческом једна линија права не чини лепоту; потребне су многе и сложене, а наипаче кругоподобне и волновидне. Небо, сунце, месец, звезде и земља наша, све је то округло; сва, не само красота, но и благопотрепство человеческога тела у окружности состоји се; глава, чело, обрве, очи, образи, нос, уши, језик, уста и прочаја до малога ножнога прста — све је то круговидно; гласи и пјенија, мусика, веселовидни танци, чесни поклони, дружеска објатија, слов начертанија и речи сложенија — све то мора бити волновидно и кругоподобно за угодити, усладити и ползовати. Ево, господине милостиви, тајни узрок мојего преокружноок олнаго путовања и обилажења. Сами изволите расудити: ком се не досади један јединити дан по једној равници путовати? ко ли се може у целом животу наситити, на висока брда пењајући се, горе и холме прелазећи и у веселовидне долине слажећи? Расти и распространява се срце наше, кад с једне високе планине на све стране, куд год очи окренемо, различне округлости и бешчислене кривосвитке линије упазимо: врси гора ко небу нас возвишавају, а долине, као да нам

Шлезија, покрајина делом пруска а делом аустриска; *весма*, веома; *понеже*, јер; *наипаче*, особито; *кругоподобан*, сличан кругу; *волновидан*, таласаст; *благопотрепство*, корист, потреба; *окружност*, округлина; *и прочаја*, и остало; *чесни*, частан, пристојан; *објатије*, загрљај; *начертаније*, цртеж; *за ползовати*, да би користио; *холм*, хум, брег; *бешчислен*, безбројан.

своје високопочитаније показују, од нас далеко одступају и всеглубочајшими пониженијами клањају нам се. Ко не би био рад да може у једно исто време на свима, које око себе види, планинама бити, и пред својим височеством многе около стојеће долине у поклонително лепој понизности сматрати? А шта се одавде рађа? С истог овог височества и дике подиже човек поглед свој на небо с преисполњеним срцем благодарности, с пуним очима слатке срца росе, подиже ум, руке своје к небу и ниже у срцу своме на пренижајше долине, пред вечним и блаженим творцем понижавајући се, у слатком иступљенију и восхиштенију срца свога вопије и говори: *Дивен јеси, Господи, и дивна дјела твоја!* Овде наоди човек материју у превисока размишљенија упуштати се, расуждавајући у себи: кад овака слатка чувствованија у срцу нашем возбуђује тела нашег на неколико коракљаја возвишеније, у колику пучину сладости кадро је нас погрузити ума к Богу воспереније? Кад је толико пријатно и весело ови ниски створења расмотреније, бешчисленократно мора више бити слађе и радосније великога творца познаније!

Не спомињете ли се јошт, господине мој, онога вечера, кад смо из Раковца у Карловце ишли? Мени никад с ума и срца оно прекрасно не слази вече. Какови су били наши о ведром,

---

всеглубочајши најдубљи; *пониженије*, поклон; *преисполњен*, препуњен; *иступљеније*, занос; *восхиштеније*, раздраганост; *вопити*, клицати; *чувствованије*, осећање; *воспереније* уздизање; *бешчисленократно*, безбројно пута; *Раковац*, манастир у Фрушкој Гори (у Срему) близу Карловаца.

високом и бешчисленима звездама преукрашеном небу разговори! С коликим преизлитијем срца прослављали смо у премудрости својеј непостижимога творца! Какова славна и великољепна илуминација! Вечна и преблажена обиталишта бешчислени божији створења! Камен морао би ко бити да само један крат у животу свом таково дивно позориште упази и да у познанство, вечну љубов и почитаније премудрог не дође творца! Из ови размишљенија пространог разговора отворило нам се поље о свем человеческом роду. Говорили смо да кад би људи из детинства привикнути били с принадлежаштим вниманијем и проницателством чудна и прекрасна дела божија сматрати — овим би путем к чистом и здравом богопознанију достигли и морали би бити разумни, просвештени, благонаравни, праведни, поштени и добродетелни, и то без сваког худог и рапског страха и детињског плашења. Но, уви, ко нас томе учи и наставља од детинства? Казују нам за вампире и вештице, за чини и обајанија, за страшилишта и привиденија! Да нам ништа друго барем не казују него за Езопове фабуле хиљаду би крат за наш ум и срце боље било! Уче нас плашњи и дрктању пре него смо кадри распознати шта је добро, шта ли је зло.

преизлитије, јако изливање осећања; *принадлежашти*, потребни; *вниманије*, пажња; *проницателство*, бистрина ума; *рапско*, ропско; *обајаније*, бајање, чарање; *Езоп*, грчки писац басана; у ово доба, кад пише, Доситије се носио мишљу да преведе и објасни басне овога писца, што је и учинио; после четири године штампао је »Езопове басне« — највеће и врло знаменито дело.

Дар говорења, ово благородно преимуштество разума и словесности, који нам је дат од Бога, да се дружељубно разговарамо, советујемо и о добру договарамо, чрез беседу један другом способности своје сообштавајући, да се братски настављамо, научавамо, просвештавамо, к обштеј ползи и добру да се ободравамо, у скорби да се утешавамо, божија створења да распитивамо и небеснаго оца да прослављамо и ништа из уста наши, разве што је добро, полезно, похвално и истино да не испуштамо — ови исти многоцени и предраги небесни дар о! како се по вишој части чрез зло и друго из детинства обикновеније на зло употребљава! На коју год страну уши окренем, ништа не чујем разве празнословије, поруганије, похужденије, клевету и осужденије! Туже се млађи на старије, а старији један на другога: пак из свега тога каково следовање? Или зло, или никако. Како слабо познајемо дар богато даровитога небесног оца! А ко је свему томе крив? Нико разве незнанство и недостаточно воспитаније. Ко не би рад добар бити, да уме? Ко не жели славу и похвалу заслужити, да зна како? Но једва не сви у несвестију живећи, од дан до дан одлажући и на другога обзирући, док и смрт за врат!

Ове и овима подобне разговоре водећи, нити знадосмо кад кроз Каменицу пројосмо,

---

преимуштество, надмоћност; *полза*, корист; *скорб*, жалост; *разве*, осим; *по вишој части*, већим делом; *обикновеније*, навика; *празнословије*, празан говор; *недостаточни*, непотпуни; *подобан*, сличан; *Каменица*, место на Дунаву преко од Новог Сада.

кад ли у Карловце дођосмо. Преосвјашчени господине, верујте ми, да ја похваљујући српскаго рода карактер, ни мало не желим мој род, зашто је мој, с ласкателством кадити. У острову Хију живио сам једанаест месеци с двадесет и шест Инглеза; будући свуда наоколо куга, и сви ми за Цариград намерени, нисмо се смели с места мицати, јер је сам ови остров без куге био, — и ево ме сад у Саксонији целе две године; но ово слободно могу уверавати: да српске нације карактер ни мало не различествује од енглескаго и саксонскаго, нека се само нађу у подобним опстојателствам и нека добро воспитаније получе. Но може ми ко рећи: камо међ Србљи и енглески дух слободе! Негдер оде такови у Црну Гору, Куче, Паштројевиће, Рисан и Кривошије, пак ће видити ни длаке мањи него енглески слободе дух! А шта су ти ове планине спрама енглескога краљевства си-

---

Хијо: о боравењу свом на том острву Доситије говори опширно и лепо у делу »Живот и прикљученија« II — С. К. З. књ. 8, стр. 87—99; *Саксонија:* у Липисци, знатном граду немачке краљевине Саске, Доситије се бавио ради учења на университету; тада је ту штампао и прва дела своја; *опстојателство,* прилика; *получити,* добити; *Кучи* (мало после: *Кучани*), у Доситијево време готово независно племе српско, једно од »седморо Брда« некадашње српске Зете, они су сад у Црној Гори, у скоро неприступном крају на самој црногорско-арбанашкој граници; *Паштројевићи* или Паштровићи, у оно време самостална општина под старешинством млетачким у садашњој Боци Которској, при мору између Будве и Бара; *Рисан,* град у Боци, познат по чистоти српскога живота и обичаја; *Кривошије,* у оно време готово сасвим самостално племе херцеговачко, под млетачком влашћу, у садашњој Боци, у планинском крају с јужне стране Беле Горе, оно је својим успешним устанком 1869. године оправдало Доситијево мишлење о њему, као што су га оправдали и други Срби које спомиње а особито Црногорци и Кучи својим борбама за слободу.

туацији! За нашега времена храбри Кучани, числом једва 600, обратили су у бегство двадесет хиљада љути Албанеза, Бошњака и Турака! Са Стефаном Малим није било више од 7000 Црногораца, и победили су и од себе отразили 70000 Турака. Правда ушли су били Арнаути у Црницу, али на своју превелику и злу несрећу ушли, јер једва се их трећа част с крвавим главама натраг вратила... Но књигу би ко могао напунити, кад би хотео сва храбра и преславна дела оног не многочисленог но не победимог и во вјеки непоробоштеног народа описати! Ови сам само приклад напоменуо за доказати, да је воопште карактер славеносрпског народа чист, мужествен и херојически колико иког славнијег народа у Европи: сасвим их је натура обдарила с преимуштествама тела, срца и душе. Једно само потребују, но ово једно више од полак чини: *воспитаније*. А зашто то сад опомињем, рећи ћете: управ за вас, преосвјашчени и мили господине! Немојте се, прошу, на моје дрзновеније расрдити: а кому би се више ово наопомињање приличествовало разве вашој високочесној персони! Небесни промисл изабрао је вас да сте великог числа народа, о ком је беседа, пастир и отец: и какав пастир? Не као туђин и најемник, не као они, који у бедну Србију, Босну и Ерцеговину од њекуд из Караманије и Татарске

Стефан мали, Шћепан Мали, познати владар црногорски који је срећно одбио велики напад турски (1768); *приклад*, пример; *херојически* јуначан; *натура*, природа; *прошу* (р.), молим; *дрзновеније*, дрскост; *число*, број; *пастире*, туђине и најемнике, приказао је Доситије у »Баснама« (29. књига С. К. З. с. 18).

долазе, да и сим њи преудручене и измужене овце живе деру, и ако је јоште гди у костима мозга остало, с благосиљањем и проклињањем, с молитвама и анатемама да испију, исисају и прождеру. — Благородна српска крв у вами тече. Слушајте глас душе блаженејшег патријарха, стрица вашег, који вам вопије и к срцу вашем говори: »Чадо моје, ишчитани су и избројени дни и часи твоји: не пуштај их да ти всује projду! Спомени се кога си рода и фамилије; а оно што ја нисам могао за опстојатељства учинити, спомени се да ти место мене у то благополучно време испуниш и совершиш!« Слушајте глас доброг и благонаравног родитеља вашег, који вам говори: »Чадо слатко Јосифе, не дај да имена наша време у забвеније закопа: с трудом твојим и с љубовију к народу твоме купи нам бесмртије. Твојега истога народа народа пастир и отац, покажи делом шта може добродетелно и благородно срце!«

Ево, милостиви господине, што је мени повод дало вашему преосвјашченству више речене ствари опоменути. А да мени није добро познато ваше добро и патриотическо срце и ваш природно здрави разум и остроумље, ја се нипошто не би усудио вами о овима вештма писати, јер знам да би ме ко други, осим вас, с мојим морализирањем и резонирањем за овце оправио. Ако ваше преосвјашченство мене

удручен, потлачен; *патријарах*, Арсеније Јовановић Шакабента, који је из Пећи прешао у Ћесаровину (1737.); *всује*, узалуд; *благополучан*, срећан, *забвеније*, заборав; *вешт*, ствар; *морализирање*, поучавање; *резонирање*, разлагање, давање разлога.

колико толико љуби, наћи ће ласно начин за извинити ме што вам досад писао нисам. Природно је сваком човеку оне које љуби оправдати, баш ако ћеу и они до ушију криви бити.

Примите, прошу, два прворoдна чада пера мога, тј. прву част моји «Прикљученија« и »Советов разума«. У убога су оца убога и деца, обаче, и без сваког другог достојинства, поне за само то уздам се да ће се достојна вашег отеческог благовоспријатија показати, зашто све што се у њима наоди свјашчењејшем је имену человечества и рода посвећено. Ако ми што изволи, ваше преосвјашченство, док сам још овде у Лајпцигу, наручити — радосно ћу дочекати. В прочем с крајњејшим високопочитанијем пребивам

У Лајпцигу, јулија 5. 1784.

вашег преосвјашченства
мога благонадеждногa патрона,
умилњејши слуга

Доситеј Обрадович.

»*Совјети здраваго разума*«, друго дело Доситијево, које је издао у Липисци те године, 1784; у делу се бранио од напада на први рад његов, »Живот и прикљученија“, и изнео неколико поучних чланака; *обаче*, али; *поне*, барем, дајбуди; *благовоспријатије*, добар пријам; *зашто*, јер; *свјашчењејши*, најсветији; *крајњејши*, највећи.

III

ГОСПОДИНУ ГЕОРГИЈЕВИЋУ, ПОТИСКОГ ДИШТРИКТА СЕНАТОРУ.

Љубезњејши мој, здравствујте!

Ако не верујете да сам ја ову историју у једној новој енглеској књиги читао, ја ћу вам је показати, кад се опет састанемо: и немојте погађати какова је, јербо ласно (ја вам моју реч задајем) не погодисте. Него ако сте је ради знати, а ви лепо седите на тенану, у једно беспослено вече, пак ово писмо све од главе до ноге очитајте.

Мени се је баш ови дана догодило као руском медведу, који је у шупаљ пањ пошао меда јести, пак ти из пања извуче жива човека. Али баш као да вас сад чујем: »Што је том човеку? Ми овде чекамо да нам он што паметно из Беча напише, а он ти нам шаље руске медведе и шупље пањеве! Пак се још фали и поноси да је то из енглеске књиге почерпао! Ха, мој брајко, ако се што паметније у енглеским књигама не наоди него чији медведи и шупље пањине, на част ти таки

на тенану, у доколици; *почерпао,* поцрпао, извадио.

језик и с његовим књигама!« — Говорите што вам драго, али ако сте ради моја, која толико фалите, писма читати, морате с шупљим пањем и медвеђу историју знати: нисам ни ја беглучко дете да морам сам медвеђу историју знати. А да како то? Зар мислите да је сам медвед излишан у божијем створењу? Негдер се нико не усуди то и помислити, зашто да самог медведа на овом свету није, овај би сав свет био други свет, јербо би био свет без медведа: свак ко два ока има, или једно или ниједно, може видити да су различне ствари, и ви ми ово, љубезни мој, морате допустити: ако ли нећете, ја не марим; али горе за вас! Зашто ћу вам ја о овом послу толико диспутирати и медвеђа права и преимуштества доказујући, толико ћу вам бешаљиво његово име спомињати да ћете сву ноћ о њему (на сну се не снио!) сањати. Дакле допуштате: добро, а ми идемо сад к медведу. Али пре него к њему дођемо, још вас једно молим: да за мој атар приметите, сиреч, да се човек боље од медведа ползовати може, него ли он од човека; правда, да и он сирома другда научи и на две ноге управ стајати, но са силом, с ланцем и батином. Али човек, ако хоће само употребити на добро свободу своју и здравому разуму следовати, неће имати нужде ни од ланца ни од миздрака. Медвед на све остало што није медвед мрзи: човек дакле, то у медведу

беглучко дете, остављено, напуштено дете које мора све подносити; *историја*, прича; *дишпутирати*, препирати се; *преимуштества*, особине; *атар*, љубав; *сиреч*, то јест; *правда*, (р.), истина; *миздрак* (т.), копље.

виде̄ћи, ласно може познати да је то медвеђе и да то медведом ваља оставити. Шта су друго људи и неки цели народи били онда, кад су на све друге мрзили, који нису као они обучени били, који нису као они мислили и говорили, нити су као они брке засукивали, и прочаја? Ништа друго него медведонаравни људи, и да ништа друго човек него то од медведа научи: да све што је медвеђе човеку не приличествује, нити стоји лепо, — и то би много више било него само оно што он од нас научи некакве минете играти и на две ноге стојати, које он да и не зна, много би за њега боље било. Но засад нека сви остали медведи с миром стоје, а ми нек се вратимо к нашем медведу, којега историју, ако сам рад при речи остати, морам казати, кад сам обећао.

Један мужик намери се по случају у једној великој дубрави на један грдни, шупаљ, пун меда, пањ. Гледајући да се како до меда прикучи, упадне у мед, и ту би (како историја гласи) задуго морао стајати, да му његова звезда не доведе од некуда ту великог медведа. У такова места медведи по њиовом обичају са стражњим трупом и ногáма пре силазе. Дајем вам мислити како је нашем мужику било, кад би најмање рад изненада таког госта упазити. Без дугог предоумљивања, не изгуби ти време, него шчепа пријака за стражње ноге. Камо срећа да смо ту били! — имали би се

медведом, медведима; *и прочаја*, и друго; *медведонараван*, медвеђе природе; *минет* (минует, мениет), стара француска игра с кратким корацима; *мужик*, сељак; *звезда*, судбина.

чему смејати. Медвед потегне к себи без сваке шале, а мужик неће за главу да попусти: а како се види из меда и пања, пусти, па дрекне! Ко тада срећнији од нашега медведа, који се такој пчели никада у животу није надао! Откако су год медведи постали, никад ни један у свом веку није тако бегао. Нит се је ту бегало како се бежи, него (што 'но кажу) с главом без обзира, нит су могли боље Турци на Сенти бежати. Топрв (кажу) кад дома дође, једва се сети да се обазре и да види јесу ли ту стражње ноге на месту. Дрктао је као сушта грозница, нити се је могао начудити шта то би од њега. На питање други медведа, еда ли му се је што прикључило, мумлајући одговори: »Јест нешто, али ваљада је на сну, јер на јави то не може бити!« »Какав те је сан нашао?« одговори стари Мартин, »та ми смо те сви видели, кад си у пештеру утрчао! А што су ти и стражње ноге медом намазане?« Онда им почне казивати, какве се пчеле у том и у том пању наоде. Тада сви медведи јединогласно закључе, да се од сад нико не усуди рећи да да на свету нејма чини и вештица, јошт којекакви чудновати утвора, и да оно место и пањ нису читаве ствари, — на које се први старац Мартин потпише и за њим остали, свак по свом чину.

Ево вам, љубезни мој, историја и откуд је постало и произашло да медведи тако ми-

Сента, место на Тиси, где је 1697. г. принц Јевђеније потукао Турке (20.000 мртвих); *топрв*, тек; *сушти*, прави; *прикључило се*, догодило се; *Мартин*, име медведа што игра; *пештера*, пећина; *на које*, на што.

сле и верују. Но није се чудити медведима, кад човек, што је човек, да му се што таково пригоди, ко зна шта би сањао и булазнио. И опет, драги мој, ево историја; сад по души кажите: није ли достојна да се напише, наштампа и из Беча пошаље? Ако ли пак ви што лепше имате, пошљите ми, — на ма' ћу дати на штампу: опет сам стекао нешто новаца. Ја вам исповедам право: ово је моја страст, — на место што би желио да ми после мене неколико маријаша и грошића, волим да што написано остане, које ће после нас дати другима повод да боље и лепше пишу, да нас с љубовију спомињу и да не реку да смо залуду божји свет уживали и кроз овај маловремени живот као кроз један кратак сан протрчали. А што велим да је овај наш живот маловремени, немојте ми то неразумију приписати: следујући обичају говорења, то сам рекао, а ја сам далеко другог мњенија, — то јест, да време, с којим се вечност заслужи и добије, ако ће један једини дан бити, он је сама вечност.. »Доста већ!« рећи ћете ми »доста, не чини од писма предике! Ти знаш да ми и другог посла на врату имамо, нити нам је до предика, него казуј, нашто медвеђа историја и у чем кажеш да се је и теби што подобно случило!« Имате право. Мени у овом послу она наша пословица пристоји: »Ко о чему, сека о сватови«. Гди би ја рад што на штампу издавати, хотео би да се сав Банат и Бачка о томе стара! Простите ми! Свак своју слабост има. Сад ћу вас задовољство-

вати. Овде доле под месецом овако нам се случава! Ја сам вам био написао моје прво писмо доста велико, надајући се да ћу вас уплашити, пак да седимо с миром један од другога барем пô године: али кад неки дан прими' ваше писмо много веће него моје: »Ха, ха, реко, у добри ти час ја историју енгленску данас очита! Нађе ме иста зановетка. Али већ што му драго, да видим шта се пише; није ли што срећом послато да се на штампу изда«. О! какве би се прекрасне ствари могле издавати из Виланда, Сулцера, Адизона и прочи̑ многи̑! Читајући у Плутарху разговор Солона, атинејскога законодавца, с Крезусом, царем лидиским, у којему философ цару у очи каже, да он Телона за његову љубав к отечеству, Клеона и Витона за њиово благочестије к матери њиовој за блаженије и благополучније почитује него истога̄ цара за његово бешчислено злато и сребро — помислио сам ово у себи: дакле, ако Солон има право (како још до данас сви просвештени народи признају), наш је покојни господин Орфелин блаженији и благополучнији од свију његовога времена сродни. Нека се дакле радује његова бесмртна

Виланд, знаменити немачки песник (1733—1813); *Сулцер*, немачки философ и естетичар (1720—1779); *Адисон*, славни књижевник енглески (1672—1719), на његов начин писања угледао се Доситије и свакојако из његових дела преводио у својим књигама »Собраније равних нравоучителних вештеј в ползу и увеселеније« (I, 1793, II »Мезимац« по смрти, 1818); *Плутарх*, грчки философ и историчар (50—120); *благочестије*, побожна љубав; *Орфелин* (Захарија Стефановић, 1726—1775), први књижевник српске новије књижевности; издао је више разноврсних дела; живео је нестално и мучно, а умро у великој сиротињи.

и благополучна душа! Нека прими из вечни небесног оца обиталиштâ овај тимијан и жртву наше благодарности! Гоњеније силнији и ситији од њега није њега могло уплашити! Гвоздене вериге сиромаштва и скудости нису кадре биле свезати руке његове, да он за опште добро што не пише. Нек посвећено буде пречесно име његово вечном воспоминанију и високом почитанију чувствителни, благодарни и добродетелни срдаца српски синова!

Пре неколико година учинили су неки овде у Бечу садашњем херсонском митрополиту, господину Никифору Теотоки вопрос: кад је Грецијa најпросвештенија била? Онда, одговорио је премудри муж, кад су се седам началии јелински градова надинаћивали, у ком се је од њи Омир родио. На овај начин дакле и ми слободно можемо рећи да ћеду тада наши Н. Н. просвештени бити, кад љубезном Орфелину статуу воздвигну. Но о овом блажене памети достохвалному мужу говорити, оће се историја, а не писмо.

Кад сам дакле ваше велико писмо примио, рекао сам: да се види шта се пише. Што ми велите да није у Бечу време кратко, у томе сам као наше баке, које ако у петак не смеду прести, а оне мотају. Али опет не мислите да сам толико сујеверан, да у недељу ком љубезнику писати не смем; него вам само ово на знање дајем: да ја намеравам моја

благополучан, срећан; *тимијан* (грч.), тамјан; *началии,* главних, првих; *Омир,* оснивач великих спевова грчких »Илијаде« (око 950 год. пре Христа).

к љубезником мојим писма штампати, а штампа знате да је мало поскупља него пошта; ако ли мени овди новци не достигоше, кога ћемо онда у залог метати? Не ваља се обаче бојати: пре ће наши костију нестати, него новаца на свету. За вашу љубов рад сам био с вашим сином на конаку бити, но без моје сваке кривице не одржим дату реч, јер би неки ради и дувати и сркати и пре не мисле да се то заједно не може.. Димитрије у греческом језику добро напредује, и ако буде добар, како ми све желимо и уздамо се, за годину дана научиће доста добро не само прости гречески него и талијански језик. Ја вам не могу више рећи, но настојаћу, не само колико моја дужност, но и љубов комшиска изискује. Добро је пријатеља и за напредак стећи. Али апропо! Кога то рекосте да ћемо у залогу метати? Пак велите да ја чиним ларму, а ко је ларми почетак, нећете да знате. Ево вам ја сада пред целом Бачком осведочавам, да се ја у тај посао нећу нипошто мешати, да ако се гди за ким потера подигне, нећу да мене за јатака издаје... За моју плаћу господар Алексије учинио је наредбу, и већ сам за два месеца примио и брзо мислим и за друга два. Правда, да се за сад никаквом путу не надам, ал' опет волим да се моји новци при мени наоде. Јер ако ми се како изненада на други свет случи поћи (по овом сам се већ наодао),

ја намеравам моја к љубезником мојим писма штампати, то су она писма, која је Доситије мало доцније (1788.) и наштампао уз »Басне«: она чине други део његова дела »Живот и прикљученија« (С. К. З., књ. 8), *апропо* (фр.) збиља.

не би се рад тамо за дужници мотати. А знате добро да ко ништа у кеси не има, ономе нико ни смрти не жели, нити јој му се ко весели.

Ево вам малено писмо, мили мој у Бачкој! Ово вам је плаћа зашто сте пофалили оно прво; сад ако смете, нудер пофалите и ово, пак ће те онда топрв и ви наћи пчелу у меду! Ал' не мислите да ја нисам познао љубови ваше мајсторију. Похвалили сте моје велико писмо с вашим много већим, кано сиреч да се боље уплашите (што 'но реч) Милоша на Косову. Ајде, похвалите и ово, ако сте ради да после предисловија добијете књигу.

Пак сад реци, дико изабрана:
не бојим се Ибре капетана.

В прочем грлећи и љубећи вас срдечно пребивам

У Бечу, септембрија 20. 1786.

ваш

Обрадович.

предисловије, предговор; *в прочем*, у осталом; *Ибра капетан*, делибаша Ибро, мухамедански јунак у српским ускочким песмама (Вукова књ. III, песма 17.).

IV

[ВИЋЕНТИЈУ ЛУСТИНИ ПАРОХУ У ШОПРОНУ]

Чесњејши господине оче Викентије,
здравствујте!

Ко год не одговара, рад би мучати; а ко то жели, ваља га оставити с миром. Но ви тако нећете, него ми пишете тако ласкава писма, да би се с моје стране показало неучтивост не одговорити, а принужден будући одговарати, знам да вам нећу по ћуди бити; но што се мора, то се не приписује слободној човека вољи. Пријатељство и дружество мора основано бити на согласију сложенија душа и срдаца, а ово за совершено испитати и познати, хоће се дуго времена и искуства; зашто варати и варати се за кратко живота време? Заисто не вреди труда. Но из овога не треба закључавати да се морамо мрзити, ако један другом не пишемо и ако не говоримо оно што не мислимо. Ви добро знате да ја доста посла имам, и једва чекам четвртак и

Вићентије Лустина, родом из Метка у Лици, био је доцније архимандрит манастира Месића у Банату; издао је граматику талијанско-српску (1794); умро око 1804; *Шопрон*, град у Угарској, јужно од Пожуна; *ви добро знате да ја доста посла имам...*, тада је Доситије у Бечу имао много часова по трговачким кућама: »на дан десет сати најмање«, како сам вели у писму учитељу Рајићу, с. 33.

недељу да отпочинем, а при том за примити и послати писмо хоће се 8 кр., а који с трудом добива, ваља да зна на што ји је нужно употребити, нити му је до разбацивања. Ви сте мене с вашим првим писмом застидили, зактевајући од мене оно што ја нисам могао испунити, како сам вам и у присуствију казао: то ми служи за увештаније, да се у напредак уклањам. Ја већ дете нисам: знам да кад се један ред преварим, да ми се у напредак чувати ваља.

Оставите гди ови лист, пак после 20-година од данас очитајте га: онда ћете моћи постојаније судити, јесам ли имао право или криво, ибо до тог времена знам да ће вам се јоште гдишто прикључити, и мислим, да ако ме Викентије од 30 година осуди, од 50 хоће ме оправдати. Кад то време дође, онда ми отпишите, јер сам љубопитан знати јесам ли се преварио или нисам; а дотле молим вас и заклињем: дајте ми покој! А што ми велите да су вам моја писма милија него сви царски эраријуми, то су речи у ветар, и морао би ко пуну главу ветра имати, да им верује. Остајте с Богом и здравствујте. То вам жели ваш

У Бечу, августа 18. год. 1790.

Обрадович.

П. П. Знам да ће бити триста в... по вашем похвалном обичају, али на свету ваља гдишто и претрпети.

ибо, јер; *эраријуми*, државне благајнице.

V

[ЂОРЂЕВИЋУ, СЕНАТОРУ ПОТИСКОГ ДИСТРИКТА]

Господин Георгијевић,

љубими мој сенатор!

Целују вас и све ваше, који су вам драги!

Ви сте пошли одавде у претпрошасти понедељник: од тада ја сам непрестано о вами мислио, и све сам привребљивао како ћу се дочепати премена да се с вами писмено поразговорим. Весма на скоро нисам смео писати, да не помислите у себи: што је овај човек навалио на ме с писањем баш као бура на сено, а при томе јоште ово је и политика неки људи на свету, којима се ко превари и рече да што пријатно пишу и да се њиова писма више него један ред читају, па се чувају како угљена да често не пишу, па они који ји радо читају да ји се здраво начекају. Да сам и ја јошт неколико времена попричекао, може бити да би боље било, али, ево невоље, ја не мого више чекати, — ваљада сам весма у вас, љубими мој, уљубљен. А како не би био, кад сте ви то сами вашом добротом хотели и тражили, и у време, кад сам ја мислио да ви већ за мене

не марите, тада ми се ви најдоброхотнији и најљубезнији показујете.

Видите што је узрок, те би ја рад, ако се икако буде могло, јошт коју годину поживити, — зашто таковй добросрдачнй и благородно мислећй људй много у нацији нашој има, који љубе и желе општу ползу потомков својих, — и како се где поштене и лепе гражданске дочепам штампе, што таково издати које ће дати способ сродним нашим гречески, инглески, француски и талијански лако научити. Србљи ће од ови језика с временом потребу и ползу имати, зашто њима (фала Богу!) алкоран не стоји на путу, да што лепо, похвално и полезно не смеду учити. Храбри и природно остроумни народи у тако прекрасним и пространим краљевствама и провинцијама доћи ће и у другојачије состојаније. Наше је старати се за колико боље и веће можемо, а други ће после нас јошт више исправити и исполнити и нас ће праштати и благосиљати, који смо ји чему добром опоменули, јоште к томе и добар повод дали. »Разумно створење оће само да му се добар пут покаже, пак оно радо и певајући по њему путује«.

С новци се много добра може учинити, кад се уме и жели њи на што добро употребити. Ја већ имам неколико; јошт ћу, ако

најдоброхотнији, најбољи, најбоље воље; *нација*, народ *гражданска штампа*, штампарија са грађанским, а не црквеним, писменима каквим су пре Доситија штампали књиге православни Срби; *способ*, начин; *алкоран*, мухамеданска света књига; *состојаније*, стање; *исполнити*, испунити, допунити.

Бог да, имати, јер залуду не стојим; а како видим да имам толико колико потребујем, гди год буде добра штампарија, ето ти ме ту, ако ће бити Бог зна гди. Зато молим и вас, дражајши мој, немојте пренемарити, ако вам рече господар Алексије, брат ваш, да може тамо гди 50 или стотину ови моји »Баснâ« распачати, нека ми поручи да му ји пошаљем, тако у оправи, као што су те, које сте ви узели.

Али што ја ово радим! Моје је намереније било, само с вами разговорити се и писмено попрошалити, пак ти и не осетивши и, што 'но реч, неотице к морализирању доспе и дођо: тако бива, кад се човек у трговину пусти и за новце начне тумарати! Но коју ћеш му беду, кад се већ таки обичај увео, те се без њи не може ништа доконати? Они су средство и к злу и к добру, и ко њи има, може лакше онамо доћи, куда га склоненије потеже и вуче.

Могао би већ, да оћу, ово писмо овде докончати, и време би може бити било. Али видите каква је страст писања! Ко вам икад рече, мене на то намамљивати, казујући ми да наша мила госпођа Јула радо моја писма чита? Сада, како оћете да ја престанем? Не престадо тако ласно, да ме ко куми и брати! Велика срећа ваша, што се ја нећу у велики разговор да упустим и да се на вас почнем тужити за оно што сте (како сте ми сами

дражајши, најдражи, најмилији; *начне*, почне; *доконати*, извршити, свршити.

казали) псовали Чаково и ко га је населио: но ово нек стоји под залогом за други ред. Само ово јоште нека приметим: други, кад им је зло и што непогодно, жале се и туже, а ви мећер псујете и вичете, пак нека пође сад ко с вами путовати!

Поздрављам всесрдечно моју милу госпођу Јулу. Како ми је мило што сам у таковој, мени драгој, фамилији ово, мени предраго, име нашао! И Димитрија, ученика мојега, поздрављам, и желећи да вас у здрављу видим, остајем

У Бечу 26. септемврија 1790.

сасвим предани ваш

Доситеј Обрадович.

Чаково, место у Банату, у ком се Доситије родио; *Јула*, име Доситију толико драго што се тако звала његова сестрица, умрла у петој години, коју је особито волео. (»Живот и прикључениjа«, С. К. З. књ. I, с. 19; књ. 8, с. 74).

VI

(ГОСПОЂИ ЈУЛИ, ЖЕНИ Д. ЂОРЂЕВИЋА, СЕНАТОРА ПОТИСКОГ ДИСТРИКТА БЕЧЕЈСКОГ)

Возљубљенаја и високопочитајема госпођо моја!

Честитајући вам и господину сенатору, супругу вашему, овај ближњи, славни рождества Христова празник с наступајућим новим летом, желим вам све оно што једно человеческо срце најмилијим својим желити, зактевати и од милостиваго божијег промисла просити може, — то јест: да проведете како ову доодећу божију годину тако и многе друге у здрављу и тихом, љупком срца и душе задовољству. А од ваше стране желим, да мене всегда у љубови содержите вашеј, о чему, познавши природну доброту и милошћу вашу, ни мало не сумњам. Вашему чаду, а мојему ученику, писао сам по зактевању вашему и молио сам га да вам пошље мојега к њему писма копију, да уверени будете, да ваше наложеније мени није за заборав било.

Дражајшему супругу вашему и господару куму (којега љубезно поздрављам) сло-

---

возљубљенаја, омиљена; *високопочитајема*, многопоштована; *ближњи*, блиски; *чадо*, чедо, дете; *копија*, препис; *наложеније*, заповест.

бодно од мене реците, да не уводе којекаквй кафетаријâ у Бечеј и по Бачкој! Зашто нашто ће људма неке потребе, без који бити могу? Ако ли вам реку: што ја за то марим, што ли се у оне послове пачам, у којима нико жив неће за ме да зна, ни да чује — ви се зато ни најмање мрвице не бојте: имаћемо ми њима шта одговорити, и тако да ће се зачудити шта ји је нашло. Ево шта ћемо ми њима одговорити... Али знате ли, мила моја госпођо, шта ћемо ми учинити? Боље да им не кажемо одговор наш, да се већма плаше, мислећи у себи да ко зна шта ће то бити! Али да они опет не мисле, да ми ово из политике чинимо, не имајући вредно што на возраженије — наумљавамо ји чинити да се плаше тога, шта на свету нема, као деца помрчине, или сујеверни људи воздушнй превиденијâ — ништа зато! Ви се на то и не обзирите, шта ће они мислити; нека они мисле што им год драго, а ми ћемо чинити оно што ми знамо! Него само ви постарајте се да ми на нашу страну придобијемо већу част лепи и разумни госпођа, пак ћемо онда видити ко ће се кому приклонити и рећи: ејвала! Међу тим ја ћу о том њиовом умишљенију јоште гди знао будем даваља писати, да ако ствар дође до бешалице, да нас је много више с наше стране, пак ће онда видити с ким имаду посла и познаће топрв какав ће им бадњи дођи дан. У добри

кафетарија, (тал.) кафана; *возраженије*, противни одговор; *ејвала*, (турски) слуга сам, клањам се!; *умишљеније*, намера.

се час онда они преваришe и пред вами изговоришe да ће кафетарије и билијарде и подобне овима дангубице по Бачкој уводити! Мало ли је људма и без тога потреба и трошкова, него би ради да им се јоште више на врат товари!... Пак да је гди даље од Баната, нека би, што им драго; него баш онде гди да се уведе, улеже и установи, сутра би се дан то исто и преко Тисе и без лађе и чуна пренело, те би се и онда људи на чуду нашли. — »Умножавати људма њиове излишне потребе, то значи (ни длаке мање) него њиова попеченија, недостатке и несреће удвојавати и у изобилије приводити.« Пак се ником толико не чудим, колико вашем куму, који ми се је иначе добар и мио показао. Но ћутимо ми само и о нашем намеренију ником од противне стране ни речи не казујемо, пак ћемо ми њи научити како се уводе кафетарије, розолнице и билијарди онде гди пре није било!

Ја би вам, мила госпођо моја, много више писао, али се бојим да ме се не узратосиљате, као што је пре неколико година и мој љубезни господин сенатор, супруг ваш. »Пиши ми, пиши ми!«, док се ја намамим и некакво страовито нашарам писмо, а он ти ми се онда прекрсти, чудећи се шта га је нашло, пак ме пусти крају и сасвим ме се прође и окани. Тога дакле плашећи се, ако

попеченије, труд; *розолнице*, продавнице розолије — пића од ракије, шећера и мириса.

и престанем засад писати, но нећу никада престати наричући се и пребивајући

У Бечу, декемврија 22. 1790.

љубезне и високопочитајемс госпође моје
понизњејши слуга
Доситеј Обрадович.

наричући се, називајући се; *пребивајући,* остајући; *високопочитајеми* ,високо поштовани; *понизњејши,* најпонизнији.

VII

ГОСПОДАРУ ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ, У ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК

Дражајши мој господ'не Чокрљан,
здравствујте и с домаћима!

Кад сте ви мени овде пред моје исте очи на нос бацали да сам ја тврд и скуп и среброљубив и златоштедљив и јошт много којешта шта се казати не може — а да шта ћете сад измишљавати, говорити и по свету разносити и разглашавати за то што вам ја за толико дуго време ни речи ни словца не пишем и тамо у наш Банат не шаљем! Али мислите ви и разглашујте што вам год на ум и на памет дође, — мени је доста да мене моја савест не обличује, да ја тако о вами мислим и мудрујем. Него ја на место што би вас у моме срцу опорочавао и осуждавао — ја вас извиновљавам и много више него би ви сами учинити могли, вас обеспорочавам и оправдавам и од свакога најмањега обвиновљенија чиста како бела голуба себи представљам и воображавам. Зашто ако ми не пишете, ја

с к ȣ п, штедљив; *мени је доста* .., ја сам задовољан што мене савест не оптужује да и ја о вама тако мислим и мудрујем; *опорочавати,* опадати, клеветати; *обеспорочавати,* бранити, правдати; *обвиновленије*, оптужива; *воображавати*, замишљати.

мислим да ми нејмате шта писати, зато и не пишете. Шта би ко писао, кад нејма шта писати! Да ми кажете да ми добра желите, нека би сав свет томе што противно рекао, ја вас уверавам да би му речи у ветар биле, јер му ји ја не би веровао.

Како већ реко, ја би ласно са собом размрсио да ми ви не пишете, али не знам како би се с вами распачао, кад и ја вами не би писао! Ви ни мало не марите што и ја помало посла имам, нити хоћете да знате, да човек није само за непрестани посао рођен, него и за спавање; а и без спавања ваља му допустити да каткад одане и отпочине. »Е, тешка ми посла — ви ћете рећи — човеку пријатељу и љубезнику своме две три врсте написати!« — Имали би на неки начин право, да се у три врсте све може што се хоће казати. Истина да и у мање врсти могло би стати: ја сам здраво и желим да сте и ви здраво. Али би зар вами то доста било? Ви би рекли: боље ни мало, него толико мало! И јошт ко зна шта би говорили! Пред оним се никад до века не оправда, ко те хоће да си му кривац!

Здравствујте, љубими мој, и поздравите ми господина оца вашега и госпоју матер и све ваше домаће. Желећи вам свако добро, остајем ваш искрени љубитељ и понизан почитатељ

У Бечу, августа 30. 1791.

Д. Обрадович.

VIII

Г. СТЕФАНУ РАЈИЧУ, УЧИТЕЉУ ОСЕЧКОМ

Почитајеми господине,

здравствујте!

Велико прошеније са заклетвама мора толику силу имати колику оштра и власна заповед: но онде гди непобедима богиња невозможности напротив стоји, прве власти губе сву силу своју. Да сте ви потајно хотели известити се како ја овде живим (које би ласно могли учинити), не би ме тако без сожаљенија у гвоздену нужду метали за невозможност ваше прошеније са свим клетвама отринути и себе с горестију срца неучтивим показати. Сами узмите на расужденије: кад човек на дан десет сати најмање лекције предаје, може ли о таковом делу, које ви требујете,

---

Стефан Рајић, био је прво учитељ, па парох у Осеку; бавио се и књижевним пословима: приредио издање ћирилицом Релковићева »Сатира« (1794 и 1804), у коме је кварио народни говор Релковићев према ондашњем књижевном, и издао две књижице поучног садржаја.

прошеније, молба (Рајић је по свој прилици захтевао од Доситија да изда неко дело); *невозможност*, немогућност; *отринути*, одбацити; *горест*, горчина; *расужденије*, размишљање; *требовати* (рус.), искати, захтевати, желети.

старати се и у томе што поштено и ваљано испунити? Кромје ако би могао ни јести, ни спавати, или барем ако би не марио своје прси сатрти и крвљу пљувати, како што је господин архимандрит Рајић у преводу они преизрјадни проповеди, које јоште залуду стоје. Ево видите на што сте ме с онаким прошенијем убедили! Не сумњајући се дакле да ћете ме у напредак оставити с миром, остајем

У Бечу 1791. септемврија 7.

ваш доброжелатељ

Доситеј Обрадович.

кромје, осим; Јован *Рајић* (1726—1801), велики историчар српски, израдио је поред свога горостасног историског посла и превод одабраних беседа црквених; овај рад издао је две године доцније, 1793, родољубиви штампар српски у Бечу Стеван Новаковић.

IX

ГОСПОДАРУ

ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ, У ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК

Љубезни синовче,

здравствујте!

Има већ неколико недеља од како сам примио то ваше писмо. Мислим да и сами знате, да ми је драго било чути да се у здрављу находите. Но будући да вам нисам имао што нужно писати, пропустио сам све недељу по недељу до ове. — Познато вам је моје домостроитељско правило: да не треба без нужде ни с четири крајцаре пунити оне кесе које су пуније него наше. Ваше писмо на господина Терлајича изручио сам му. Господину спахији Наки нисам ништа рекао, шта сте ми писали, јер од кад сте ви отишли одавде, више ни ја к њему не одлазим. Чуо сам да се наш добри пријатељ Емануил Јанкович у Суботици представио. Бог му дао вечну радост, такођер и нами, кад и на нас време дође! Брату Јови

домостроитељски, домаћински, економски; *Терлајић* Григорије (1766—1811), књижевник српски; отишао у Русију и тамо био професор на вишим школама; умро у Харкову; *Јанковић* Емануил (1758—1792), књижевник српски, познат са својих радова на природним наукама.

Сабову дао сам полномошчије за оно нешто мојега што је при њему било; ко зна хоће ли која полза бити. Ако и ви можете што о том промислити, нека вам је ствар препоручена као доброме пријатељу и правоме синовцу.

Драги мој! Ви имате у прсима вашима верну сведоџбу да ја вас срдечно љубим и свако вам добро желим. А што вам често не пишем, за то се немојте срдити, како ни ја на вас нећу. Поздрављам г. родитеља вашега и и госпожу матер и све у дому вашем; љубећи вас, пребивам

У Бечу, октомврија 12. 1791.

ваш доброжелателни
Обрадович.

полномошчије, пуномоћство; *полза*, корист.

X

Г. ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ У ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК

Љубезни синовче, г. Чокрљан,

Христос се роди!

Ја добро знам, да ми нико и не каже, да сте се ви на мене расрдили, што вам нећу да пишем одавно. Зато није добро напрасито љубити; зашто ко тако љуби, он се ласно расрди. Али да ја знам да ћете се ви само расрдити, ја за то не би врло много марио; него се ја бојим да ви не пожалите на мене, и ово је за које много марим и не би ни по што рад био, зашто би ја онда двојином толико жалио и на вас и на мене: на вас зашто без великог узрока на мене жалите, а на мене зашто вам ја и мален узрок дајем да на мене жалите. Зато дакле за избегнути при ови весели празници свакога невесеља и жалења, ево вам пишем и јављам, да сам хвала Богу све онако здрав и задовољан како ме знате, а боље не желим. Само би рад знати да сте и ви здрави и спокојни, које желим од вас чути. И желим да вам идући нови год весело дође и прође и са свима следујућима, док буде божија воља,

---

год (рус.), година.

овде на земљи време проводити. Поздравите ми наше љубиме пријатеље и будите ми уверени да сам ја ваш прави љубитељ.

У Бечу, декемврија 25. 1791.

Доситеј Обрадович.

XI

Г. ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ У ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК

Љубезни синовче,

здравствујте!

Случило се да сам ваше писмо (второ) јуче у недељу примио, у који дан по обичају био сам цело после подне код г. генерала и имао сам довољно времена о послу, који сте ми наложили, беседити. Он не има ништа од против вас учињени доношенија при себи. Он ми је и пре овога често о вашој фамилији и подобним другима у нашем народу говорио и уверава да се такови мора наша канцеларија примити да получе благородство и при хотећеј учинити се комисији да се никоме обида сотворити неће, против који се учињена доношенија не засведоче. Сума дакле нашег разговора ово је: да то што ви (чрез ваше писмо к мени) желите не може се имати, но да господин генерал вашу фамилију међу првима

втори, други; ***генерал***: говори о неком аустриском вишем официру, Србину, који је са службом био при ***канцеларији за источне послове*** у Бечу; ***доношеније***, достава; ***и при хотећеј учинити се комисији***, и при комисији, која ће се створити; ***обида***, неправда, увреда.

именовања и да он жели и совершено узда се да ће ваш дом немештво получити заједно и с другима од подобни фамилија. Ја поздрављам вас срдечно и све ваше у дому, желећи да се опет у здрављу видимо, и пребивам ваш искрени љубитељ

У Бечу, фебруарија 16. 1792.

Доситеј Обрадович.

вмењавати, узимати, ценити; *совршено*, потпуно; *немештво*, ниже племство у Угарској.

XII

Г. ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ

Љубезни синовче Григорије,

здравствуј!

Примио сам твоје писмо и мило ми је било чути да си здраво дома дошао. За све остало, што ми пишеш и совета иштеш, мени се види излишње. Ја мислим да с та три језика, тј. са српским, влашким и немачким, с географијом, есапом и историјом, ти би могао у Банату гди остати, удомити се и поштено живити. Зашто ако сад почнеш већ у мужеском возрасту за којекаквим већим летити стварма, бојим се доћи ћеш у такове окресности, гди ћеш моћи поштетити благе и чесне нарави, пак потом нећеш моћи добар бити целога живота, а ти знаш добро моје мњеније: да живот неправедан и непоштен гори је него смрт. Али да не помислиш кадгод да сам ја твоме напретку какву препону учинио, ја те не одвраћам ни од шта, што се теби потребно и

О Григорију Обрадовићу види више у предговору овој књизи.

излишњи, сувишни; *есап,* рачун; *возраст,* узраст; *окресност* (р.). прилика; *препона* (р.), сметња; *мњеније,* мишљење.

полезно види. Ако те и у Будиму приме и позову, мени неће противно бити и неугодно што је теби полезно: кромје да би моја радост била чути да којем месту наблизо огњишта родитељâ нашй благопотребан и на ползу будеш. Сврх свега, гдигод будеш, буди добар, поштен човек, трудољубив, умерен у желанијама својима, и биће ти добро. Поздрави од мене оца твога, матер и сестре и све наше сродне пријатеље.

У Бечу, 15. маја 1793.

Твој доброжелатељни стриц

Д. Обрадович.

благопотребан, што одговара потреби.

XIII
[ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ]

Љубезни Григорије,
здравствуј!

Примићеш од тога истога господара, који ти ови лист даде, то јест од синовца господара Константина Дамчо, који је овде, двадесет форинти, које сам ја овде положио. Не троши млого, пак ће ти доста бити за два месеца. Сандук с књигама код мене је. Ја сам ти дао био и трошка да га можеш однети, а ти га остављаш: то значи да си мало за њи марио, а оне нек стоје гди су и пре биле, хлеба не ишту. Добро што си то неколико однео, јер иначе не би ни то имао. Моја књига, што дајем на штампу, на 20 табака, биће при концу овога месеца готова. Кад дођу отуда трговци овамо на вашар, подај кому цедуљу на мене, и послаћу ти два, три егземплара: један за тебе, а два за сестре твоје. Поздрави оца и матер твоју од мене, и све који су ради о мени чути, и јави ми, кад примиш ови 20 форинти.

У Бечу септемврија 5. 1793.

Твој стриц
Доситеј Обрадович.

лист, писмо; *моја књига*: Доситијево дело »Собраније разних нравоучителних вештеј в ползу и увеселеније«, Беч. код Стефана Новаковића. 1793.; *конац*, крај.

XIV

ГОСПОДАРУ
АЛЕКСИ ГЕОРГИЈЕВИЧУ У ОРАОВИЦУ

Љубезни г. Алексије,

здравствујте!

Ја сам с помоћу божијом мојy одржао реч. Моји хиљаду егземплара, сваки од 20 табака на шрајб-папиру, готови су. Типографу платио сам и пренео сам ји све у мој квартир. Да знам, како би вам послао један егземплар, да видите шта је — би учинио. Међутим назначићу вам овде главе, које се у књизи наоде: Глава 1. Чему се има списатељ за живота надати. 2. Гора вежества и истине. 3. Похвала басни у стихови. 4. О несогласију наши желанија. 5. О важности доброга имена. 6. О историји и о воспоминанију славни људи. 7. Абдала и Балсора, персиска историја. 8. Виденије Ахмета дервиша. 9. Један пар папуча. 10. О услажденију размишленија. 11. О при-

---

Алекса Георгијевић, трговац у Ораховици у Банату, био је брат сенатора Георгијевића, с којим се Доситије пријатељски дописивао. Из овога писма види се да је Алекса хтео помоћи Доситија у растурању књиге »Собраније разних нравоучителних вештеј«, коју је Доситије штампао те године. Зато му Доситије исписује натписе појединих чланака из те књиге и позива га да одржи реч.

егземплар, примерак; *шрајб-папир*, јака, фина хартија; *типограф*, штампар; *вежество*, знање; *несогласије*, неслагање; *услажденије*, пријатност.

јатељем и пријатељству. 12. О љубови к отечеству. 13. О љубови к наукама. 14. О славним женама. 15. Пут у Вавилон. 17. О различним на кратко историјама. 16. О начину с ползом читати. 18. О потреби воспитанија, 2. Чему ваља младић да се учи. 3. О употребленију времена, 4. О благошчастију и злошчастију, 5. Нека правила за опхожденије. 19. Неке иносказајеме повести. 20. Похвала добродетељи. 21. О вкусу и пр. 22. О комедији. 23. Лаузуз и Лидија. 24. Аделаида.

Дајем ји везати у франц-банд по 20 кр. том. Штета би била, оваки папир у худо везати. Ја не иштем више него како смо говорили; по форинте за егземплар, кромје преплета. А онај који буде продавати нека добије на сваком егземплару 15 кр. — не више. Сад спомените се вашега обештанија и писања: да ако ји нико не усхоће, ви ћете за 1000 добар бити, и како се наштампају, мени новце послати. Ако одржите реч, учинићете своју дужност; ако ли не, то ја сам од вас преварен и обиђен! Што знам чинити? Хвала Богу, зар је така моја судбина на овом свету! То вам кажем: да без новаца не дам ји из моји руку, разве ако коју ком поклоним. Ако не можете све по уговору, барем пошљите ми овога вашара новце за 400 и не дајте ми уз-

---

благошчастије, добра срећа; *злошчастије*, зла срећа; *опхожденије*, понашање; *иносказајем*, друкче казан (алегорискн); *вкус*, укус; *франц-банд*, француски повез у кожи; *том*, књига, свеска; *обештаније*, обећање; *обиђен*, увређен; *разве*, осим.

рок да са свим и правично на вас жалим. Желећи вам свако добро и поздрављајући ваше у дому, остајем

У Бечу, октомврија 10. 1793

ваш

Д. Обрадович.

XV

ГОСПОДИНУ ЈАКОВУ ЧОКРЉАНУ У В. БЕЧКЕРЕКУ

Драги синовче,

г. Чокрљан, здравствујте!

Предао ми је господин Терлајић ваш лист, и драго ми је да здравствујете, и ја јоште хвала Богу здравствујем. За младог, што би рад дођи учити се, трошак стоји, како се мисли одевати и ранити. Но нека би било најумереније, потреба му је 500 форинти на годину најмање. За штампу на влашки преведенй баснâ метите на табак на доброме папиру најмање по 16 форинти, колико табака буде. Каква су она слова крупна, мислим да ће бити егземплар од 40 табака или више. Дакле слободно можете хесапити 800 форинти за једну хиљаду егземплара. Желећи вам свако добро остајем

У Бечу, нојемврија 14-го 1793.

ваш

Доситеј Обрадович.

»Басне« преведене на влашки. Из овога места види се да је и Доситије имао удела у првом преводу »Басана« на румунски језик. Шафарик мисли да је овај превод израдио синовац Доситијев, Григорије Обрадовић.

XVI

ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ

Љубезни Григорије здравствуј!

Предао сам твој сандук с књигама г. Марку Алексијевићу из Темишвара и придодао сам у исти сандук 6 парчета „Басни“ у фр[анц-]банду и 12 моји ново наштампани књига: 4 у папиру, 8 а у францес[ком] преплету. Од ови пошљи једну г. Алекси Георгијевићу у Ораовицу, две сестрама твојим у Чаково, једну господину проти Липовскому, једну задржи за себе, а остале распродај и плати трошак пута. Ове коштају у франц. цреплету 1 ф. 33 кр. Ако ли ко купи 10 или више за готове новце, даћеш за 1 ф. 20 кр. у франц. преплету, а другојачије и не дајем више везати. Моје „Басне“ примио неколико стотина Алекса Георгијевић из Ораовице и пише ми да ји је пренео у Банат, а ти ми пишеш, да ји тамо нејма.

За којекакву завист и нанавист немој марити, но испољњавај пријежно своју дужност и владај се поштено, пак ће ти Бог и добри људи пријатељствовати. Кад примиш сандук с књигама, пиши ми.

ненавист, мржња; *исполњавати,* извршивати.

Допуштам ти да можеш узети од г. Ал. Георгијевића једну стотину »Басна«. Распродај ји, ако можеш и помози се. — Поздрави наше у Чакову и господина проту Липовскога. Живи разумно и поштено и здравствуј!

У Бечу, нојемврија 14. 1793.

Твој доброжелателни стриц
Д. Обрадович.

XVII

ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ

Љубезни Григорије, здравствуј!

Фала Богу што ниси више него два сандука имао, кад си одавде пошао, да се сваке године по један експедира.

Сматрај у животу шта радиш, да ти нигде за тобом замршени не остају трагови. Цедуљу маутску једва сам преко пријатеља и с трошком получио, да што тамо не страдаш (и што је горе, да се не срамотиш), и шаљем ти ју у овом писму. Пишеш за капе, да нађем трговца, који је томе вешт: ја сам тако учинио, јер ја у том ништа не знам; ништа мање посао није добро изишао. Ваљало би да си меру назначио. Јеси ли примио сандук са 20 и неколико моји последњи књига? Зашто ни речи не пишеш? Не сумњам да си примио. Дакле, оној од две, која није капу добила, подај од новаца, што за ове књиге узмеш, тридесет форинти на место капе. Како примиш ово писмо и маутску цедуљу, пиши ми, да знам;

маутски (нем.), царински.

а Чокрљану ја времена нити воље имам писати: ваљада је и он на мени шпекулирао. Желим ти да се добро, поштено и разумно владаш,

У Бечу, септ. 4. 1794.

и остајем твој доброжелателни
стриц,
Доситеј Обрадович.

XVIII

ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ

Љубезни Григорије, здравствуј с домашњими!

Твоје писмо, 7. октобра отпуштено, примио сам и драго ми је да сви тамо здравствујете. За оно, што ми пишеш, известио сам се. Тамошња пустара не зна се становито оће ли се продавати, али ако то и буде, већ су пренумерирати други, а навластито један од отмени заслуга човек, који на немештво претензију има. А то си исто могао и тамо сазнати; et ne m' ecrivez plus de telles choses, dont il n'y [a] aucun autre profit que 8 kr. moins dans la bourse. Не велим за ово последње писмо: ово би вредно било, кад би што могло бити. А што велиш да се из тме забвенија извлечемо, то свак за добро наоди, но не свак једнака средства к том у себи предлаже. А сврх свега всеуправљајуштаја судбина и с тим располаже. Зар ниси се нигде намерио на Сократово мњеније: да тко најмање жели, тај је најсрећнији?

---

et ne m' ecrivez plus... и немојте ми више писати о таквим стварима, од којих човек нема друге користи него 8 крајцара мање у кеси; *тма забвенија,* тама заборава; *извлести,* извући; *всеуправљајуштаја,* која свим управља.

За моје сироте »Басне« што ми пишеш да нико ни петака не да, сам си крив што сам ти ји поклонио: пре ми пишеш да се ишту, а сад другојаче. Какав је то обичај сад тамо међу вами постао, самом себи противусловити? А ако ји немаш гди држати, да би по случају своје време дочекале, а ти затопли двеаред с њима фуруну, ако каква јака навали зима. За моје поглавито намереније доста ји је прошло, — фала Богу, који је блаженога Јосифа за неко време свету поклонити изволио био. И за последње »Собраније вешти« велиш ми да ниси трговац. Баш oћeш чудан да постанеш! Ко ти вели да си трговац? Држи ји код себе, пак ако тко заиште, подај за 1 ф. и 35 кр., ни јефтиније ни скупље. Позната ти је реч: не иште хлеба; а ако је сад тамо оскудно, неће свагда бити. Поздрави Јулу и пријатеље.

У Бечу, октобра 22. 1794.

Твој доброжелателни стриц,
Доситеј Обрадович.

петак, новац од пет пара; *противословити*, противно говорити; *поглавито намереније*, главна намера; *Јосиф II*, немачки цар (1780—1790); он увођаше особито у аустро-угарске земље много напредних новйнâ, те га зато Доситије зове »блажени«.

XIX

БЛАГОРОДНОМУ Г. АРКАДИЈИ БЕЛАНУ У СЕГЕДИН

Благородни господин, мње особито почтени!

Драго ми је да сам имао чест с вами познати се, и благодарим вам на љубови и благовољенију, које сте ми показали.

Ви сте изволили учинити љубов узети од мене стотину егземплара моји књижица »Сочиненије различних вештеј», којих јест цена егземплар 1 ф. и 20 кр., што чини 133 fl. 20 кр. Да Бог даде, да се још такови општи српски патрона нађе, који би мени тако споспјешествовали! Ја бих колико скорије к нашеј типографији отишао и подобни више књига на нашем простом језику издавао. И ако се нађу, ја сам готов: ево моја реч!

Љубезној и благородној госпођи супруги вашој кажите моје високопочитаније. За сина вашега желим са свим срцем да се ползује од мене, и надежду добру имам. Здравствујте, љубезни и благородни господине, и мене љубите.

У Бечу, јулија 12. s. v. 1796.

Ваш понизни,
Доситеј Обрадович.

Аркадије Белан био је чиновник; занимао се мало и превођењем са страних језика; *почтени* (р.), поштовани; *чест*, част; *благовољење*, пријатељско расположење; „*Сочиненије различних вештеј*“, у брзом писању место »Собраније разних вештеј«; *споспјешествовати*, помагати; *колико скорије*, што пре; *s. v.* (stile vecchio тал.) по старом календару.

XX

ХРИСТИФОРУ ТЕОДОРОВИЋУ У ШИКЛЕУШ

Љубезни брате и господару,

здравствујте!

Ваше прекрасно, српски написато писмо примио сам од нашега општега пријатеља, господара Г. Димића. Да није мени писато, смео би га високо хвалити и може бити рећи да нисам лепшега видио; но, понеже да је за мене тако ласкателно, не смем га хвалити, да се чрез то не покажем, да и друга такова желим. Жао ми је само да није тако писмо свој успех имало, зашт' немам «Совете разума» него само једини ексемплар. — За философију Титела мени није могуће ни мислити, зашто ја немам ни њиве, ни винограда, и како би престао лекције давати, не би ни хлеба, ни вина имао, — а знате да и сам хлеб и вода одвећ су сувопарне ствари. А наш љубезни Димић говори много, али не може да толико уради, пак залуду му мука. Жали Бог толике лепе речи! Поздрављам вас љубезно и јесам

У Бечу, јулија 10. 1799.

ваш

Доситеј Обрадович.

српски, а не славено-српски, писано писмо било је по вољи Доситију, који је целога века писао српски, како је и колико је знао; *понеже,* пошто; *чрез то,* тиме.

XXI

Г. ДИМИТРИЈУ ЈОСИФОВИЧУ, ПАРОХУ БУДИМСКОМ

Чесњејши господин отац Димитрије,
мње отмјено почитајемољубими!

Ваша ревност за општу ползу јест похвале достојна, но да мене на то или с молбом или с изобличенијем призивљете, то је једно како и друго излишно. Да смо уста к устма, дало би се о томе беседити. Али на писму оно што се коме не ћуди, како очита, на ма стотина возраженија наиђе, и тако онај који пише без кривице остати не може. Како за «Басне«, тако и за «Собраније вешти» једва да сам преплет наплатио; ни то не би, да се није један благороднодушан (господин Белан из Сегедина) нашао, који је у један пут стотину узео и платио. Ову моју тужбу ваша је реч (изобличеније) из мојега исцедила пера. Сам сам желио, хотео и учинио, али даље — жижа! Ван да би ко хтео, да и ја као Диоген торбу на леђи носим, у бурету да лежим, с дивљим

чесњејши, најчаснији, најпоштованији; *отмјено*, особито; *почитајемољубими*, поштовани и љубљени; *ревност*, заузимљивост; *изобличеније*, прекор; *Диоген*, философ грчки, који се одрицаше многих потреба и презираше све обичаје (413—323 пре Хр.).

корењем и салатом да се раним и на сваком ладне воде извору да пијем колико ми срце иште! Ево вам чистосрдечно моју исповедам слабост, да до такове добродетељи нити сам доспео, нити ми се доспети зактева!

За стихове или прозу за високопожелајемо лице, то се хоће на славенски, а ја у том нисам ни окретан, нити окресан. Хвала Богу, имамо у недри људе, Рајича и Терлајича: њима та чест и слава принадлежи. — Молим вас и просим, не досађујте ни себи, ни мени с далшим писањем, зашто ја сад већ нити коме пишем, нити хоћу да пишем. Имам доста поправљати писанија моји ученика и ученица, који ми дају хлеб и вино, рибу и месо, и лепо, пријатно обиталиште. Ако ли ми ко усхоће и за то каково изобличеније учинити, ја ћу њему рећи као стара врана младом вранчету: »Ти си, синко, беда: иди ми с врата!« — Желим вам добро живити и пожелајемо благо скоро видити.

У Бечу, октомврија 0. 1799.

Ваш почитатељ,
Доситеј Обрадович.

добродетељ, врлина; *њима принадлежи* — Рајићу и Терлајићу припада част и слава да пишу стихове славенским језиком, а Доситије није у том окретан, јер се држи народнога говора; *далши*, даљи; *почитатељ*, поштовалац.

XXII

[ДАНИЛУ МАРКОВИЋУ, У БУДИМУ]

Благородни и љубезнејши господине!

Примио сам с радошћу ваше благовољенија и љубови преисполњено писмо. Ваше добро срце и благородна душа представљају себи мојега усрдствованија и (по могућству) желанија исполњеније за тако знаменито: слабост ли или својељубље — било шта му драго, — исповедам да ми је ваша похвала чувствително пријатна била. — На акову бермета много захваљујем, но и уверавам вас, љубезни мој! — терет би ми потежак био, да га љубов и доброта, с којима га содружавате, не облечавају: пити ћу га и уживати с усугубител-

---

Данило Марковић пише 1. новембра 1800 год. Доситију из Будима, како има његова дела »Басне« и »Собраније«, па их поштује као највеће благо, јер су њега и његове те књиге ослободиле од празноверице и приближиле правој вери. Он не може Доситију довољно захвалити ни писмено ни усмено, те моли Бога да га он, који му је дао такву даровитост, награди као доброг и верног слугу, а он и његови славиће Доситејево име од рода у род. У знак љубави и поштовања Марковић шаље Доситију аковче бермета и моли га да прими. Писмо ово штампано је у »Бачкој вили« за год. 1841., уз Доситијево писмо које је пре тога штампано у »Летопису« књ. 20. г. 1830.

благовољеније, добра воља, пријатељство; *преисполњен*, препуњен; *ваше добро срце* и племенита душа замишљају да је извршење моје воље и (по могућству) жеље толико значајно; *содруживати*, удруживати; *облечавати*, олакшавати; *усугубителни*, удвојени.

ним услажденијем, ваше мило и драго доброхотство на памети имајући.

Шаљем и ја вами последњу књишку »Приључениа« и »Совете«: на продају није била, зашто је всегда очекивала такова љубезна пријатеља, којему ће се како прворордно чедо љубови моје в знак пријатељства дати. Поздрављајући вас и све ваше домаће, остајем

У Бечу, новембрија 12. 1800.

ваш

Доситеј Обрадович.

П. П. Данас полази тамо г. Лазар Драгојевић из Новог-Сада, који ће вам књижицу предати.

услажденије, наслада; *последња књишка »Приључениа«* — за дар Доситије шаље Марковићу лепо уздарје: последњи примерак свога првога дела, који није био за продају, него је чекао тако љубавног пријатеља, па да му буде дат у знак пријатељства, као прво чедо Доситијеве љубави.

XXIII

[АТАНАСИЈУ СТОЈКОВИЋУ, ПРОФЕСОРУ ФИЗИКЕ НА ХАРКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТУ]

Љубезни мој Стојковићу,

здравствуј и радуј се!

Јуче ми је дао драги наш Драго твоју II-ру част »Фисике«. То ће рећи: « паде семе на земљу благу и принесе плод сторицеју«. Пак какво ођеш веће благополучије на овој грудви земљице, него такова творити чудеса, — то јест, не само садашњему, него и будуштим родовом отварати очи разуменија и милионе њима показивати светова; то значи: славу божију, величество, свемогућство, благост и премудрост достојно показивати и проповедати. Добро си учинио што си величеству ове прекрасне царице наука и трећу част за воспријатије определио: не може она довољно

Стојковић Атанасије (1773–1832) учио је више школе у Шопрону, Сегедину, Пожуну и Гетингену, где је постао доктор философије. Када му је Доситије писао ово писмо, био је професор фисике на харковском университету у Русији, где је и умро. Његово дело »Фисика простим јазиком списана за род славено-српски« изишла је у три књиге (1801—1803, у Будиму).

сторицеју, по сто пута, *родовом*, коленима нараштајима; *величесто*, величанство; *част*, чест, део; *воспријатије*, примање

дворова имати која, првородна божија кћи, све створење красотом својом испољњава.

Мужај сја, рода свога просветитељу, и кад ти је промисал званије Стојковича дао: *стој* убо, *стој* непоколебим у твојем блаженом и свету полезном претпријатију, и презирај неке надуте малености, које за собом никаква не остављају трага! А како би могао о чему другом и помислити, кад само бациш поглед на толике Грације, од који су прве Историја и Географија, које ти умилно руке простиру и моле те да ји с философијом украсиш и Србији и Босни покажеш (не мари, да нам се ко и посмене); но оне ће то требовати. Али куд сам се ја део? Што ће добром коњу бич и мамузе? Но прости нашој дружеској сујетици: свак би рад да совјете даје, а и ви сте не мало криви што се ја поносим.

Ајдемо сад на други посао. Ја сам вам казао да одлазим из Беча, а ви ми шаљете шљивовицу. Али ја знам: то је мајсторија мојега љубезнога Томе Симића да је мени пошљете а да је он срче и пијуца, пак јоште и да ми се смије. Опалила му гркљан, те би му га опалила! Поздрави ми господара Марковича и љуби твојега

У Тријесту, августа 23. 1802.

Д. Обрадовича.

добро си учинио... физика је наука тако узвишена и пространа, да је Стојковић добро урадио, што јој је посветио и трећу књигу; *мужати сја*, јачити се, крепити се; *убо*, дакле; *непоколебим*, сталан; *претпријатије*, предузеће, *Грације*, у римској митологији божице лепоте.

П. П. Онима, којима си ово сокровиште посветио, честитам велику срећу и слатку утеху. Триста душа да имам, могао би им се с двеста и деведесет и девет, јоште и с оном једном оставшом свештено и торжествено заклети, да ће им се достојно мелодирати:

И памјат их в род и род!

И остављам свето завештаније: да им се после много весели година на гробу засече:

„Ови су узрок вторе части »Фисике“!“

Ὦ μοῦσαι, Διὸς χαὶ μνημοσύνης ἀγλαὰ τέχνα!

Ви само умете љубитеље своје оваковим бесмртија награждавати именом!

онима којима си ово сокровиште посветио... другу књигу своје »фисике« Стојковић је посветио Јовану Паликући и Драгутину Теодоровићу, угледним богаташима, који су књижевнике српске обилато помагали. Стојковић је посвету написао врло топло; он каже њима: што сте ви мени учинили добра, два српска сина нису до данас учинили никоме, — и моли Бога да их награди за врлину њихову, да им сваком радошћу испуни, срце, а дом слогом и дичним потомцима, који ће бити њих достојни и да им подари дуг, миран и срећан живот; *торжествено*, свечано; *мелодирати*, певати; *и памјат их в род род*, и спомен њихов прелазиће с рода на род; ὦ μοῦσαι о музе, ви сте Зевса и Мнемосине (божице памћења) дивна деца!

XXIV

[ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ]

Љубезни синовче Григорије,
здравствуј и с домаћими!

Примио сам писмо твоје од 24. јулија прошастога. За г. Каулицију то ти могу јавити, да је он мени неколико реди понешто исплаћивао за моје «Басне« и свагда од мене квите узимао, које нека ти покаже. За један аков шљивовице есапио је шездесет егземплара «Басни», и искао је и више. Већ за остале било како било, али за оставши четрдесет рекао сам му из уста при последњем састанку у Бечу, и писао сам му, да ни једну ни за коју цену не прода, него да ми ји о мојем трошку у Беч пошље. Сад ји ишту овди и по десет и више форинти. Ако ли је он преко моје воље распачао, наплати сваки егземплар по десет фор. или «Басне« нека ти преда. Он је ову моду са својом шљивовицом увео: право је да и он осети шта је одвећ папрено. У оно време, кад је он мени своју шљивовицу тако натоварио, у Бечу могао се је имати по шес-

---

Каулиције (Дамјан) тадашњи књижар новосадски.

наест фор. аков. Ако можеш, распитај шта је од они било, што је по бечејском дистрикту и свом брату Атанасији (ако име памтиш) Алекса предао. — Овде ми више не пиши: из Венеције назначићу ти мој адрес. Поздрави ми брата Луку. Зашто ми ниси с две речи јавио да је здрав? Поздрави ми Јулу твоју и Јову, и пребивам

У Тријесту 15. авг. 1803.

твој стриц

Доситеј Обрадович.

XXV
[ПАВЛУ СОЛАРИЋУ]

Љубезни господин Соларић

здравствуј ми!

Колико вам мање пишем, толико вас више и срдечније љубим, — [и желим] да сте и ви такови к мени и да вам свако вече пада на ум моја песна: »*Море ђаче, нешто врана гаче*«.

Знате да без потребе ласно се писати не накањујем, али кад би вам и из љубови срца писао, имао би шта, за што би све то више материје находио, а к томе сад времена не претиче, зашто све мислим о различним материјама вторе почете части »Собранија вешти«, од који сам јуче девету совершио главу. Ја себи ласкам да ће вам ово сочиненије повољно бити; но кад увидите чадо, познаћете је ли оцу подобно, или залуду сам себи по-

---

Соларић Павле (1781—1821), књижевник српски, ученик и следбеник Доситијев. Он је по смрти Доситијевој издао дело, о ком се говори у овом писму, и дао му име »Мезимац« г. Доситеја Обрадовича — част втора Собранија разних нравоучителних вештеј в ползу и увеселеније« (1818) са пространим и лепим предговором.

чадо; чедо; *подобан*, сличан, налик на.

хлепствујем. Ја би рад, да буде лабудовој пред смрт баснословној подобно песни. Ала ме добри љуто плаши Гелерт, који каже да само у пролеће лепо поји славуј, а моје је, мили друже, већ давно прошло, и време би било да у чувство дођем и да се сам себи преко мере не улагивам. Ако што буде без соли и вкуса, знај добро, пријане, да ће сва на тебе кривица пасти, зашто ћу ја сваком казати, да ме је мој Соларић на ту навукао безделицу, потежући ме за уши, као младо прасе у бостан дињa и као старо магаре на младу салату. Ево ти све чисто исповедам, — нудер сад гледај како ћеш се опрати! Да си јошт у Падуји, ласно би било, кроз коју чиста протиче река, а у Венецији доста ће ти мучно бити, ибо сам видиш, какови су канали. Ево ти ја каза као добар пријан, јер не би рад да те беда изненада нађе и да ти точак у врло дубоки западне вагаш.

За моје књижице нове јоште не знам јесу ли познате. Господину сам Паликући јоште из Венеције преко г. Драге неколико комада послао за њега, за господина Шакабенту, епископа вршачког, којима сам и писао, јоште за неке пријатеље, но сумњам да је примио и писмо и књижице, зашто знам да би ми г.

похлепствовати (р.), ласкати; *лабудова песма*, по старој гатки лабуд пред смрт прекрасно запева: у ово је време Доситије већ осећао године; *Гелерт*, (1715 - 1796), познати немачки писац басана; *у чувство доћи*, освестити се; *безделица* (р.), ситница; *Падуа* (Падова), град у северној Италији, на реци Бренти: *вагаш*, коловоз, пут којим иду кола; *књижице нове* — биле су »Етика или философија наравоучителна по систему г. професора Соаве« у Млецима, 1803. и »Пјесна на инсурекцију Србијаном«, 1804.

Паликућа отписао: од пре ми је свагда радо писао; не знам зашто не би и сад.

Љубезнога г. Пјеру Петровића, супругу његову и г. Микелина и Маријету поздравите од мене. Жао ми је што не могу доћи, како сам био рекао, да заједно на воде идемо: моје ми не допушта дело, а ноге, с белим перући вином, сасвим су ми оздравиле.

Реците од моје стране г. Микелину да употреби сву своју реторику и (да наговори) г. Мату Липовца да пошљу коју хиљаду форинти у зајам Србљем, који сада за род и отечество благополучно војују. Писали су и овде и ишту помоћ с колико ко може новаца у зајам, и овде се о томе настоји. И ја сам дао полак од свега што имам: четири стотине форинти. Мој драги г. Микелин добро зна да ја радо никога не нудим да даје, али оваковe прилике никада нисмо имали (благодареније Богу, који нам је и живот и све што имамо даровао!) к целоме роду и имену српскоме праву љубав показати, навластито чујући да и Земунци и Сремци свободно дају, који што хоће. Милостиву госпожу Дату за то исто просим, да употреби к томе своју доброту и милостиво срце. Г. Крсти Јовичићу и капетану Пјери Обилићу и свакоме ко може помоћи, нека усрдно и топло о томе говори.

Здравствуј ми, Соларићу драги, и настој за опште полезно предузето дело.

У Тријесту, јунија 5. 1804. Твој

Д. Обрадович.

навластито, особито.

П. П. Јошт ћу вам нешто што се мене каса, ново и лепо, казати. Познао сам и другога лупежа, који ми је наветовао ногама. Прошасте недеље позвао ме је г. Хаџи Мекша (таст г. Драге Теодоровића) у свој сеоски дом (ми то обично зовемо мајур) на ручак и рекао ми је да могу у подне с њим у његови колеси поћи. Ја му кажем да ћу из јутра веома рано тамо поћи (зашто за пол часа може се лако тамо доћи) и то за два узрока: прво, за усладити се јутрењом прохладом; друго, могу док проча дружба доспе, у лепом његовом летњем чардаку штогод написати. Сад погоди, ако си соко и јунак, шта ме снађе, шта ли ми се пригоди! — Пођем у трећи час, рано; да ми је ко обећао педесет форинти најмање да ходим четири цела сата све једнако, не би се потхватити усудио! Ја сам по души мислио да је такови ход већ сад, при слабим мојим ногама, за мене био и прошао. Пођем услаждавајући се прохладњејшим и животворећим зефиром; појања и цврркутања птица слухом; високи гора, дубоки долина, мора и свуда по приморју по брдама и по долинама воздвигнути прекрасни домова, насађени виногради и свакога рода воћни древеса зренијем, а сврх свега пријатно замишљен и као с памећу преживајући и сабирајући ма-

наветовати, плести замке; *колеса,* кола; *весма,* веома, врло; *прохлада* (р.), хладовина, свежина; *прохладњејши,* најсвежији; *зефир* (грч.), поветарац; *слухом...* наслађујући се слушањем певања и цвркутања птица; *зренијем...* наслађујући се гледањем високих гора, подигнутих кућа, винограда и сваке врсте воћака.

терију за седму главу вторе моје части »Собранија вешти« о »Је ли човек махина, или није?« — и тако ти изгубим себе на путу и одем два сата далеко, разумева се лаганог ступања. Єретну ме отац и син, г.г. Костичи, из Карлштата к Тријесту возећи се, и запитају ме: да ли сам тако пешице к Фијуми или куд даље накањен? Кажу ми гди сам и сав посао, — те ти се ја вратим, пак ајде, ајде, те потегни, те повуци, те тира, те мола, те орца ла банда, и једва даде Бог те по осмом часу г. Мекше село! Чекам тај дан, чекам сутра дан да ме заболу ноге, кад ни откуд ништа: моје ти ноге сасвим оздравиле! »Ха, зли лупежу!, помислим у себи, »о окајана лености, ти си мени моје ноге ослабила! Добро да смо се тако лепо упознали!« — Од сад мени ваља сваки дан по четири здрава сата ходити, кано што људи ходе и како што сам и ја пут у Далмацији преко Велебита ходио, ако хоћу да ми ноге оздраве и да ми се трбу попоравни и опорави и да ти се, мој соколе, помладим.

Карлштат, Карловац, град у Хрватској; *те тира, те мола..*, талијанске речи, наредбе за извршење разних маневара на бродовима; вуци (tira)! пусти (mola)! сврни боком (orza la banda)!;. *Велебит*, планина између Хрватске и Далмације; о том путу Доситијеву види у „Животу и прикљученијима«, П. стр. 18.

XXVI
[ГОСПОДАРИМА СТЕВАНУ И ИЛИЈИ ГАВРИЛОВИЋИМА У КАРЛОВЦИМА]

Поштенородни господари,
Стефан и Илија Гавриловићи,
љубезни моји, здравствујте!

Вама, како двојици јединородним и једноумним братијам, који' согласна, јединодушна и јединомудрена к општеј пользи рода нашег склоненија, следователно и к мени, који сам се по мојему могућству потрудио, љубов топла и искрена српска, из писама к вашему брату доброму и благонаравному младићу Тоши Захарич, весма су ми чувствително позната, — вами дакле обојици с једним писмом на вашој љубови благодарим, ја вас, који сте имали доброту мене више крат поздрављати всесрдечно, воспоздрављам. Љубезна, благородноумна братије, ви мене богато с вашим великодушним благожеланијем за моје к ми-

---

који склоненија... чије су ми склоности и топла српска љубав врло добро познате; *согласан*, сложан; *јединомудрена*, једнодушна; *следователно*, дакле; *благонаравни*, честит; *воспоздрављати*, отпоздрављати.

лому роду мојему усрдије награждавате и мене за чашу воде с будуштим благонадежнијем одушевљавате. Ја сам знао и знам да су моји Срблњи красне и миле душе и лепа срца: зато и желим, колико могу, њима на ползу живити, у којем љупком и слатком заветовању и пребивам, љубезни моји,

У Тријесту, јунија 9. 1804.

ваш понизни

Д. Обрадович.

П. П. За те књижице, које вам шаље наш Тошо, постарајте се послати назначену цену, зашто ћемо потребовати трошка и за друге важније, које су већ у делу, и гледајте да се можете саставити једно содружество од 10 лица, да кад буду готове, узмете на хиљаду и тамо распродате, од који свију капитала намеравамо с помоћу Бога, гди буде највећа потреба и прилика, међу родом нашим једно лепо училиште воздвигнути. Ја заисто ништа тако и толико не желим јоште у мојем животу, колико љубов вашу и вами подобни општега добра желатеља, колико више могу достојно, заслужити.

у делу, у раду; *воздвигнути*, подићи.

XXVII

[ГАВРИЛУ ЛЕПОТИЋУ]

Љубезни господар и брате Гавриле Лепотич, у Буђановци, здравствујте!

Желим да вас ово моје писмо у болшем здравију застане. Читао ми је ваш сродник, г. Тоша Захарич, ваше писмо, које сте му ви, и немоћан находећи се, с толиком неисказаном к мени љубовију и с топлим роду нашему доброжеланијем писали. Ја вас уверавам, љубезни сродни, да колико ме је ваше о мени писање утешило и обрадовало, толико ме је ваша оскорбила и ожалостила немоћ. Желим всесрдечно да оздравите и да дочекате вашему доброму срцу таку љупку утеху и увеселеније делом познати. Дејствија ваше доброте изјасненија на мојем внутреном срца и душе расположенију имала су и колико су мене возбудила, пооштрила и к далшему за ползу моји љубве достојни сродни усрдствовању воспериласперила!

Спјеши — уздам се у Бога — к својему напретку и наравном украшенију, к совер-

оскорбити, растужити; *восперити*, уздићи; *спешити*, хитати.

шенству наш род, показујући међу својима тако лепе и благородномудрене душе, и показиваће све то више: зашто гди се год и кад се год што добро и лепо појави и каже, ласно себи љубитеља и рачитеља придобива.

Оздравите нам скоро: то вам жели

У Тријесту, јунија 9. 1804.

ваш срдечни

Д. Обрадович.

благородномудрен, који племенито мисли.

XXVIII
[КОСТИ ХРИСТИЋУ]

Љубезни господару, Косто Христич,
здравствујте!

Ви сте још одавно у Бечу показали ваше чистосрдечно благонаклонство, које ја добро памтим, и желим вам и вашим домашњим свако добро. Сада пак показао ми је у својима писмима г. Тоша Захарич, да сте и ви у содружеству с господари Стефаном и Илијом Гаврилович од моји новоиздани »Етика« послати поручили, које ће вам љубезни Захарич исполнити. Ја сам јоште из Венеције у Беч пре два месеца на г. Тому Симића Куртовича неколико послао и наложио сам му да вам две у Карловце пошље; не знам, јесу ли вам до руке дошле. И сад о нечем важном настојим. Када се састанете с реченим г. Гавриловичем, казаће вам шта сам им о том писао; људе, којй прси опште доброжеланије

содружество, друштво; *нешто важно*, а то је оснивање угледне школе — в. писмо Гавриловићима, с. 71; *који прси*, чије прси.

тако крепко согрејава, није потреба на то науштавати.

Содержите ме всегда у љубови, који пребивам ваш срдечни

У Тријесту, јунија 15. 1804.

Д. Обрадович.

науштавати (р.), терати, гонити; *содержати*, сачувати.

XXIX
[ПАВЛУ ЛАЗАРЕВИЋУ, ТРГОВЦУ У ТЕМИШВАРУ]

Љубезни господару,
Павел Г. Лазаревич!

Позакаснио сам одговорити на ваше пријатељско писаније, чекајући пре да нађем прилику за послати вам оно што иштете. Један младић Новосађанин, мени добро познат, који се овде у трговљи упражњава, с неком својом робом пошиље десет моји нови књижица на брата свога Ефтимија Захарича у Нови Сад, који ће се постарати вама послати. Цена је f. 1 за егземплар. Ви можете дакле то 10 f. или истому г. Ефтимију у Нови Сад или господару Томи Симићу Куртовићу у Беч одати, — како вам је лакше, а мени је све једно. Ако ли ви оћете само 5 задржати, како што

Павле Лазаревић, трговац у Темишвару, молио је Доситија писмом (од 29 јула 1804.), да му пошље 10 комада нове књиге његове и том приликом топлим речима исказао му је захвалност за добро које је Доситије учинио народу српском. Из писма Лазаревићева види се да је то млад човек и одушевљен родољуб. Два Доситијева писма Лазаревићу и његово писмо Доситију налазе се у Српској краљевској академији

трговља, трговина; *десет моји нови књижица*: то је дело »Етика или философија наравоучителна по системи г. професора Соаве, Доситејем Обрадовичем издата«. Млеци 1803.

сте зактевали, а ви остали 5 вручите мојему синовцу Григорију О[брадовичу], школа гранични директору у Бозовићу.

У Тријесту, октомврија 2. 1804.

Остајем ваш покорни слуга

Д. Обрадович.

вручити, предати

XXX

[ПАВЛУ СОЛАРИЋУ]

Љубезни Соларић,

здравствујте!

Увидев чадо, познадо родитеља! Читајући прије уведеније всеопште вашего земљеписанија, помислио сам: на ову преблажену књигу ваља преднаписати оно што је божествени Платон на дверима своје Академије написао био: »Невежа земљемерија овде нек не улази«. А кад сам примио ваш златни »Кључић«, који тако предивно и ласнопостижно отвара двери земљемерија и кротко, тихо и прекрасно уводи љубитеље своје у царство небесно, тј. у просвештеније ума, и показује пут к истом светилишту матиматики, гди никакова прелест ни заблужденије ума опстати не може: о!

чадо, чедо, дете; *земљеописаније*, земљопис, који је Соларић издао 1804 г. у Венецији, има преко 700 страна ситнога слога у осмини и боље од свих дела Соларићевих показује његову књижевничку спрему; *преднаписати*, напред написати; *Платон*, велики философ грчки (429—347), који у вртовима атинског грађанина Академа основа своју школу, академију; *двери*, врата; *невежа*, незналица; *земљемерије*, — геометрија; »*Кључић* у моје земљеописаније« — тако се звало мало дело Соларићево (1804); *светилиште матиматики*, светилиште математике; *прелест*, превара; *заблужденије*, заблуда.

тада, тада, љубими Соларићу, обрадовао сам се радостију великоју и неизглаголаноју, коју нитко од мене во веки отети неће. Сами дух пресвети, дух — всемогући Бог, тј. дух горећe љубави ваше к милому роду, од кога сте произишли, на то вас наставио и тому вас је умудрио. Ево на вами, Соларићу мој, исполненије они свети и пресвети речи: »Љубљашчим Бога, тј. истину божију, всја поспјешествујут в благаја«. И нека се презелној радости мојој дозволи штогод (ако и земно, но прекрасно) небесним приуподобити: то се зове овде на земљи до трећега возвисити се неба, и то без никакови чудотворенија, нити прејестественаго содејствија, но по природној и умозритној тројаке љубави лествици: сиреч к Богу, к истини и ко ближњему својему. А ко је наш ближњи, него род наш, чрез кого је и нама даровато битије? А творећи ово благо умопросвештенија роду својему дело, то се и свему роду человеческому твори, с којим наш род опходити се и дела расправљати своја буде, зашто од просвештенога може се и други просветити, а од мрачнога и тамнога нитко никада. Ако је истина, (како што јест), да касајај сја паклу, очернит сја: то противна овој мора бити: да тко се с просвештеним опходи, просветиће се; с мудрим, умудриће се.

неизглаголан, неисказан; *»Љубљашчим Бога...«* онима који љубе Бога, све помаже на добро; *презелни*, превелики; *приуподобити*, успоредити; *прејестественн*, натприродан; *содејствије*, сарадња; *умозритни,* који се може умом видети; *чрез кого*, којим; *битије,* живот, биће; *умопросвештеније*, просвећивање умно; *касајај сја паклу очернит сја,* онај који се дотиче пакла, оцрниће се.

Сам расуди, какова и колика радост мора бити моја, кад сада без најмањег сумњенија видим, познајем и с рукама осјазавам, да ће мени предрага српска дечица и девице до дванаесте године земљемеритељи бити и да ће теченије сунца, месеца и прочи планета знати и казивати колика је у тому слава божија. Каково прекрасно и предивно је мудрости, благости и всемогућства божијег познанство! Зато ја сада с Архимедом вичем: »Нашли смо, нашли смо!« и са Ксерксем и иза сна вопијати могу: »Имам Темистокла!« — »Има Србија Соларића и чрез њега имати ће многе!«

Здрав ми буди, Минервино љубимо чадо, и љуби твојего

У Тријесту 18. дек. 1804.

Доситеја Обрадовича.

осјазавати, пипати; *Архимед*, највећи геометар старога доба (287—212 пре Хр.), — за њега се прича да је необучен истрчао из купатила, кад је изненада пронашао један физички закон, вичући: »Пронађох!«; *и са Ксерксом вопијати могу*... историчар Плутарх прича да је грчки војвода Темистокле, крвни непријатељ персиски, пребегао персиском краљу Ксерксу, чију је војску он пре тога потукао код Саламине (480 пре Хр.), па сада затражио од њега заштите. То је Ксеркса толико обрадовало, да је принео жртву боговима, приредио велику гозбу и те ноћи у сну од радости три пута повикао: »Ја имам Атињанина Темистокла!«; *Минерва*, богиња мудрости и уметности.

XXXI

СПИРИДОНУ АЛЕКСИЈЕВИЋУ, ЂАКОНУ ШИБЕНИЧКОМ

Чесни брате дијаконе,

господин Спиридон Алексијевић!

Ја, како сам примио ваше братољубно писмо преко оца игумана Ефемерија овде, питао сам га, хоће ли вам писати; рекао ми је да хоће: тако сам и ја вами отписао, и на тако к мени вашим ласкателним изјасненијама благодарио. У неизвестију обаче, јесте ли ви то примили, и ако нисте за не остати под покором к толикој вашој трудољубној учтивости немаран и небрежан показати се — повторавам вам моју чувствителност, припознанство и благодарност. Подобње и моје миле пријатеље, с којима мене у вашему писму с поздравом обвесељавате, а имено драгога мојега оца Мату, господина архимандрита Саватија, г. Косту Малешевића, г. Марка Параскеву и вашега спутешественика овде, господина Мирковића всесрдечно возотпоздрављам.

за не остати, да не бих остао; *припознанство*, признање; *подобње*, исто тако; *спутешественик*, сапутник.

Притом неки младић пише ми из Шибеника, званијем Стефан Вујановић, родом из села Отона; каже ми да љуби науку и иште од мене совета. Кажите му да кад ја с мојим содружником наше дело у Венецији свршимо, намеравамо гдигод установитити школу, које кад буде и он то чује, ако је управ трудољубив и науке желатељ да с служенијем својим комадић хлеба притјажава, — нека к нами дође; за науку плаћати неће.

Ја остајем ваш

У Тријесту, јануарија 29. 1805.

срдечни почитатељ
Доситеј Обрадович.

Шибеник, град у Далмацији у заливу Јадранскога мора где се улива река Крка; *содружник*, садруг (Павле Соларић); *званијем*, по имену.

XXXII

[ПЕТРУ I ПЕТРОВИЋУ ЊЕГОШУ]

Преосвјашченејши, високославни господине, архипастиру и благоуправитељу народа!

Ваш искрени попечитељ и роду својему топли доброжелатељ јавио ми је ваше милостиво к мени наклоненије, за које вашеј родољубивој милости чувствително благодарим. И мени би било, као да први ред божијим благодетелним воздухом дишем, кад би слатким, свободним, миле матере наше Србије воздухом гди нибуд дисати почео: то би за мене на земљи блаженство било. Навластито познавајући од стоусугубљени (о вашему к мени предрагоме лицу) гласова, какав сте ви љубитељ и рачитељ српске ползе и славе, а шта од овога може једном Натанаило-српском меком срцу драже и слађе бити?

Петар Петровић I Његош владика и господар Црне Горе (1747—1830); бише родољубив и мудар; Црногорци га зову светим Петром; *архипастир*, врховни свештеник, владика; *почитатељ*, поштовалац; *благодетелни*, добротворан; *гди нибуд*, гди било; *то би за мене на земљи блаженство било.* —Доситије био би срећан кад би могао дисати ваздухом српски; и овде, као и свуда, Доситије обухвата све српске земље, и о Црној Гори говори као о једном делу земље Србије, *стоусугубљен*, стострук; *Натанаило*, тако се звао присталица Исуса Христа, који рече за њега да је прави Израиљац, у коме нема лукавства (Јован 1, 45–51).

Ја једва чекам, да се наше преизрјадно »Всеопште земљеописаније« у Венецији соверши, и желим ђегод међу моје сродне, миле људе поћи, гди би се једно лепо училиште воздвигнути могло и, ако и малена, штампарија за потребу школе и целе нације установила. Мислио сам овде припочекати, да се види шта ће се из српске инсуреквије родити. — Имам себи за наследника прекрасни нарави и наука младића, који је заиста нашему роду дар неба: и за њега ми је више старост него за мене, нити би рад, да оваковп предивни човек у утеснеције и скудост дође, који је достојњеши да Србљем на ползу лепо и спокојно живи. Имам велику надежду, да кад великодушни и могућни рода нашега виде и познаду да се о всеопштем и дуговечном наше нације добру и напретку настоји нелесно и кад се ово добро дејствително и очевидно покаже — да ће се међу њима јоште Божидара наћи и воздвигнути. Место, које ми желимо, ваља да је обитано, не усамљено, гди је земља родна, лепа и плодовита, гди растови и лепе липе расту. Наши ученици ваља сваки дан по два сата у вртограду своме земљу да делају и да се никаквој мекости не предају.

преизрјадни, особити, изврсни; *нација*, народност; *инсурекција*, буна (први устанак); *наследник* — мисли на Соларића, коме је тада било 24 године; *старост*, старање; *утеснеције*, притисак, невоља; *скудост* (р), сиротиња, оскудица; *достојњејши*, најдостојнији; *нелесно*, без преваре; *Божидар* — мисли на првога штампара српскога, родољубивога Божидара Вуковића од Ђурића из Подгорице († 1540), који је у Млецима штампао књиге и лио слова за српске штампарије; *обитан*, насељен: *вртоград* (сл.) врт, градина.

Ваше остроумље и здрави разум, милостиви мој господине, може из ово мало и даље и шире судити што би ми ради. Ако нас с чим обнадеждити можете, знам да ћете то радо учинити човеку, који вас обожава и пребива

У Тријесту 9. марта 1805.

ваше предраге милости
умилњејши слуга
Доситеј Обрадович.

обнадеждити, испунити.

Напомена. Одговарајући на ово писмо, владика је захвалио на послатим књигама и исказао жељу да у нашем народу буде све више људи који би радили на просвети тако срдачно као Доситије. Мило му је што Доситије има наследника. И он се труди да оснује школу, те моли Доситија да се не прима посла на другом месту, док не добије од њега друго писмо (Магарешевићево издање с. 40—41. Возарићево с. 78).

XXXIII

[ПУКОВНИКУ ТОДОРУ СИМОНОВИЋУ]

Прељубезни и дражајши оберстер и каваљер,
Теодор Симонович!

Содержавајући те и носећи у срцу и у души мојеј, ако и много удаљен од тебе, никада обаче нисам те испред очију изгубио. Гледао сам те из Беча у прошастој експедицији на Персију; и овде у Тријестуниси ми

Тодор Симоновић, пуковник у руској војсци, Србин из Каменице код Новога Сада, негдашњи ученик Доситијев, пише Доситију из Тифлиса у Ђурђијанској, да му је Роман Соколовић, Србин из Сремских Карловаца, јавио из Петрограда, да је у Трсту видео Доситија здрава и да се он сетио свога Тоше. Радује се што је Доситије здрав и жели да му Бог да срећу те да се с њим види. Говори му латински Виргиловим речима: »Ми остависмо отаџбину, земље и миле пољане, а ти, Титире, лаган у хладу учиш лепе шуме Амарилида да одјекују«. Хвали му се да је здрав, само није добре среће што иде с Кавказа у Персију, из Персије на Кавкав, а одавде у Грузију (Ђурђијанску) и опет у Персију, што је — мисли — Доситију познато из француских и немачких новина. Храбри се да ће тврдим духом и трпљењем све неповољности савладати. Каже како га је Доситије лепо учио: »Трпи, Тошо, и боље ће бити!« Зато је сад пуковник са четири крста; дао му Бог и кћер Марију, — још да му да̂ да види и Доситија. — Поздравља своје на Ријеци, у Карловцу и Банату и моли Доситија да му пише преко Соколовића.

оберстер, (к.), пуковник; *обаче*, ипак, при свем том; *експедиција*, војнички поход.

сакривен био, ни у Георгији, ни у Персији и великој Арменији, кад и у новинам немацким и Француским на моју велику радост нађем те полковником.

Но све ово, мили мој, није мени ново било, зашто сам ја све то и у напредак даље из саме твоје јуности по знаци лица твојега и по расположењу срца и духа претпогађао и предчуствовао; само ако те судбина довољним обдари животом и ако твоје благородне нарави с дарови јестества сагласне остану.

Што сам ја јоште желио искусити и сазнати, ово је: јеси ли ми јоште онај, пун љупкости, милошће, отечеству доброжеланија и родољубија, онај први истовити наш мили Тоша Симоновић? О том си ме сад, љупка жељо моја, с листом твојим из Тифлиса потпуно уверио и чрез то си мене с презелном радосију напунио и напреусладио. Sic tibi, lux mea, honores nobilitant mores! А што ми кажеш да и Марију кћерцу имаш, о! с тим ми пак пронзаваш с љубовију срце! Зашто ју не могу к прсима и к срцу прилепити мојему! Sed fac id, nec semel, pro me, quam maxime te rogo!

Георгија — Ђурђијанска, покрајина кавкаска у Азији, која је 1801. г. сједињена с руском царевином; њу је хтела Персија повратити, те су отуда поникле борбе између Русије и Персије, које су трајале до 1813. г.; *Арменија* — Јерменска, азиска земља, око извора Еуфрата и Тигра и око Језера Вана; *јуност*, младост; *јестество*, природа; *истовити*, исти, истоветни; *Тифлис*, главни град у Ђурђијанској, на реци Куру; *чрез то*, тиме; *презелни*, прекомерни; *sic tibi*, *lux mea*... тако, дико моја, твоје почасти оплемењују твој карактер; *пронзавати*, пробати; *sed fac*... али учини то, и не један пут, за мене, — молим те врло.

— Овога лета намеравам проодати се до Карлштата и Фијуме и одати ћу твојим милим поздраве твоје.

Не могу ти исказати, у каквом смо великом благонадеждију о на боље љубиме наше Србије премењенију. Ако нама то промисал неба с содејствијем праведнаго помошника мужеј (то значи ἀλέξις ἀνδρῶν — Александер) видити дарује: о, тада ћу ти ја постати прави Титирус et non modo lentus sed etiam hilaris ac laetus, hominumque omnium longe beatissimus in umbra et sub tegmine липице formosas resonare docebo Serciae sylvas. Licet sperare.

Πολλὰ γαρ ἀελπτῶς χραίνουθι δεοι! (Многа бо нечајано совершавају бози!)

Пољуби и од мене, љубими мој, што ти је најљубимије. Ја пребивам за всегда

У Тријесту, 15. маја 1805.

твој

Д. Обрадович.

Карлштат, Карловац, град у Хрватској на реци Купи; *Фијума*, Ријека, град у Хрватској на ријечком заливу; *премењеније*, промена — први устанак Срба у Шумадији; *Александар*, — Александар I цар руски (1801—1825); *Титирус*, име пастира из прве песме Вергилијеве у делу »Буколика« (пастирски спевови); *et non modo...* и не само лаган, него и радостан и весео и међу свима људима куд и камо најсрећнији у сенци и под заштитом липице учићу шуме лепе Србије да одјекују. Слободно је надати се; *нечајано* (р.), изненада.

XXXIV

[ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЋУ]

Љубезни синовче Григорије, здравствуј и с домашњими!

Прије месеци десет, јоште из Венеције, послао сам у Вијену десет моји новоиздати књижица »Етика«, и за тебе су биле опредељене две. Не сумњам да ти их је г. Тома послао. Но ко зна камо су се окренуле; послаћу ти три или четири. И више би, да може и да хоће понети један који полази у Банат, а чујем да је и забрањено из ови страна тамо наше шиљати књиге. Ове ћу послати на нећака г. Димитрију Флорича. — Драго ми је било чути да наши тамо здравствују. Ја ти нисам рекао да ми ни у години дана једаред не пишеш.

Ако Бог да каково добро измењеније ствари у Србији (као што нас новине обнадеждавају), радо би у земљу прародитеља

земља прародитеља — тако Доситије зове Србију, мислећи на то како су угарски Срби, у разна времена, дошли у те крајеве из Србије а највише сеобом под пећским патријархом Арсенијем III Чарнојевићем (1690).

прешао. — Поздрављам Луку брата, све наше сродне и твоје домаће љубезно.

У Тријесту, јунија 18, 1805.

Д. Обрадович.

На мој адрес положи: per ricapito al Sr Ottavio Fontano.

Адреса: De Trieste. A Monsieur, M. Gregoare Obradovits, directeur des écol[e]s normal[e] — par Temesvare à Caransebech.

XXXV

[ДРАГИ ТОДОРОВИЋУ, ТРГОВЦУ У ТРСТУ, И ЊЕГОВОЈ ЖЕНИ СОФИЈИ.]

Дражајши и прави мој пријатељу Драго и почитајема госпоја Софија Драгина, здравствујте!

Ερατὴ, ποδυτή τε!

Богатство аште течет, неприлагајте срца! Откуда долази да нека изреченија, која су у древњејша времена и прије неколико хиљада година изречена, и до данас нова нам се представљају и прекрасна показују, источник су неисточими, извор су неусихајеми и студенац неишчрпајеми? Узрок је, што из чистога и нерастљенога происходе и извиру јестества. Ево пример! Ништа се више на свету у хиљада милиона људи не изговара и не чује него: *мама* и *папа*, а кад младеж понарасти, онда *драги* и *драга; љубими, љубима!* Ово је свим добрим срцама и чистим душама свагда и во

ἐρατηὶ... мила, љубим те; *богатство аште течет...* ако богатство придолази, не примајмо срцу; *изречаније*, изрека; *древњејши*, најстарији; *источник*, извор; *неисточим* који се не може источити; *неусихајем*, који не пресушује; *неишчерпајем*, неисцрпан; *нерастљени*, непокварен.

веки мило и слатко звање. Ово је сваком и сваки час ново и пријатно. Од овога се нико никада наситити и преко мере насладити не може. Нити је што горчије, жалосније ни тужније, него кад ко тако бедан у животу постане, да већ никога под небом, кога би тако називати могао, нејма. Ово исто и са овим: »*Богатство аште течет, не прилагајте срца*« а с овоме подобним изреченијама бива. Богаство, чести, свакојака увеселенија, наслажденија и задовољства ако као присно текућа река у обиталишта наша теку, ништа мање срца наша к њима сасвим не прилепљујемо; зашто што год тече, то и протиче, и што је најзначителније: и ми са свим другима течемо и протичемо, и мало раније или мало касније — то је и једно и друго, кад прође, све једно — сасвим ћемо одавде протећи. Зато дакле испитајмо потанко, шта би оно могло бити к чему би достојно било за вовеки наша приложити и прилепити срца. Правда да је жалосно, како се више рекло, ни к чему не имати: али имати, а знати да ће се изгубити, и по том не имати: ово пак како је, нека ми каже, ко зна. — Казат' ће ми ко (може бити) историју онога морнара, који, видећи да ће им се брод са свим што је у њему потопити, и сви плачу и јаучу, — он почне здраво јести, говорећи: »Нека ми се је барем најести, кад знам да ћу преко мере пити морати«. Али је ово слаба утеха, нити је разве за једнога од много хиљада. Ево узрок зашто сам вам ја другда го-

присно, увек.

ворио: боље би ми било да већ више нејмам овде на земљи ни љубима ни пријатеља. То уста говорила моја, али слабо срце и природа при сваком дихању изобличавали су ме и доказивали да су ово празне и ништа не значеће речи. Зашто сам се ја с вами тако обикао био? Зашто сам сваки дан вас и све што је вами мило и љубезно видити и гледати желио? За кој ли би узрок (Бог да ми опрости неправду моју) свакога празника волио да ружно време буде, да никуд из куће изљести не можете, да ми што читате или, ако читати воље не би имали (како би се често и случавало, које и ви сама — ако ћете по души и по совјести говорити — одрећи не можете), а мени би тако мило било с вама, с мамом вашом, с Анетом и с Маријетом преферанце или платке играти. Другда би ми помучно било да ми се, кад грбим смијете, али кад би се ја срдио, ви би се више смијали и друге на смеј подизали, док би и ја (не могући се иначе помоћи) удри са свима у смеј! Тако дакле са вама за дуго приобикнут, сада судите, како ми бити може! Колико се више од вас удаљавам, толико ми се више срце к вами притеже и силом прилепљује. А ко је свему овому мојему немиру и беспокојству крив и повинан? Ви, пак опет ви? Милостива доброта ваша и вашега предрагога неисказана љубов и пријатељство! Не за четири дана, ни за четири

изобличавати, корити; *преферанца*, игра с картама; *приобикнут*, навикнут; *повинан*, руско-словенски, што и крив; *предраги* — њен муж Драга.

недеље ни месеца, него за четири сунчане целе године душа моја с тобом да пребива, и сваки дан то пак опет то, док ми лепо човек узе и облада с полак душе, пак ја сада могу ли (сами судите!) са само половицом живити? Тако да ја сад имам узрок на љубимог мојега тужити се као онај на свеца свога.

Ово, што је довде речено, ајде нека иде у бездне пучину̑ и у неизмерими оцеан говорења свега света људи, жена и деце. Али оно шта сте ви вашеј другарици о мени рекли — да би знали нешто о мени чудновато казати, но да вам је жао стара увредити човека: то ми је досад, као воденични камен, на срцу лежало. Но путујући сад ово неколико дана од јутра до ноћи под с полу светли облаци покривеним, а од вечера до свануһа под са звездама украшеним небом, имао сам прилично време преко дан облаке, а преко ноћи звезде располагати и на сваки соломонски и астрологическо-магически слагати, растављати и састављати начин, мајсторски нагађајући и дубоко штудирајући и на сваку, самом Соломону, Давидову сину, познату руку сојединњавајући и раздељавајући облаке и звезде, — докле сам ти најпосле, потајно мајсторији халдејски звездо̀сло̂ва̂ следујучи, изнашао и као с прстом

неизмерими оцеан говорења, неизмерно море говора; *астрологически*, — астрологија бејаше лажна вештина, која је прорицала судбину гледањем у звезде; *магически*, — магија је тежила да натприродним путем изведе чудновата дела: да изазове ђаволе или добре духове, те да они очарају, дозову, излече; *штудирати*, проучавати; *Соломон*, — о јеврејском цару Соломону приповедало се као о чаробнику; *халдејски звездослови* — у Халдеји (покрајина вавилонска) били су први астролози, и од њих пређе та вештина у Египат, па у Грчку.

погодио и додирнуо оно баш, оно исто што нисте ви вашој комшиници казати хотели! И ово што сам ја већ изнашао и до голе открио коже -- то ми је историја једне од старости ослепљене калуђерице засведочила, потврдила и печатом истине забележила. Али, ако је то, што сам ја с толиком муком изнашао (а мора бити то, јер друго не може бити), ево ћу вам ја страшну казати истину: да, ако сте ви то измислили, ви сте се сама ужасно преварила; ако ли вам је то ко други казао, заиста љуто је слàгао (или слагала), нити се је имало намереније, да вам се права истина каже. Али ћете ви сад рећи (каково је ваше остроумље) да се ја сад сам издајем, а да сте се ви шалили. Може и ово ласно бити. Но са свим тим нисам ја тако сујеуман да себе сама за белу пчелу држим, осим свију на свету пчела: нити се без икакве наодим тајне. Ја се сад и сам чудим, како вас ја ту не запита: ви би мени то казала, кад би ја вас много и умилно молио и просио, и тако би ја вас на видило и на прави извео пут, те не би остала тако у прародителном греху, то јест у незнанству, нити би мислила оно што није. Но то мени ту није ни на ум долазило, ваљда ме није ништа врло тиштало, а о малом чем ко је беспослен мисли.

Ја би вам јоште много којешта чрез писмо говорио (право је пријатељство многоговорљиво, као и малена деца), али се бојим да вам

бела пчела, — што и бела врана; *прародителни грех,* Адамов преступ.

се не досади читати. Ви свагда имате посла, нит' вам је до беспослица; и може се мени ласно случити оно, што се је догодило једном многоречивцу са Аристипом. »Ако ти досађујем говорећи, ја ћу поћи«, рече онај. — »Слободно говори, колико ти драго, јер те ја не слушам«, одговори му Аристип. — Да сте ви обикнули писати како што се природно лепо разговарате, ви би била српска Madame Sévigné и оставили би, како и она, десет томова писама; која се почитују за capo d' opera dello stile epistolare. Но барем постарајте се за Мимицу. Ви видите, какову предивну меморију ваше јоште мале кћери имаду; то је дар неоцењени природе. Верујте ви мени како правосердечном пријатељу: ја сам многим младим женама и девицама лекције давао, но јоште ни на једну нисам се намерио, која би већ на изуст знала оно што научи читати, — наипаче дете од четири године. О родитељи, добри и милостиви родитељи! постарајте се за такове прекрасне дарове порода вашега! Види се очевидно да ће и друге како и Мимица подобну меморију имати. Сви просвештени на свету људи почитовали и почитују за највећи дар божји леп ум у лепом телу. Много је писато од ученог света о васпитанију деце. Али ви слободно верујте мени — с мојим знањем ја вам нећу

Аристип, грчки философ, из IV века пре Хр.; *Madame Sévigné*, госпођа Севиње, списатељка француска из XVII века (1626—1696), прослављена због узоритих писама, које је писала својој кћери; *почитовати*, поштовати, ценити; *том* (фр.) свеска једног дела; *capo d' opera dello stile epistolare* (тал.). узор у писању писама; *меморија*, памћење; *подобан*, сличан.

ласкати, тј. лагати: ваша деца не потребују више него само два правила — прво: у опхождениіу и разумном поступку живота да су подобна матери својеј; второ: да, кад од дêлâ женам потребни, празнују, лепе књиге да читају, како што су: Viaggi di Antenore, Storia universale, Viaggi intorno al mondo, Costumi di varie nazioni. Како буду ласно и исправно с талијанскога на српски и са српског на талијански преводити могле, онда ће им ласно и немецки бити. Но најприје у ова два домаћа језика нека искусне буду, пак ће им и други ласни и пријатни бити. Ово говорење о чадцам вашим знам да ће вам пријатно бити, зашто је ваша милошћа к њима неограничена, и доброта и попеченије о њиовом благополучију предела имати не може. А у свем оном, што се шаљиво мени чини и што ја како таково за ваше увесељеније пишем, познавајући ја вашу деликатецу, бојим се да вам што противно не буде. Но спомените се добро, да љупком и правом пријатељству ништа на криво толковати није допуштено. Питајте и Анетку, ако мени не верујете, и она ће вам то потврдити. Да ви мени оћете писати (о чем весма сумњам), ја би се знао како владати; али без сваке шале и испричавања,ваља да ми барем један ред пишете, нити мислите, да ћу ја од мо-

опхожденије, понашање; *viaggi di Antenore...* (тал.), пут тројанског јунака Антенора, општа историја, пут око света, обичаји разних народа; *два домаћа језика,* — у дому Драге Тодоровића, као у приморским градовима у опште, талијански језик говорио се упоредо са српским; *искусан,* вешт; *чадца,* дечица; *попеченије,* старање; *предел* (р.), граница; *деликатеца* (тал.), осетљивост; *толковати,* тумачити.

јега дражајшега Драге најмање што за ваш примити конат. Ви ваља да ми пишете. Видите како и ја вами више пишем него њему; и док сам ту био, више сам се с вами самом разговарао него и с ким другим и са сваким, буди с ким, чинило ми се је да само време губим. Пак сад да ми ви не пишете? Од све љуте невоље барем једанпут. Би ли то право било пред свим људма на свету? Како би то пријатељство било? Док сам ту био, били сте ми добра, и тако добра, блага и милостива како заљубљена, а сад да ми ону грчку певате песму: „Θὲν σ' ἴδα, θεν σε ξεύρω“ Не, не, Боже уклони и сачувај! Но ви с вашом милом руком ваља да ми велико напишете писмо, — иначе би на вас жалио, а ви, знам, да томе нисте ради. Зато, било како било, ваља да ми пишете и да ми кажете да сте ви здрави. Ако сте икада коме писали, пишите и мени; ако ли никоме нисте, апсолутно ваља једно да мени напишете писмо.

Пољубите слатко за мене јединога у Тријесту мојега господина љубимога и друга вашега и мојега — Драгу. И не мање и вашу маму и папу, и Анету и Маријету, сестре ваше, и Мимицу и Бетинку, и Анету и Анзолетицу. Да и ви мени на овим странам што тако во наложити имате, о како би вас ја радо по-

---

конат (тал.), рачун; θὲν..., кад те видим, онда те нађем; *апсолуте*, (лат.), неминовно; *Анета, Маријета*... све су то талијанска имена (на млетачком дијалекту): Анка, Марица, Неда(?), Савка, Анка и Анђица (Анђелица), само што нека *(Мимица* и *Анзолетица)* имају српски наставак »ица«.

слушао! Поздравите ми господу Николиће и њиове у дому.

Содержите ме у доброти вашеј, који за всега радо остајем

У Сиску, јунија 30. 1805.

ваш благодарни

Д. Обрадович.

Чекао сам и чекао да препишем, па нисам достао времена.

XXXVI

[ПАВЛУ ЛАЗАРЕВИЋУ, ТРГОВЦУ У ТЕМИШВАРУ]

Љубезни господару
Павел Георгијевич Лазаревич!

Шаљем вам на господара Ефтимија Захарича из Новога Сада 15 егземплара нови »Географија«, атласа и с »Кључића«. Свака »Географија« с атласом и с »Кључићем« својима коштује f. 6 и 30 кр. Цену ових изручите реченому г. Ефтимију Захаричу вкупе и с трошком преноса.

Сав приход ових књига определен је њеној општеполезној фундацији. Зато, ако желите соучасници бити општега добра, сједините се у једно дружество и пошљите цену за коју стотину ови наши сочиненија, које ви можете тамо распродати. 14 ови тричасни дела принадлеже вами, како сте наручили, — а 15. част

вкупе (сл.), скупа заједно; *определен* (р.), одређен; *општеполезан*, свима користан; *фундација*, фонд, задужбина — Соларић је мислио да од чистога прихода свога »Земљописанија« оснује гдегод угледну школу заједно с Доситијем; о томе Доситије говори више пута у својим писмима; *соучасник*, саучесник, учесник; *сочињеније*, састав, дело; *тричастан*, који има три дêла, три књиге.

предајте мојему синовцу, Григорију О[брадовичу], школа гранични директору; које и он нека вам исплати, и ако хоће, нека и он вступи у ваше содружество. — Остајем ваш

У Трijесту, јула 16. 1805.

покорни слуга
Доситеј Обрадович.

XXXVII

[ГРИГОРИЈУ ТЕРЛАЈИЋУ]

Мој Терлајичу, љубве моја!

Истина мора бити вечна, да су љубимих љубимаја љубимим љубима. Зато дакле и вручитељ овога листа, мој возљубљени Михаил Славуј, биће теби, који си права љубов, прељубим, — прво, зашто је мени таков, а второ, зашто је сваком љубавно - двизајушчем сја срцу, како што је твоје, достојан таковим показати се. А јоште да знаш каково је овде у Тријесту љубезне фамилије чедо и сродник, ти би му с пророком Давидом возопио: »Ујазвила ме је љубов твоја јако љубов женскаја«! Подобног ја љубима љубови препоручујем твојеј, — твојеј велим, зашто је љубов елемент

љубва (сл.), љубав: из писама Терлајића види се да је он био човек нежних осећања и да је његово срце куцало љубављу према домовини, према мајци и према пријатељима; *љубимих, љубимија*.... оно што воле они које ми волимо, волимо и ми; *вручитељ листа*, онај који предаје писмо; *возљубљени*, омиљени, драги; *прељубим*, предраг; *љубавно двизајушче сја срце*, срце које се љубављу креће; *возопити* (сл.) узвикнути; *ујазвила ме је љубив твоја*... ранила ме је љубав твоја као љубав женска; *подобног ја љубима*.. ја твојој љубави препоручујем достојног љубимца; *зашто је љубав елемент твој*... јер је љубав твоја омиљена средина, без које не можеш дисати и живети.

твој, без којега ти живити и дисати не можеш. Возљуби га с почетка мене ради, а када га добро познаш, рећи ћеш да су све о њему препоруке излишне и жалићеш што сам ти га овако препоручавао и нисам те оставио да га сам собом познаш и возљубиш. Једно ћу ти још рећи, пак доста: погледај му само лице и поглед љупки, и знај, не обињуја сја, да му је таково и срце.

Примићеш од њега једну српску »Географију«, ако ниси пређе послане примио. Соларић наш, нелесноје Србије чадо, о њој се трудио, и ја сам се ње ради далеко од прсију матере наше јоште овде за ову зиму до пролећа задржао.

У Тријесту, октомврија 21. st. v. 1805.

Доситеј Обрадович.

П. П. Кад чујеш камо ћу на пролеће пре тебе, Бог да ти поможе, бојим се да ти не буде зло. Оно твоје к мени послано писмо чита се већ по свој Србији: неко ми га украде и преписа, али ако ће!

не обињуја сја, не варајући се; *нелестан*, (сл.), без лукавства; *нелесноје Србије чадо*, — чедно дете мајке Србије; *далеко од прсију матере наше*, далеко од Слободне Србије; *кад чујеш камо ћу на пролеће...* Доситије задиркује Терлајића што ће пре њега бити у слободној Србији; *ово твоје... писмо*, — Доситије се јавио писмом Терлајићу 20. децембра 1804. г., и на ово писмо Терлајић је одговорио Доситију особито лепо и родољубиво: он исказује жалост што не може оставити Петроград и вратити се у домовину, да јој послужи.

XXXVIII

[ЈУЛИ ГАВРИЛОВИЋКИ]

Поштенородна, мени љубима, госпођо
Јуло Гавриловича, здравствујте!

Посилајући ми ваш, мени љубезан дар, показали сте доброту срца и благост лепе душе, да мене и непозната у лицу радо имате. То је мени весма чувствително и ласкателно било, колико да ми се је неко велико добро случило. Ја вам сердечно благодарим, љубезна госпођо, и шаљем вам чрез нашега Тошу једну марамицу; надам се да ћете ју примити с обичном вашом добротом, само за мали знак мојега пријатељства.

Вашега љубезнога супруга, господара Стефана Гавриловича и брата јего г. Илију, моје предраге благожелатеље, од мене мило и љупко поздравите. Ја пребивам

У Тријесту, октомврија 27. 1805.

госпођо моја, вам свакога блага желатељ
и покорњејши слуга
Доситеј Обрадович.

дар — то је била кошуља од танкога, узведенога платна; *чрез... Тошу,* — преко.... Тоше; *покорњејши,* најпокорнији.

XXXIX

[ЈЕВТИМИЈУ ЗАХАРИЋУ]

Дражајши господару,
Ефтимиј Захарич!

Јављам вам дам сам примио чрез брата вашега, г. Тошу, сву исправно цену за књиге, како вами тако и г. Павлу Георгиј[евичу] Лазаревичу у Темишвар одслане. Благодарим љубови вашеј, који сте се за то постарали. При том казао ми је речени брат ваш да се ви пренумерирате на 200 егземплара вторе части »Собранија вешти«. Ваше је усрдије похвале достојно, и ја ћу настојати вашој доброј соотвјествовати надежди. Пребудите ми здрави и поздравите од мене ваше сродне и све моје доброжелатеље. Ја пребивам ваш

У Тријесту, априлија 15. 1806.

покорњејши
Д. Обрадович.

чрез брата..., преко брата; *исправно* (р.), уредно; *књиге* — »Етика«; *соотвествовати*, одазвати се, одговорити; *надежда* (р.), нада, надање; *пребудите* (р.), останите.

XL

[СОФИЈИ, ЖЕНИ ДРАГЕ ТОДОРОВИЋА]

Почитајема и љубве достојна госпођо,
Софија Теодоровна Драгина,
здравствујте!

Кад сам јоште дететом бивао, слушао сам често, гди млоги млади и младе певају:

„Спала би, спала,
ал' не могу сама,
и радо би дала
три коња плава
и четири врана,
да не спавам сама!"

И ја сад да сам који имућ земнородни, којега ергеле коња и стада волова по пољу пасу, колико бих их не пожалио дати, да нисам у мојему прошастом листу у Љубљани, вашему и мојему љубимому написаном, Драги наложио да вама га сприопшти. О, справедљивоје небо, како и зашто људма всегда касно и у невреме боља памет у главу долази! Збива се всегда с нами као с пређашњим богом Јупитером, који је морао силом и на љуту срамоту ро-

земнородни (р.), који живи на својој земљи, на имању; *колико би их не жалио дати..* не бих пожалио дати (све ергеле коња и стада волова), да нисам у пређашњем писму из Љубљане, које сам писао вашем и мом љубљеном Драги, наредио да вам саопшти (што сам писао); *справедљив* (р.), праведан.

мога бога Ефеста (илити Вулкана), сина свога рођенога, натерати да му са страовитом секиром главурду посред среде расцепа. и тако из ње изиђе чудна Минерва, богиња мудрости и храбрости. То ти нам се, то исто, свима под месецом, од најмањега до највећега (нота бене, до највећега) без сваког изјатија прикључава и бива. Свакоме је на челу написано да мора с главом штогод лупити, да́ му што паметније из ње излезе: и ово се зове искуство! — О мене, непредвидљива и непредрасудљива човека на свету! Што ја учини? Ја сам могао мојему другу дозволити да моје писмо ком хоће покаже, само вами не, и само од вас да га добро чува! А зашто то! Зашто? питате, као да не знате. Зашто ћете ви с вашим природним остроумијем толико погрешака колико речи у њему наћи. Ви ћете ми се смејати благоволително и милостиво воспоминаније пријатељства... јоште више да речем: ако вас ваша природна, несравњена и неисказана доброта... јошт једно да речем, што се највеће за ваше к чадцам вашим матерње премило-

---

Ефест, Вулкан, бог ватре, син Јупитра и Јуноне; кад јавише Јупитру да ће његова прва жена Метис родити девојчицу, па дечка који ће једном предузети владу — он прогута (њу а она је била тешка с Минервом) и позва Вулкана те му он секиром расцепи главу; тако изиђе пред богове Минерва као одрасла девојка и у пуној оружаној опреми; *нота бене* (лат.), запази добро; *изјатије* (р.), изузетак; *прикључава се*, догађа се; *излезе*, изађе; *непредрасудљив* (р.), који не мисли унапред; *Жил Блав*, јунак из познатога романа француског писца Лесажа (1715); он је из једне неприлике упадао у другу, те га зато Доситије назива *многострадални* (р.), намучен, паћеник; *благоволително.... воспоминаније пријатељства*, драговољна успомена на пријатељство; *несравњен* (р.), необичан, који нема себи друга; *највеће*, највише; *чадце*, мало чедо детенце.

стиво срце рећи и изрећи може, то јест: ако вас љубов к Мимици и к Бети и к Анети и к Анцолети принуди и убеди с милостивим очима на сиромашка Жил-Блаза погледати и барем у времена празника и беспослице с прилежним вниманијем много реди читати га и тако немецки језик, у призренију будуште ползе тако преслатки предмета, не само не забоавити, но у болше совершенство доводити: то ће слачајшему плоду ваше матерње утробе преполезно бити и спасително. — Примите, љубимога друга мојега пречасна супруго, доброжелателно предсказаније благоохотна и благодарна човека: да је дошло време и више ће доћи, да ће благоразумна и по души и срцу облагорођена српска младеж и на далеко, не богате, но у добродетељи, у трудољубију, у целомудрију и благоразумију воспитане српске девице тражити и просити.

Ево на који начин човек, и не знајући како, од шаљиве материје на сасвим бешаљиву пређе. Сада ево моје невоље: замрсио сам се и с пута сам зашао! Ко ће ми сад помоћи, да се расплетем и на пут изиђем! — Реч је била, да се сада љуто кајем што сам непредрасудно хотео, да вам се моје писмо покаже.

принудити (р.), натерати; *прилежан* (р.), марљив; *у призренију будуште ползе тако преслатки предмета*, према доцнијој користи од тако забавних предмета; *слачајши*, најслађи, најдражи; *преполезан*, врло користан; *доброжелателно предсказаније благоохотна и благодарна човека*, примите прорицање с добрим жељама пријатељски расположеног и захвалног човека (њега, Доситија): да ће разумна и племенита омладина српска тражити и просити на далеко не оне српске девојке које су богате, него оне које су васпитане у врлини, раду, смерности и мудрости; *материја*, предмет.

Ја све знам, коју ћете ви у њему материју боцљивога примечанија наћи. Ви ћете рећи да сам ја само из сујеславија у Тријесту говорио да ћу у топлице поћи, као да сам и ја на свету »божијеју милостију« non so ne che cosa ne che! А кадно ти у Љубљани погледам шта ми се у кеси ради, онда се ни мало не застидим невољу на добродетељ преобратити и са философском гордостију велеречестовати: »На што ми топлице? У Карловцу посла нејмам!« Неће лисица грожђе: кисело је, би јој утрнули зуби! — ево шта ћете ви рећи, — то ја добро знам; или ако и не речете, сожаљујући о мени, да ме не уцвелите, кано ти и онда кад сте вашој комшиници и другарици рекли: да би ви знали што би о мени нешто казали, али нећете да ми најмање што на жао учините! Велика вам заисто хвала! То ће рећи више него да сте што и казали! То је морао бити некакав велики порок и страшан сијасет, који се од тешке жалости ни казати не сме! О, сви људи мужескога и женскога рода и племена на свету! Помагај! Помозите казати шта би то било, шта се ни изрећи неда! Пак хоћете да моје сирото писмо не ограјише, ако вам у руке не дође! Више ћете ви у њему погрешака, беспутица и безаконија наћи него што је и речи, и оксија, и запјатија, и точака;

ја знам..., знам шта ћете у писму наћи да ставите пецкаву напомену; *сујеславије*, хвалисавост; *топлице*, топле бање; *non so ne che cosa ne che* (тал.), не знам шта и не знам ко; *велеречествовати* (сл.), крупно говорити! *порок* (сл.), грех; *сијасет* (т.), зло; *ограјисати* (тур.), награбусити; *беспутица*, будалаштина, лудорије; *безаконије* (р.), погрешка.

altro che у Диогену и Цетову сину, Синопејцу, о којему ево Александра великога сведоџба: да нисам који сам, ништа друго него Диоген нѐ би желео бити! А од вас тешко си га њему! Ни у свом бурету није се сакрити могао, а савише бранећи једну незлобну и добру жену, коју је од потопленија избавио био, од једне пакосне лукаве и злобне. Пак би ко хотео да се ја за моје писмо не старам! Но ви хоћете да се ја с тим утешавам, да ви нећете ником ништа рећи. Мени је доста, да ће те ви само помислити оно шта нећете ни рећи; а то је мојему високоумију толико, да би рад од љуте срамоте у земљу пропасти. Сада морам са Еврипидом тужити и јадати овако: „ὤ ἔρως, ἔρως! οἵα δη βρατοῖς ἔρρεξας κακά!“

Данашњи је дан весели рожденија дражајшега Драге дан, који желим да до глубоке старости весело и благополучно празнујете. Љубим прекрасна чадца ваша, поздрављам ваш родитељски дом и проче доброжелатеље. Содержите ме у доброти, који пребивам за всегда

У Сиску, јунија 24. 1806. ваш благодарни

Доситеј Обрадович.

П. П Кад вам опишем, како сам с Крањци довде путовао, — имаћете се чему и смејати и чудити.

оксија, грчки знак за оштар нагласак, који су некада у писању употребљавали и Срби; *завјатија*, запета; *altro che* (тал.), и те како, а камо ли; *Диоген*, грчки философ, био је Цетов син, из града Синопе; *високоумије* (р.), понесеност, надутост, таштина; ὤ ἔρος, ἔρος... о љубави, љубави, колико си зала смртнима донела.

XLI

Г. КОНСТАНТИНУ СТОЈШИЋУ У КАРЛОВЦИ

Љубезни г. Косто, здравствуј ми!

Ако је икад чија му драго молитва код вас примљена била, нека буде и ова моја као кадило благовоноје услишана, внушена и исполњена; нека вам падне на срце као роса на троскот и на цвеће, као иње на сено и као прохладни зефир на утруђеног жетеоца прси; нека вам замирише у обе ноздрве као печено јаре младога Јакова старому оцу Исаку, да и ви с њим вопијете: »Се, воња љубимаго, јакоже воња села исполњена, јеже благослови Бог!«; нека пронзе сва чувства твоја и као неки електрически огањ нека се дотакне срца твога и нека те силом натера рећи: »Не могу се одрећи, да ми се још толико

нека буде (молитва) као кадило благовоноје услишана, внушена и исполњена, нека молитва буде као мирисна жртва саслушана, примљена и испуњена; *прохладни зефир,* свежи поветарац; *печено јаре младога Јакова*, — у библији се прича, како је Јаков место Исака поднео оцу Исаку јело по његовој вољи; Исак је тада благословио млађега сина место старијега с речима: *„се, воња љубимаго...“* — »Гле, мирис сина мојега као мирис од поља које благослови Господ!« (прва књига Мојсијева, гл. 27.); *нека пронзе сва чувства твоја,* нека пробије сва осећања твоја; *електрически огањ*, електрична варница.

иште и захтева!« — Словом ни више ни мање не иштем од твоје љубови, него само један аков лепа, тобом начињена бермета, да га пошаљем милом пријатељу код мора. — »Собранија вешти« послаћу ти 10; досад нисам имао времена отковати сандучине.

Кад се састанемо, казаћу ти ствари нечувене и како ти се нисам за длаком утопио пред лицем рајске земље пожељене, близу брега банатски ритова. Но да би и то било, утешен би пошао, почем су ноге моје ходиле по земљи обетованија. — До 10 или до 14 дана чекам овде барилце бермета. Поздрављам све у дому твоме и остале добре пријатеље, и јесам

У Земуну, септемврија, 24. 1806.

твој искрени

Доситеј Обрадович.

словом (р.), једном речју, у кратко; *рајска земља*, слободна Србија, — Доситије се приближио Србији, камо је пошао да послужи народној ствари; ни'е могао прећи у Београд, пошто је граница аустриска била затворена према Србији због устанка српског, али је он лађом путовао дуж српске обале и изишао на српску земљу, — како он вели: његове су ноге ходиле по обећаној земљи. Њему је Србија била обећана земља, као оно што је стара домовина јеврејска Ханан (Палестина) била обећана земља Јеврејима у ропству египатском; *барилце*, бариоце (тал.), мало буре.

XLII
[СТЕВАНУ И ИЛИЈИ ГАВРИЛОВИЋИМА]

Љубезни господари,

Стефане и Илија Гавриловићи,

здравствујте!

Ево вам не умем казати шта је с овим послом бивало, шта ли бива, шта ли ће најпосле бити! И ако ми не помогосте казати (које не смем искати да и сам као и прочи грешници у мрежу не упаднем своју, те би ми се и малена подсмевала деца и пришивала би ми на леђа »ров изри и паде сам у њега«) — но већ било што му драго! Ви двојица сад ваља свакојако да се придомишљавате и придоумљавате, да свакојако слутите и погађате, не би ли којом срећом наслутили и погодили и мени казати помогли: шта би вам ја хотео рећи; али од тешкога не смем стида и од срамоте.

Вами је добро она историја калуђера, Турчина и калуђерице позната; ако ли није, ви сте сами криви, зашто ме нисте питали, те

прочи, остали, други; *придоумљавати се* присећати се.

би вам ју казао. Сада се у томе време губити не може, јер је мени друго нешто на врат узјало, нити имам кад мислити о Турци и калуђерицама; а и тако уздамо се да ће се међу нами число први умаљавати, а за вторе нису никада Србљи много понешени били. Но далеко од нас такова излишна створења! И сам се чудим, које ме искушеније на њих навуче. — Ајдемо сад по трагу назад, барем пипајући као у ноћи. А што ми ползује толико и себе и вас које с којекаквим фабулама и параболама без новчића заплате забављати! Кад ви нећете ништа да погодите, ево мене на мејдану. Право је, ко замрси, да и размрси како боље зна и може.

Али мимогред негдер и у ону завиримѣ мећицу: прилична је онима предивнима кров које се близу Смедерева к дервишком пролази хермитажу. Хе, моја браћо! Како ми се цели живот кратак чини, док смедеревске нисам видио пределе! Овде се види да и Турци ѕдравога нису лишени вкуса, кад воле и претпочитују бившим поданим својима подани бити него ли онај земни рај оставити. О правдо божија, о судбино света! За неправду така је освета! — Да сам сто очију имао као Аргос

число, број; *ползује*, користи; *фабула*, (лат.), прича; *парабола*, (грч. поређење), поучна прича; *приличан*, сличан; *дервишки хермитаж*, турска испосница у близини Смедерева, звана *тулба; овде се види*... да и Турци имају добар укус, кад више воле бити поданици некадашњим својим поданицима (Србима), него оставити онај лепи крај; *за неправду така је освета!* — Турци су са Србима поступали крвнички, те је њихова неправда тако освећена: да морају живети као српски поданици; *Аргос*, Арг, по грчкој митологији кнез града Арга, који имађаше сто очију, од којих педесет увек беху отворене.

и да су ми очи проницателније него Линцеове биле, који је сто сажања кроз камен у земљу, шта се у утроби земној наоди и крије, видити и открити могао — јоште не би се довољно оном красотом предела насладио и надивио! Да сто уста Стендоров имаду глас, оне красоте и диվоте не би кадра разгласити била, — и то само крајеве пречудне као живописне грeческе и римске амфитеатре, пречудна великољепнога јестества игралишта. Само од Београда до Смедерева гледајући, а шта је даље и унутра — то ће мајсторскија него би моја описивати пера. Ко гледа с оне стране на све банатски брегова ритове, ретко му се некаково противостојаније очима и уму представља. Оклева ми се касова нибуд приуподобленија чинити, зашто и Банат сав заједно леп је и богат. — Ето ти нам сад опет куд нас одвуче наша мећица! Велим ли ја вама, да ми се не дате с пута свраћати, ако нисте ради којекуд за мном трчати! Но будући да смо добру и милу богату госпођу јесен с њезини дарови дома довели, сада ваља да ју с весели забављамо разговори, да јој с нами није време дуго и на досаду. Хвала вам велика, што сте ме довде са стр-

---

Линцеј, месински крај, прослављен због оштра вида, чиме се одликовао и у аргонаутском путовању; *сажањ*, (р.) с а ж е њ, руска мера за дужину, хват; *Стендоров глас*, — Стентор, грчки јунак у тројанском рату, имађаше страховит глас; *и то само крајеве*... није могућно довољно разгласити ове крајеве, који су чудновати као што беху грчка и римска позоришта, јер су они чудновата игралишта лепе природе (стварајући их, играла се); *противостојаније*, супротност; *оклева ми се*..., неће ми се да ишта поредим, пошто је и Банат, кад се сав узме, и леп и богат.

пељивостију допратили. Ево вам сад накратко оно нешто мало што сам био наумио рећи.

Познато вам је моје пристрастије, да кад што мојим љубимим напишем, радо дајем да свак ко оће то прочита и да моји љубими и другима буду познати: то ми је с чим се и ја радо поносим. — Очитам јуче писмо што сам милом мојем Кости лецедеру написао, молећи га да ми дарује једно аковче лепа својега бермета, да га пошљем неким љубимим код мора, само за дати им познати, да ја и овде нисам сасвим ништа незначителна нулица, но да имам и овде милога кога, код којега ми може примити се реч. Ја сам то без сваке шале писао, а они ти ми то окрену на шалу и на смеј, говорећи ми, да ја тако мајсторски искати умем, да би од миле мајке синка јединка измолити умео и да, ако им то не верујем, само нашему теби једно таково молебно, умиљено, улагивателно и ласкателно напишем писмо и да би заисто и од њега једно аковче измолио бермета, »те би и ми имали овде с чим један другому крик и крак говорити«. Кажем им ја, да је тому већ прошло време и да би се само у том осрамотио. »Јок, јок!, реку ми сви смејући се, напиши ти само како лепше знаш, пак ћеш видити! — А срамота? — Каква срамота, кад им силом ништа не отимљеш! Та ајде, леба ти, напиши; ако ништа не добијеш, нејмаш у томе ништа

лецедер (нем.), колачар; *за дати им познати*, да би им показао; *крик и крак говорити* (фр.), — при куцању са чашама говорити: у здравље!

ни изгубити; ако ти је жао за парче папира, даћемо ти га ми«.

Ево ти вам сва тајна, — чините што вам драго. Ако је срамота, барем неће самоме мени на образ доћи, којега сам ја већ под очи метнуо, — и пребивам

У Земуну, септемврија 25. 1806.

ваш срдечни

Доситеј Обрадович.

XLIII
[СОФИЈИ ТОДОРОВИЋКИ]

Љубезна госпођо Софија Теодоровна Драгина,

здравствујте!

Како сам овде дошао, казали су ми, да се наоде нека писма на мене; али онај који ји и има, није овде. Ја се и пре времена плашим, да се не нађе које од вас, — зашто ако буде, бити ће опет који процес и мусеведа, и више ћу се страшити, него преко стрмииа покрај реке Олта. Верујте ми, доста ми је плашње и ужаса, — рад би већ мирно спавати. Зато од сад у напредак нек ми се изглади из памети Диогенес фон Синопе, био с манторосом ил' без мантороса. Нити ћу ја више ни мислити, некамо ли говорити да је боље и паметније једну младу, лепу жену од потопљенија избавити него једну стару баку. Нашто ли мени сад с туђим еспапом главу разбијати и с моји пријатељи свађати се, који су ми много учинили добра? Што ја сад марим за стару

процес (по лат.), парница; *мусеведа* (т.), беда; *Олт*, река у Румунији; *Диогенес фон Синопе*, Диоген грчки философ из града Синопе; Доситије га спомиње у једном ранијем писму истој госпођи (види с. 110 ове књиге).

или за младу? И стара је била у своје време млада: а̀ је ли лепа била, то у књизи не стоји; то нека зна она и њезино огледало, а морали су то и други знати, нити се је могло то тако истом мимоићи. А она млада ваљада је била лепа, јер тако стоји у књизи: ништа мање, ваљада је и она у своје време остарила, ако је по срећи дуго живила. Али би ја рад знати, што је сирома Диоген крив, што се је на њу младу намерио? ил' би ко рад био, да је чекаоо док остари пак да је онда из воде морске извуче. — Верујте ми, ако оћете, — ово је реч попа Маука из Далмације, а један је био поп Маук! Питајте ког вам драго, ако мени баш ништа не верујете. Он обичаваше рећи: »Нека се млади непоносе за то што су млади, кад сви желе да задуго живе; а то ништа друго не значи, него желе да остаре«. Зато није право, ни паметно — нити младе да се поносе, нити старе младим да завиде. Довде поп Маук. Ако πομισλητε, или баш ако и речете: »Што је том човеку, те се је подетињио, или ваљада је то онде где је био обичај којешта много говорити, пак је то нешто човеку ласно и као природно безпослицама ласно привикнути!« То нам се јоште у детињству види. Али шта може ко чинити, кад би рад много писати, а не има нити зна шта ће? Ко га тера дакле да пише, кад не има ништа? — Ко га тера? — то је ласно рећи, ал' ево ту свак

манторос (грч.), мантија, свештеничко одело; *обичавати* (сл.), имати обичај; πομισλητε — од шале Доситије је српску реч *помислите* написао грчким словима.

има нешто што га чему нибуд тера. Ласно је кому рећи: не иди онамо куд те жеља вуче! Али може ли се то? О баш и сам данас видим да сам права секатура! Ево се ја, и сам у себи мучим, да ми штогод паметно на памет дође, не има тога! Ваљада ми је дошао дан, који сваком у години дана по један пут долази да није читав, нити при себи (камо срећа да је један у години!). Што сам ја крив, кад ми се и ово не сасвим беспаметно не чини? Ја би рад да мени моји љубими пишу. Али шта ће писати, кад немаду шта, него само: »Желим да те ово писмо у здрављу нађе, и ми смо сви здрави«. Добро је и ово, и предобро, ал' је то мало, а љубав је несита и оће много.

Кад што почне на мање слазити, мало по мало нестане га. Но ајде да један пут и разумно што речемо, да ко не помисли (и то с правицом) да смо нерасудни. Не може онај, нити је од њега захтевати, који прављеније дома и старост дечице носи, да много чита и пише. То је заисто познато, и томе би противоречити сасвим беступно било. Али ако ја то и признајем, ништа мање јавите ми шта сад Мимица чита и шта преводи. Је ли Бета паметнија, Анета и Анђолета јесу ли велике и што мали синак чини? Кад буде повећи, немојте га размазити. Шта мој Соларић ради, те овамо не долази? Поздравите ми ваш отечески дом и проче пријатеље добре: оца игумана.

секатура (тал.), досада, напаст; *који прављеније дома и старост дечице носи...*, не може много читати и писати онај који кућом и брине се о малој деци.

Попу Сави кажите да му је нови епископ господин Миоковић пријатељ, зашто је и мој искрени. Пребудите ми сви здрави. Ја сам

У Земуну, марта 19. 1807.

ваш благодарни

Д. Обрадович.

П. П. Не чудите се што јоште нисам у Београду: рад би лепо̀ проћи, а не продерати, — а проћи ћу. За сад се радујем гледајући да у њему не влада Турчин. Кад се лепо уреди и утврди, бити ће слава градова, зашто је место неописане лепоте и красоте. — Да ми је жив и здрав на много година Соларић! Ја сам већ доста живио. — Један од три брата Теодоровића ваља да у Белом граду дом свој имаде. — Новине ћете од сад све̏ то лепше слушати.

да у њему не влада Турчин — Београд је мало пре тога ослобођен од турскога господства: ноћу 30. новембра 1806 узели су Срби на јуриш варош, па им се 20. јануара 1807 предао и град (тврђава); *кад се лепо уреди и утврди, бити ће слава градова...*, Београд ће бити славан град, кад се уреди и утврди, јер је место, на коме је необично лепо; *три брата Теодоровића*, Драга Тодоровић имао је два брата, с којима је водио велику трговачку радњу.

XLIV

ГОСПОДИНУ СТЕФАНУ ГАВРИЛОВИЋУ ЖИВОПИСЦУ КАРЛОВАЧКОМЕ

Господару Стефане Гавриловичу,

љубими мој, здравствујте!

Приличан је дан данас — велики петак, да вам пишем скорбному оскорбљен. Ви сте у почившему во господје Илији изгубили љубезна брата, а ја прељубима друга и искрена доброжелатеља, којему подобан у љубови и усрдију не вјерујем да ми је остао други. Но јеже ли би се ми у таковом прескорбном приключенију са свим черној печали предавали, жалост би наша до очајанија ишла, зашто би ми морали и за сами себе, и за све наше предраге, и за сав человечески род сетовати и ридати, зашто свим нам истим путем проћи надлежи. Но у чувствителној печали велико

приличан је дан данас... данас је велики петак, дан погодан да вам ожалошћено пишем ја жалостан; *почивши во господје*, онај који је умро с вером у Бога; *подобан* (р.) сличан; *но јеже ли би се ми у таковом прескорбном приключенију...*, али ако бисмо се ми тако жалосној пригоди потпуно предавали црној тузи, наша би жалост дошла до очајања; *проћи надлежи* (р.), ваља проћи, мора се проћи; *чувствителна печал*, осетљива туга.

је Бог утјешеније дао. А које може бити веће и силније него оно које преблаги спаситељ сам о себи сказује: »Не сија ли подобаше пострадати Христу и потом внити во славу своју«. Какова слатка надежда и утјешеније! »Блажени почивши во господје, и паки во Христје умирајем да в њем и живем«. Мало је рећи: да ћеду наши слатки родитељи, мили сродници и предраги верни друзи и пријатељи, док смо год ми живи, с нами и у нами живити; да ћемо их ми свегда љубити, с љупком милошћу спомињати и каткад травицу на њиховом гробу с топлом којом сузом полити. Ово показује благо и добро срце онога који овако мисли. Али верујте ми да је ово све мало и као ништа, зашто је кратко и привремено, на подобије неизвеснога сновиденија или сени танка, летњег облака! Колико времена ласкамо ми себи да ћемо живети и наши љубими с нами и у нами? То је нешто мало кад прође (а ваља свакојако да прође), онда се сасвим у ништа обрати. Али, брате, ово неложно увештаније: »не хошчу вас скорбјети о умерших, јакоже не имушчи упованија« — ово је нешто тако велико да превосходи сваку времена долготу! Ево, љубими брате, како се у-

---

не сија ли подобаше..., није ли то (распеће) требало Христос да претрпи и да уђе у славу своју (Лука 24.); *блажени почивши во господје...* срећни су они који су умрли с вером у Бога и умиремо с вером у Христа, да у њему живимо; *на подобије неизвеснога сновиденија...*, слично неодређеном сну или сенци лака, летњега облака; *ово неложно увештаније...*, ова истинита опомена; *не хошћу вас скорбјети...* нећу да жалите за мртвима, као да немате наде; *превосходи* (р.), надмаша; *долгота* (р.) дужина.

тешити можемо, а како и ваља дужни смо као Христијани да се утешавамо! — Поздрављам вас и покојнога вдову и чадо, и јесам

У Земуну, на велики петак 1807.
(11. априлија)

ваш искрени
Доситеј Обрадович.

вдова (сл.), удовица.

XLV

Љубезни брате Јово,

здравствујте!

Примио сам од љубови ваше мени на дар прислату шљивовицу. Тако је добра и по роду својему совершена да, и да сам је здраво платио, неби ми се скупа учинила; но будући дар, драгоцена ми је: служиће ми за знак и потверждеције давнашњега чистосердечија, које, далеко да би ослабило, после толико година у совершеној својеј остаје и пребива целости. Ево у мојему чувствованију вашега дара почитаније и цена, за који благодарећи вам искрено и поздрављајући вас и ваше домашње, јесам

У Земуну, августа 1. 1807.

ваш срдечни
Доситеј Обрадович.

служиће ми за знак и потверждеције..., служиће ми као знак и потврда онога давнашњега поштења, које никако да слаби, него и после толико година остаје и одржава се у потпуној целини.

XLVI

Г. СТЕФАНУ ГАВРИЛОВИЋУ, ЖИВОПИСЦУ КАРЛОВАЧКОМУ

Господару Стефане Гавриловичу,
љубими мој, здравствујте!

Како сам дошао у овај воздух, почео сам се обновљати, и у мало дана збити ће се са мном оно што се пише о Неману, кнезу асириском: »И обрати сја кожа јего јако кожа отрочата млада«. — Не старајте се за моју рану. Блажен онај којега више радост и заговољство пита и напојава. Не вели всује спаситељ наш к Марти: »Јединоже јест на потребу«. — О кући што сте ми говорили, нестарајте се: имаде их хиљада сада. Но будући да се ова ствар за дуго узима време, дођите с љубезним Павковићем, како он дође. Всјачески и неотложно ваља сами да видите шта и гди хоћете, и ваља таки поправити, зашто онима се даје који могу поправити и обновити. Дођите, баш ако би и морали, кад се вра-

---

Неман, војвода цара сирскога, кога излечи од губе пророк Јелисије; у старом завету (друга књига о царевима, гл. 5) каже се за њега: »и тијело његово поста као у малога дјетета и очисти се«; *всује* (сл.), залуд; *јединоже јест на потребу*, а само је једно потребно, — тежити царству божијем (Лука, 10, Матија, 6); *всјачески* (р.), свакојако.

тите, три дана у лазарету стојати. О Јевти старaћу се колико више могу, и уздам се у Бога бити ће добро. Ако које писмо или што друго на мене дође, отправите ми овамо: ја ћу о свему конат држати. Имаћете у мени благодарна дужника, који заисто неће дуг свој заборавити; а већ сте ми толико учинили, да ћу ја вами за живота предан и ваш бити. Љубезно вас поздрављам, и госпоју Ану, Кату, Јулу и Лазу љубим и јесам.

У Белграду, августа 13. 1807.

ваш искрени

Д. Обрадович.

лазарет, место где путници што долазе из окужених краjева проводе неко време; *конат* (по тал.), рачун.

XVLII

ГОСПОДИНУ КОСТИ СТОЈШИЋУ, ЛЕЦЕРУ И ГРАЖДАНИНУ КАРЛОВАЧКОМЕ У КАРЛОВЦЕ

Мили братко,

Свако ти добро дуго и слатко,

здравствујте сви скупа!

Кад ће нам се комшилук отворити, да ми можете долазити, — ви к нама, а ми к вама! Онда би ми се лепше трава зеленила, слађе би ми ружа мирисала, и славуји би ми славније певали. О, каква је сладост добру се надати, јоште кад се може то милом казати! Поздрави ми другога тебе и све моје драге пријатеље.

У Белграду, 7. новембра 1807

Д. Обрадович.

кад ће нам се комшилук — ћесарске су власти и према ослобођеној Србији задржале затворену границу с карантинима као год дотле према Турској; *поздрави ми другога тебе,* — поздравља неког пријатеља Стојшићева, који је њему сличан (други он, »други ти«).

XLVIII

Г. СТЕФАНУ ГАВРИЛОВИЧУ, ЖИВОПИСЦУ КАРЛОВАЧКОМ

Драгомилољубимејши господар
Стефан Гаврилович, здравствујте!

Ја се нисам бојао да ћете се ви на мене расрдити; али ми је нешто тегодно на срцу лежало, да вам не буде жао на мене, што вам онако пишем, као да сумњу неку о љубови вашој имам. Сада већ видим да сте ми сву онолику силу вина на поклон послали. Благодарим вам и захваљујем. А да шта знам друго рећи и говорити и писати и мислити? Да је једно аковче било, имало би се и могло би се на том благодарити. Али од једнога до осам, то је дан ода. Лав, што је лав, пак и тако кад упадне у дебелу мрежу, нађе се у чуду, нити зна ни шта ће, ни како ће, ни куд ни камо. Већ ја видим да је отац Павел, беочински парох платио два акова вина белога, а три акова краснога к вашима трима присовокупио, али се ја бојим, да је и ово ваше

драгомилољубимејши — Доситије се врло пазио са Стефаном Гавриловићем, живописцем карловачким, те од милости прави овакву сложену реч; *Беочин*, село у Срему код манастира Беочина; *три акова краснога* (р.), три акова црна вина; *присовокупити* (р.), додати; *за презелну вашу љубов к мени*, од превелике љубави према мени.

масло. Ја се не могу опоменути да сам се кад с таковим милим братом гди познавао; а ви за презелну вашу љубов к мени, ко зна каква сте му чудеса о мени казивали, поведали и проповедали, да ме човек тако возљуби и да ми пет акова и преизрјадна пошље вина. Ја већ видим и познајем вашу љубов, коју сам и пре тога преизлиха познао. Ви сте ради, да ја, близу вас будући, не би ли лепа жељан био вина, и зато и ви, и други моји љубитељи, послали сте ми толико да ми за две године доста може бити. А ко зна оћу ли толико живити! Но ви великодушно мислите да је много боље и после себе нешто оставити, него за живота желити, а не имати. Да би само Бог дао да се земље отворе, да се и с вами на чесми ајдучкој вашега лепога напијемо вина. Међу тим, то блажено чекајући време, ја ћу се с вашим услаждавати и ублажавати винцем, и знам то ми за здраво верујте) да ће ме љубов ваша више него вино услађавати и увесељавати. Ако ми јоште судбина дозволи поживити, ја ћу желити да се и у напредак ваше достојан покажем љубови; ако ли се ја овога не сподобим блаженства, утјешавам се да код Србаља она њиова истинствује пословица: «Чини добро, не кај се«, и служиће другима за пример да се тога држе и да о том не сумњају. — За комовицу распитао сам овде, и добар ми

поведати, причати; *преизрјадан* (р.), изврстан; *преизлиха* (р), обилато; *чесма ајдучка*, извор у Топчидеру код Београда, у шуми која се зове Кошутњак; *сподобити се* (сл.) удостојити се: *истинствовати* (сл.), говорити право.

је рекао пријатељ да ју пошљете. — Поздравите ми моју госпођу, вашу супругу, и све пријатеље. Остајем

У Белграду, нојемврија 17. 1807.

ваш благодарни

Доситеј Обрадович.

XLIX

[ОЦУ ПАВЛУ, ПАРОХУ БЕОЧИНСКОМ]

Чесни брате, оче Павле Н., мње љубезни здравствујте!

Ви ми шаљете пет акова вина преко господара Стефана Гавриловића, а ја не памтим јесам ли вас гди видио, нити умем представити себи лице ваше. Да вас у лицу познајем, не би у сумњенију био: гледао би вас с очима ума, знао би ком сам дужан и кому имам благодарити; а тако стојим и чудим се, и случава ми се као Атинејцем, кад су непознатому божеству приносили жртву. По имену вас знам, да сте отец Павел, парох беочински; али само по тому ја опет не могу вас себи представити по желанију. По великодушном и изобилном вашем дару чувствујем и познајем вашу особиту и отмјену љубов, но за то исто јошт више желим да вас у лицу познам, зашто такови дар из малене не произходи љубови. Једно ме само утјешава: да ће се једном границе отворити и да ћу вас видити и вами по

по желанију, по жељи; *отмјен* (р.), необичан, особит.

желанију возблагодарити, које сад за облакшати од части себе, с овим писмом вам захваљујем и благодарим и остајем

У Белграду, нојемврија 23. 1807.

ваш благодарни

Доситеј Обрадович.

возблагодарити (р.), захвалити; *које сад за облакшати*... и да бих себи олакшао...

L

Љубезни мој здравствујте!

Да имам извесно средство вама моја посилати писма и да ни на што друго не сматрам него на моју теплу жељу: с вами (не могући другојачије) поне чрез писмо поразговарати се и моју љубве жеђ прохладити — то би вам често писма од мене приходила. Ево шта ће рећи далеко! Кад су љубезници тако близу и не могу се по зактевању често састајати, као да се на противни полуси земље наоде. Ово ми за сада ласка, што се надамо општем миру и земље утвержденију, кад ће сосједи пријатељи бити и кад ће се свака междупрепона састанка међу ближњима подигнути. Тада ћу ја вами са сваким безобзиром поручити: одите ми сутра на ајдучку! Да отуда урaните, моћи ћете на ручак доспети. За сад вас нејмам с чим забавити другим него како овде време проводим; а варате се љуто и немилостиво, ако мислите да би вам сврх овога мало, и то неважно, писати имао. Ма ћу вам писати,

---

извесно срество (р.), поуздан начин; *тепли* (р.), топли; *поне* (сл.), бар; *на противни полуси*... као да се налазе на супротним крајевима земаљске кугле; *земље утвержденије*, утврђивати земље после бојева с Турцима; *сосјед* (р.), сусед; *междупрепона*, сметња; *а варате се љуто*... ако мислите, да бих о провођењу времена могао писати мало и незначајно.

да ћете се најпре зачудити, а потом ужаснути и затим возрадовати

Први 15 дана, кад сам прешао овди, имао сам квартир у граду, у пашини велики дворови, на које сам из Срема са сожаленијем у време Турака сматрао, а сад са сокрушеним благодарностију к свевишњему творцу срцем и са некаквом чудноватом и неисказаном радостију по њима прохождавао и с благодарном душом: »Велик јеси, господи, и чудна дела твоја!« восклицавао. Но по том као за предохрањеније од чрезвичајне радости, која слабога човека обично к гордости и к раскошу води, нападне на мене љута ногобоља, која (како су ми казали) није подагра, него ротлауф, и при том у исто непристојно време запопадне ме и окупи некакво сасвим необично проливање. Пак ако оћеш, ево ти тешке невоље и љуте напасти! Сад ми је лакше, али ти ходим као болесна патка, и сад ми пророкове долазе речи на памет: «Благо мње, јако смирил мја јеси!«

Сада ти у лепој вароши с давно познатим љубезним пребивам Чардаклијом, како год у

пашини велики дворови, велика, двоспратна, кућа у београдском горњем граду, у којој је за турске владавине седео паша; *сожаленије*, сажаљење; *а сад*... са срцем које је скрушено захвалношћу према свевишњем творцу...; *за предохраненије од чрезвичајне радости*, ради чувања од необичне радости; *подагра* (грч.), костобоља у ногама; *ротлауф* (нем.), црвени ветар; *благо мње, јако смирил мња јеси!* (сл.), благо мени, што си ме умирио! Петар Новаковић *Чардаклија,* пре српскога устанка коњички капетан у ћесаревој војсци, прешао је одмах 1804. у Србију, као посланик српски ишао је у Петроград, после у Цариград па опет у Букурешт; у Београду је живео у великој љубави с Доситијем; умро ту 1808. године.

мојеј рожденија кући; и ако икада за преселеније са овога света нисам много марио, сада заиста не марим. Само ћу молити браћу и пријатеље да ме код ајдучке закопају чесме. Али и тако, док смо овде,ваља се ублажавати и умерено (ако хоћемо, братко, да нам буде слатко) јести и пијуцати. Под домом нашим имамо леп подрум и приготовићемо све, што нам буде потребно, изобилно за нас и за наше пријатеље. За сад пак, будући да смо нови, ви ћете сасвим паметно урадити, ако нам ону десетачку белога лањскога вина пошљете: бољега времена од овога нећете имати. Али с овим уговором: да и ви нами слободно налажете, шта би с ове стране имати ради. Нити смо ради да у пријатељским засвидјетелствованијам последњи остајемо. А нећемо, — уздамо се, ако Бог живот дарује! — Чардаклију је промисал неба на велику ове земље ползу овде упутио. Ово дана били смо на егзамену 85 новокрштене дечице и момчића. О братко, братко, како је то убаво и слатко! — Поздравите и поцелујте све наше благоволитеље. Старајте се за распачати »Географије«. У Крушедолу, Гргетегу и Опову све ми поздравите. Ја јесам...

(У Београду од прилике крајем 1807. г.)

Д. Обрадович.

засвидетељствованије (р.), доказ; *егзамен* (л.), испит — та је школа била заведена за покрштену турску децу; *благоволитељ* (р.), заштитник, пријатељ; *Крушедол*, *Гргетег*, *Опово* — манастири у Срему, у Фрушкој гори.

LI

ГОСПОДИНУ КОСТИ СТОЈШИЋУ, ЛЕЦЕДЕРУ, У КАРЛОВЦЕ

Љубезни мој Косто,

здравствујте ми!

Ако ће најлепша песна бити, али кад се не зна него само једна, пак се само та једна пева, та пак опет та, и тако даље ниједна друга, него та, те та — мора се досадити. Ево то ти се је сад и мени с вами прикључило: благодарим и захваљујем, пак све то, те то, и ништа друго него опет то. »Тесно ми је од всјуду«, вели цар Давид. И мени је сад исто тако. Да не благодарим (кад засад ништа друго не знам творити), не подноси ми образ; да благодарим, ето ти враже једне песме! Пак оћеш да није човеку тесно од всјуду! — Стари Египтијани и Вавилоњани, а наипаче индиски брамини држе и дан данашњи число три за свето, тајнâ пуно и у најмањему всесовершњејше, зашто содержава у себи сва числа, то јест јединствено, двојствено и множествено. Зато и ја,

---

тесно ми је од всјуду (сл.) тескобно ми је са свих страна; *индиски брамини*, свештеници браминске вере у Индији; *всесовершењејши* (р.), најсавршенији.

сматрајући на светлост и на совершенство овога чудеснога всесодержавајућега числа, заискао сам од ваше љубови и доброте три бутељке; а ви зар (негли) за презелно почитаније овога числа учинили сте да буду три триред три, и тако по вашем шчисљенију триред по три бутељке пошљете. Тако нам буде ово блажено число: двојици од најљубимији и почитајеми моји, сваком по три, на исцеленије, а мени трећему три на увеселеније! — Ово ти ја, мили мој, всује не пишем; него познавајући каква је твоја мила душа, љупка природа и слатка нарав, знам да ћеш се ти несравњено више возрадовати који си нам овај мили дар послао, него ми који смо га примили; или ако не више, поне толико колико ми! И тако, мили братко, све ми ти било слатко!

Видиш да нећу те ја све с једном заглушавати песмом! А сувише јоште кад расудиш, да није толика сладост дара колика је радост и слава моја: да у теби таког пријатеља имам — то ће ти таково задовољство причинити да ћеш помислити: не захваљуј! То је мени доста! Да те не познајем, не би ти овако чистосрдечно писао. — А зашто коју реч не пишете за мојега милога светога Василија? Бојим се да му није што зло; молим вас, јавите ми. Поздрављам вас све љубиме и остајем.

У Белграду, 1. јануарија 1808.

Доситеј Обрадович.

всесодержавајући, који у себи има све; *бутељка* (по р.) боца; *шчисљеније* (р.), бројање.

LII

[МИХАИЛУ ПАВКОВИЋУ И ЛУКИ КИСИЋУ, ТРГОВЦИМА ЗЕМУНСКИМ]

Мили моји рођаци, господари
Михаило Павковићу и Лука Кисићу,
здравствујте!

Малена птица (ваљда је био врабац) дође ми јуче лупати на прозор. А која би друга била него врабац. У ово доба године нема други птица у многонародном граду, а врабаца свуда има: зато и ја велим да је морао бити врабац, и мислим да се у овом не варам. Сада почнем погађати или врачати — то је све једно: кад врачар погоди, тада наврача — моји су прозори нови, ништа нејма на њима ни прилепљено ни залепљено, на што би ту врабац кљуцао. Помислим у себи: врабац залуду не кљуца, — то може што значити; зато речем у мисли: »Врапче, ако што добро и весело предсказујеш, кљуцајдер још који ред!« Како то полислим, ето ти га опет са својим кљуц, кљуц, кљуц! Ово је било из јутра; про-

---

многонародни град, место у коме има много становника.

лази дан; почнем мислити да нисам добар погађач и да ме је преварио врабац: завештам се да од сад нећу за његово кљуцање марити. А кад ти буде у само вече и у сумрачицу, ето ти кајигџије са пуном врећом и са писмом, пуним весели глсова: да су ми моји рођаци здрави и весели у Земун дошли и мени шаљу много више него сам се надао. »Аферим, врапче!,речем, ти ми ниси на прозору всује куцао, — ниси се осрамотио, но опоштенио; од сад свак ваља да зна, да верује: да врапци залуду не кљуцају!« — Хлеб је твој такови, рођаче мој, како онај што је Мелхиседек, свештеник Бога вишњаго, на жртву всевишњему приносио Богу. Зашто ти благодарим, и воздајем славу всевишњему Богу који ми је такова даровао рођака. И теби, мили мој рођаче Кисићу, захваљујем на лепом вараждинском тобаку: с овом рубриком упокојио си ме за две целе године; кад га помешам с оним што га јоште имам, бити ће ми неисказано пријатан.

Желим вас у мојему дому видити, који сам у Белграду за штампарију купио и приуготовио, ако Бог изволи нам благополучан даровати мир и ако се ова прекрасна земља у добро урежденије и стање постави. А прежде тога о штампарији није мислити. — Г. Јови Ковачу благодарим на розалији, али ми је жао зашто се мене ради троши, кад му јоште не могу, како

кајигџија (т.), возар; *аферим* (т.), лепо!; *Мелхиседек*, саленски краљ, изнео је пред Аврама хлеб и вино и благословио га; *с овом рубриком* — у шали: с овим предметом, врстом.

што би рад, послужити. Јошт ваља да се потрпи. Овога смо лета у великој забуни били, шаљући на све стране за војску рану и муницију. Надамо се да ћемо се скоро од велики ослободити трошкова и да ће свак получити своје. Са Рељом се често виђам; изручићу му целованије. Поздрављам вас, дражајши моји, и остајем

У Белграду, фебруара 1. 1808.

ваш благодарни рођак
Доситеј Обрадович.

овога смо лета у великој забуни били, — године 1807. по освојењу Шапца и Београда Срби су прешли из београдскога пашалука у Босну и Крајину и били велике бојеве (особито у Крајини, код Штубика и Малајнице); *свак получити своје,* Доситије се нада да ће сваки добити награду за свој рад, када се земља смири; *Реља* — »Банаћанин«, земљак и познаник Доситијев.

LIII

[ЛУКИ КИСИЋУ, ЗЕМУНСКОМ ТРГОВЦУ]

Поштени господару Кисићу,
љубими мој, здравствујте!

Примио сам три превелика хлеба што сте ми послали. Овде су се многи чудили и дивили су се, како су ји толике у пећ могли метути и како су се, толики будући, тако лепо испекли. Ја вам благодарим на дару и рекô сам: да не оскудејет такови хлеб у дому твојем во вјеки. — Ја сам хвала Богу здрав: то желим и од вас чути.

Од нашега намерења ништа не може бити до мира, да се види што ће од ове земље бити. Међу тим купио сам за то дом и место преизрјадно, ако Бог жељи нашој поспјеши и помогне. Поздрављам вас с целим вашим домом љубезно и остајем, вам свако добро желећи,

У Белграду, фебруарија 1. 1808.

ваш сердечни
Доситеј Обрадович.

да не оскудејет такови хлеб... (сл.), да не понестане таквога хлеба у твом дому никада; *наше намерење*, наша намера; оснивање штампарије; *поспјешити жељи* (р.), потпомоћи жељу.

LIV

Г. ПАРОХУ СЕНЋАНСКОМ, ГЕОРГИЈУ ПОПОВИЧУ

Свјашчениче божји, мусе Поезије љубимоје чадо, драги господине мој Георгије Попович здравствуј ми!

Благодарим ти што си ми послао три егземплара честитања и похвале на тезоимените дан општега рода нашего оца, архипастирја и великаго благодјетеља, Стефана Стратимировича! Но реци слободно са Проклом, цариградским патријархом, који првомученику и архиђакону Стефану венац похвале плетући, жалећи на себе, вопије: »Утрудио сам се, утрудио, плетући венцу венац, и јоште се нисам плетења додирнуо!« Да, и ко икада може бо-

---

Георгије Поповић (1770—1833) био је свештеник у Сенти; човек веома учен и речит; издао је неколико мањих радова. Доситије га зове »љубљено чедо музе Појезије«, »особито чедо Парнаса« што је песмом поздравио митрополита Стратимировића на његов имендан *(тезоимените дан*, р.); *Стратимировић* Стеван (1757—1836), родољубиви и просвећени митрополит карловачки; он је 46 година седео на столици митрополитској и увек је помагао народно напредовање; много је заслужан за подизање карловачке и новосадске гимназије и карловачке богословије; због заслуга Доситије га назива *општи отац нашега рода* и *велики добротвор* (благодјетељ, р.); *плетући венцу*, плетући Стефану *(Стеван на* грчком значи: »венац«); у Магарашевићеву издању овога писма налазе се речи патријарха Прокла и на грчком: „Ἔκημον, ἔκημον πλέκων τῷ στεφάνῳ στέφανον καὶ οὐδέπω ηνον(?) πλοκῆς ἐφηψάμην.“

гоисплетеним венцем пристојни и достојни исплести венац? Оне које се за добродетељ њиову десница увенчала божија, ко им сме други плести венац! — Но утеши се, изрјадноје Парнаса чадо! Сам си себи сплео прекрасни венац, трудећи се да српскому божественому венцу, оцу благому, благодетељу великому и архипастирју премудрому исплетеш венац. О како заслужују отеческе његове седине да јоште за живота дочекају таков питомцев својих благодарности венац! Ублажавајмо са Кулпином сву Бачку, која је видила да из њезини недара такова српскому роду благодетелна произиђе звезда! Благополучни у Срему Карловци, које је он с неусипним о просвештенију у наукам и у благонаравију српске јуности трудом својим прославио! Нека се утеши и возрадује цели српски род који, благодарећи Богу, сад слободно може рећи: »Такав нам подабаше архијерej, благ, родољубив и просвештен!«

Поздрављајући вас, остајем

У Белграду, априлија 10. 1808.

ваш покорни слуга
Доситеј Обрадович.

да и ко икада може... венцима, које је Бог исплео (заслужним угодницима), сплести приличан и достојан венац; *седине* — Стратимировићу било је тада 50 година; *Кулпин*, место у Бачкој, где се родио Стратимировић; *неусипни* (р.), неуморни; *таков нам подобаше архијереј* .., такав нам је првосвештеник био потребан, благ, родољубив и просвећен.

LV

ПРЕЧАСНОМ ГОСПОДИНУ СОФРОНИЈУ ЛАЗАРЕВИЧУ, ИГУМАНУ ВЕЛИКОРЕМЕТСКОМ

ПИСМО НА СТИХОВЕ СЛОБОДНЕ

Мили братко, све да ти је слатко!

Ево ти ја ситну књигу пишем,
да се имаш чему веселити,
дичити се и поносити се
као соко, витез и левента,
да и мене срамота не буде
не држећи речи племените!

Две кравице с теочићи млади,
готове су и сада чекају
да их пошљем милом пријатељу,
којему сам наумио давно,
гдино расти невен до кољена,
а босиљак моми до појаса.
Али ваља јошт да се напасу
да постану и лепше и дебље;
нека пасу и нек се не брину,
не бојећ' се сикире ни ножа.

Велика Ремета, манастир у Срему, у Фрушкој гори; *левента*, врста војника у Турака.

Сад је јоште у земљи забрана
да се шаљу краве и волови
и са њима теочићи млади,
преко међе у земље комшиске,
јер су јоште слабе и мршаве:
зима им је досадила љута;
сада ће се ласно поправити,
слатко пасућ' траву детелину,
постати ће и лепше и дебље
и боље ће ранит' теочиће:
сваки ће их радо погледати,
и нек им то буде без урока!
А кад нам се међе поотворе
и свашт' опет својим путем пође,
отуд к нама, а одовуд к вама,
послаћу ти краве са теоци!
Тако ми здрава на рамени глава
и тако те дуго звао братко
и желео да ти је све слатко!

Све ти било здраво и весело!
Светао ти пред дружином образ!
Поздрави ми миле пријатеље,
који су нам обојици драги!
остајем ти како и досада

У Белграду 10. маја, 1808.

твој срдачни стари
Обрадович.

Веле мени да сам остарио,
А ја старост јоште не осећам!

А што сам ти мало отешчао,
Није чудо, јер сам одебљао.
Ноге су ми тако оздравиле,
Да би стигао у горици виле,
Кад год не би од мене бежале
Ил' под растом на трави заспале!

LVI

[ВОЈВОДИ ПЕТРУ НИКОЛАЈЕВИЋУ МОЛЕРУ]

Високоблагородни господине војвода,
господин Петар Николајевич,
здравствујте!

На ваше прељубезно писмо и ја желим вами по задовољству вашему одговорити. Из почетка дозволите мени како с љубезним мојим попрошалити се за два узрока. Прво, кад ви мени толико широко и пространо пишете и чрез то мени своју топлу показујете љубов, ваља да се и ја промучим и свашто измислим тако да и моје писмо вашему толико у љубови колико у усердију возотвјетствује. Није право да љубими љубимим у љубови стражњи остају. Втори узрок шале моје јест: совершено присвојеније и увереност вашега к мени пријатељства знак; зашто с ким би се ко могао

Петар Николајевић, Молер, родом из ваљевске нахије, био је у ово доба, кад му Доситије пише, војвода соколски, а доцније, 1813, бранио је Лозницу од босанске војске; после другога устанка, погубљен је 1816. године у Београду; *ви мени толико широко и пространо пишете* — Молер је између свих српских поглавица овога доба био познат са својих дугачких писама; *возотвјествовати*, одговорити.

радије и слободније шалити него са своји љубезни пријатељи, који свашта за добро примају и на добро окрећу и толкују, нити за коју погрешност замеравају. Љубов множество покривајет грехов — вели Свето писмо.

Оћу дакле од шале да почнем. Али ми стоји на путу и смета ми наша пословица српска, која вели: свака шала полак истине. Стара и проста пословичица, али је премудра, превисока и прекрасна у свој старости и простоти својеј. »Свака шала полак истине« — зашто од ове четири речи могла би се сочинити цела књига од много табака. Пак кад је то тако, јели се дакле слободно шалити? — А да зашто не? — Кад би шала и сва истина била, зашто би се добри људи од истине бојали, зашто би од ње бежали и зашто би на њу мрзили? То не би добри људи били. А ми нисмо ради да смо зли људи. Зато слободно нам је шалити се, ако ће наша шала и све истина бити, а некамоли полак.

Ево би ја сад почео од моје шале писати, ал' ми опет нешто друго стаде на сред пута и препречи ми га тако да сад не могу ни на десно ни на лево: натраг вратити се — срамота, а напред не да се. Да што ћемо сад? Стојаћемо овде гди смо и чекати (време даје совјет). »А каква је то препона, рећи ћете, која ти не допушта ступати куд си пошао?« — Ово је: веле ми сви да сам остарио, па ако сад опет почнем као у младо доба шалити се

љубав множество покривајет грехов, љубав покрива много грехова; *од моје шале*, шалећи се ‚ја'.

и играти, свак ће рећи: ето ти га, остарио, и ћуди није оставио! А други могу рећи: од старости опет дететом постао. Ово би добро било, зашто божије слово вели: »Оставите дјети приходити ко мње!«

Ето ти нам шала са полак истине! Ви ми јављате да би ме радо видити хотели и да би, ако ни за што друго, за то у Белград дошли; то сам ја из дугачког вашега и уредног писма принуђен веровати, понеже да тако не мислите, ко би вас усилио тако писати? Људи храбри и витезови, вама подобни, који се ни од смрти за добродетељ не плаше, за чији би се атар претварали, говорили и писали оно што не мисле? Мала срца и слабе душе предају себе ласно и за багателу ласкателству и претворности и говоре противу своји чувствованија и мудрованија. — Али с моје стране ја би паметнији био, да се чувам и не дам да ме гди видите, зашто ја кроз то не само не би ништа добио, него би много штетовао и изгубио. А како то? Ево како. Док ме не видите, Бог зна шта о мени мислите: да сам некакав велики човек, да ми се на челу, на носу, на свем телу и на самим аљинама неки знаци науке и мудрости виде и познају; а кад би ме видили, могли би ласно као и многи други рећи: »Ха, мeђер то ли је онај о ком сам ја чудеса мечтао и себи представљао, пак још̑те

божије слово, божија реч, јеванђеље; *оставите дјети...*, пустите децу, да долазе к мени — познате Христове речи; *понеже* (сл.), јер; *атар* (т.), љубав; *багатела* (тал.), ситница; *мечтати*, замишљати.

кад многи говоре, он ћути, — права је ћуталица!«

Довде је моја шала. Ако вам се види да је крива, а не права — моја је, а не ваша. То се гдигди случи, али не свуда: наоди се и неко сродство душа и умова који колико се више познају, састају, а навластито на само разговарају, и возљубљавају, колико да су од сложенија мира пријатељи, сродници и искрени друзи и пријатељи били. И ово се нариче и јест сродство душа, и без овога не би никакова добра међу људма било. Ја вам, љубезњи мој, благодарим на изјасненију ваше к мени доброте и радујем се да видим у српском витезу и обранитељу лепу и просвештенија рачителну и желателну душу. Желим да вас видим и да с вами живим. Радујем се да вам је лакше од рана. Прехвалне и преславне за предраго отечество ране толико чине и равно колико да су за Христа спаситеља, за веру и за церков божију! А и јесу. — Шаљем вам моју последњу у Венецији штампану књижицу »Моралну философију«. Ако ли већ такову имате, а ви ју поклоните другому ко радо чита. Ја остајем

У Белграду, маја 23. 1808.

ваш љубитељ и понизни слуга

Доситеј Обрадович.

од сложенија мира, (р.), од створења света; *рачителни*, који се брине.

LVII

[ИЛИЈИ ХРИСТИЋУ, ТРГОВЦУ НОВОСАДСКОМ]

Поштенородни господару,
Илија Христич,
мње љубезни, здравствујте са свима домаћима!

Примио сам ваше писмо и радујем се да здравствујете са свима у вашем дому. Љубезно удомљеније и пријатељско угоштеније, које сте ми у вашему дому показали содержавам неизгладимо у мојеј памети и вменио би себи за срећу, кад би получио благовременство вашој соотвјетствовати љубови: и како ко од ваши овамо дође и мене у добром состојанију нађе, заиста моје би љубочестије у том состојало се: показати вам да нисам заборављан.

Што ми Тошу Захарича препоручујете, то је тако излишње, зашто је он мени јоште пре него сам ја чест имао ваш дом познати сердечно присвојен био, и то колико за његову к мени љубов и присвојеније, толико више всојим благонаравијем, љубезностију, кротос-

---

удомљеније, примање у дом; ***угоштеније*** (р.), гошћење; ***и вменио би себи за срећу...***, и сматрао бих за срећу, кад бих добио погодну прилику да одговорим вашој љубави; ***добро состојаније*** (по р.). добро стање; ***љубочестије*** (р.), частољубље; ***излишње*** (р.), сувише; ***присвојеније*** (р.), присвајање; ***благонаравије*** (р.), смерност.

тију, благоразумним живљењем сасвим ме је придобио био и принудио ме возљубити га, колико да ми је најближи сродник. Из овога судите, какова ће мени радост бити, кадгод узмогу њему полезним показати се; и кад би год његов у чем му драго напредак од мојега зависио могућства, заиста он би напредњејши био, — а при тому јоште будући у послови с Драгом Теодоровићем, који ми је најмилији човек на земљи.

Напомињем господару Јевти, брату Тошину, да се постара за те »Географије« што су при њему; ако и није велика ствар, али изискује да се ко о њима стара и настоји како о свачему, — а иначе могу гди у мраку и буџаку и изагнити, а кад би се распродале а нам би цена у њиове руке дошла, лакше би се и усрдније јоште о чем општеполезном постарали. Нека шаље по неколико својим познатим у поглавита места. Доћи ће време да ће се свакога усердије с похвалом споменути. Није ни једном општеству полезно, да се свак само за себе и за своју привремену корист стара. — Поздрављам љубезно госпођу старе и младе поспође. Анчици реците да дође у Белград: имам за њу златну књижицу. Остајем с почитанијем

У Белграду, 30. јунија 1808.

ваш благодарни

Доситеј Обрадович.

благоразумни (р.), мудри; *напредњејши*, најнапреднији; *изагнити*, изагњити; *општество* (р.), друштво.

LVIII

[ОЦУ СОФРОНИЈУ, ИГУМАНУ ВЕЛИКОРЕМЕТСКОМ]

Љубезни брате,

оче угумне Софроније великореметски,

здравствујте!

Пише ми ваш комшија, мој љубими игумен свето-деспото- крушедолски да ми ви шаљете на дар два акова вина. Ваљада сте и ви разумели да ја имам у Белграду дворове и у овима некакав царски подрум, пак сте поитили да га благословите и посветите с вашим блаженим винцем, а из овога се види да је мој подрум негда срећан био и да ће и у напредак срећан и честит бити. И вами честита душа била пред Богом, који ви најпре и најпре мој подрум ублажисте и прослависте! Зашто ако ће и царски подрум бити, без лепа у њему винца не има му никакве славе ни поштења ни на овом ни на ком ти драго другом свету, гди год подрума имаде! Зашто, шта је подрум

игумен свето-деспото-крушедолски — Крушедол је задужбина деспота Ђорђа Бранковића (1486.), који се покалуђерио и по добрим делима остао у лепој успомени код нашег народа као свети Максим.

без пуни буради? Тело без очију, и очи без сунца и без светлости: пипај колико ти драго, ништа не напипа! Ја сам мислио топрв о јесени у мојем подруму светити водицу, кад прво буренце у њега унесем. Али је дух љубови дух прозорљивства! Ви сте предвидили шта се мом подруму хоће и зактева, нити сте га оставили да је до јесени жедан, и да сама помрчина у њему пребива, и да нејма човек с чим у њему усладити гортан свој! О мој лепи подруме, од сад ћеш ми лепши и милији бити, кад видим и признајем да си тако пре времена срећан! Сад признајем и исповедам и на све четири стране света разгласићу да су те у добри час човеческе сазидале руке. Сваки жив мора сад — ил' му се хоће, ил' неће — признати да је овај мој подрум блажен и преблажен. Нек умукне ненавист и нека онеми завист: нека само сматра ко има очи и нека расуди ко није ума лишен! Једва подрум добивен, кад ето ти морају се његова отварати врата, и ево гди се увлаче у њега бурад с предивним вином! Ко се не би таковом зачудио знаменију! Ко ли се не би таковој удивио срећи! О, нека говори ко што хоће, — сваки својим заповеда језиком; али ко није слеп може видити да ова ствар није обична, него чрезвичајна, нити се ово сваком простом прикључује подруму, и не знам хоће ли се јошт који на свету подрум оваковога

али је дух љубави дух прозорљивства — али љубав види у напред; *гортан* (сл.), грло; *чрезвичајан* (р.), необичан, особит; *и не зна хоће ли се* још који подрум на свету удостојити оваквога најсрећнијега догађаја.

шчастљивејшега сподобити приключенија, и ако овај подрум тако у благополучију узнапредује, да је слободно мешати sancta profanis, би му начинио цели акатист! Пак сад видите, миле моје љубезне душе, могу ли вам ја по достојинству благодарити! — Посдрављам вас, љубими моји, и све братство ваше воде Убавца. Написа, седећи на великој декиној столици.

У Белграду, јулија 15. 1808.

ваш благодарни

Д. Обрадович.

мешати sancta profanis, ако је слободно мешати свете ствари са стварима светским; *акатист* (слов. »несједалноје«), врста похвалних песама на служби божијој: *по достојинству* (р.), по заслузи.

LIX

Г. ДРАГИ ТЕОДОРОВИЋУ У ТРИЈЕСТ

Мили мој Драгутине, здравствујте са свима сродни и домаћи на многа лета

са Христос воскресе!

По писму видите да су ми јоште слабе руке и не слушају ме како ваља; али се томе није чудити: да оно што сам ја многима казивао и проповедао, и мени истоме за врат узјаши; то јест: да срећа и несрећа јесу две сестре и да онај који прву радо прима нека је свагда приготовљен и другу стрпељиво, кад му дође, дочекати. Ја сам вам и тамо казивао, да од тридесет година овамо не знам шта је болест, али дође и мени време моје као свачем и свакоме грешном човеку на свету. Од почетка септемвра прошастога до половице овога марта страшна ме је тресавица тресла: мислио сам који пут да ће и живот из мене истрести. То је тако опака била, без свакога реда и правила, да се исказати и описати не може. Три пут ме је по седам дана остављала, пак би се опет повратила с већим устремљенијем и свирепостију. Први пут сам је отерао

устремљеније (р), жестина.

с хином, и овде сам познао зашто госпођа Софија тако мучно узима хину. О тешкога јада, мили Бого! По седам дана као да сам ју био по скупе новце најмио и као да је негде на одмору била, опет дође како год и пре тога. Ови пут и мени ти се досади: расрдим се да није могуће више и престанем од јела и пића; и то ми је ласно било, зашто ми се ништа није ни хотело. И тако ти се предам љутој глади за 40 дана, не једући разве коју кувану шљиву, и тако ти се по други пут ослободим и почнем мало по мало као поштен човек ранити се. Не прође јоште ни десет дана, кад ето ти је опет, црња и гора него икад, разјарена као лавица којој су ловци лавиће украли. Сада ти ја дођем до крајности и помислим: »Што је много, много! Нећу више ни хине узимати ни гладовати: јести ћу и пити чега се год дочепам!« А тресавица кад упази и позна моје упорство, тада почне и она другојаче: пре ме је тресла сваки четврти дан, а сада ти поче кад трећи дан, кад сваки дан, и као да јој то јоште није доста: почне и у вече и у јутру, и овде постане ужасно сражелије: удри она на мене, а ја на њу, док најпосле даде Бог, те ти ми она окрене леђа и отиде некуда. Ја јој желим да пропадне и ником не дође.

Пак што је јоште куриозније ваља да чујете! Последњи пут, лежећи у врућини, која обично по многој трешњи долазила би ми и држала би ме неколико сати у буни, дође ми

сражение (р.), борба; *куриозно* (лат.), чудновато, ретко.

човек пријатељ и каже ми да је метуо пред врата моје собе два фершлага са бутељкама, да је господар Аџи-Драга послао на мене. Ако сам и у буни био, речем пријатељу, ако умрем, нека се то сутра дан на гробу попије, да имаду људи зашто рећи — за покој душе и вечна му памет! До пред подне буде ми боље: донесу ми јухе с попрженим хлебом; чиним отворити већи фершлаг. Намера ме намери на бутељу di Cipro vecchione. Ко ће то казати, како ме то обвесели! Попијем полак бутеље, пак се пустим у тих и дубок сан; пробудим се чак пред ноћ, сав ознојен; преобучем се, иштем јести, — даду. Попијем оставше полак шишета; затим после падне ми на памет: писма немам, нити знам ко ово шаље, ни ком се шаље; ако је мени, у добри час; ако ли ком другом, нека друго шаље, нека пише и боље уређује. In somma delle somme, за мене ово добро би: тресавица ме за сад остави, лето долази, биће проходања, места су лепа и прекрасна; да је човек само здрав, не би му се за дуго досадило живити.

Госпођи Софији благодарим на њеном пријатељском писму; кад сасвим оздравим, отписаћу јој. Кад сам примио њено писмо, био сам с једном ногом у Хароновој барки, и ништа

фершлаг (н.), преграда за боце; *Аџи-Драга* — пријатељ Доситијев Драга био је хаџија; *јуха*, чорба; *Cipro vecchione* (тал.), старо вино с острва Кипра; *шише* (тур.), боца, стакло; *in soma delle somme* (ит.), на крају крајева; *Харонова барка* — чун Харона, који је по грчкој митологији превозио душе на онај свет; *бити с једном ногом у Хароновој барци*, бити с једном ногом у гробу.

мање чувствителна ми је била њезина доброта и мислио сам у себи: »Није ми жао поћи с овог света, кад таке пријатеље за собом остављам, који ће ме с толиком милошћу и добротом спомињати!« — Моја је кућа овде поправљена и свуда наоколо у авлији липе насађене, а у повеликој башчи лепе лозе, воће свакојако и румене руже и различне зелени за кујну.

В прочем поздрављам вас, све кћери и синове, све у дому браће ваше и господара Мекше, и остајем за живота

У Белграду 29. марта 1809.

ваш сердечни

Доситеј Обрадович.

чувствителна ми је била, дирнула ме.

LX

[ЈОВАНУ ДИМИЋУ У КАРЛОВЦУ]

...Плаће овде никакве нејмам кроме препитанија. Откад сам прешао овде, ни једна »Географија« није се продала, нити се овде за књиге мари... И сам умерено живим. — Не тужим се, но кажем што јест...

У Белграду, 30. јануарија 1810.

Овај одломак од писма унео је Соларић у предговор другој књизи »Собранија правоучителних вештеј«, коју јеназвао »Мезимац г. Доситеја Обрадовича« (1818); *кроме препитанија*, осим хране.

LXI

[ОЦУ СОФРОНИЈУ ИГУМАНУ]

Љубезњејши оче и брате игумне Софроније, здравствујте!

Ви сте се заједно с вашим добрим комшијом игумном свето-деспото-крушедолским договорили и сагласили, да ме сад под старост учините да постанем размажено, својевољно и ћудљиво дете које, кад обикне да му се даје све што хоће, оно себи заврти у главу да то мора свагда тако бивати; пак штагод хоће, иште силом и на срамоту, прети да ће тући оца и матер, ако му то не даду. А кад се пита: ко је тому крив? — они који су га тако научили, а да ко други? — Ви сте ме сада приобикли лепом и предивном крушедолском и велико-реметском вину и шилеру, пак кад то престане, шта ће онда бити? Кад ме стане одуд јаук и запевање, и кукање и лелекање, ко ће тому крив бити? — Судите сами, но као праведни судије.

Ал' не бојте се: казаћу вам лепу новину! Ал' ће те чути штогод утешително! — Ја имам сад овде у Белграду такову башчу пространу,

широку и лепу, какву ни премудри Соломон и ниједан цар персиски није овде имао! Свуд око зидова насадио сам лозе чудотворне. Лане у пролеће насадио сам и истога лета родила су ми три грозда; треће године кажу да ће ми донети петнаест акова вина, пак онда ходите да се веселимо, ако будемо живи! А они, који ми сад у потреби ништа не шиљу, чуће: »Идите од мене: возжаждах сја, и не напојисте мја!«

Хвала ти, брате, на доброти твојеј! Желим ти мирни и весели живот, и остајем

У Белграду, февруарија 15. 1810.

твој благодарни

Д. Обрадович.

Бог сам милостиве, добре душе љуби,
и ко је год добар, он свој труд не губи.

LXII

[ЈЕВТИМИЈУ ИВАНОВИЋУ, ПАРОХУ КАРЛОВАЧКОМ]

Пречесњејши и словесњејши господин парох Ефтимиј Иванович,

здравствујте!

Примио сам ваш пријатељски дар: скоро преведеног »Новог Плутарха«, и прочитао са задовољством. Овде сте се ви показали као мила мати која се преклања чеду свом, како ће га лакше и лепше задојити. Нисте се страноречијама величавали: искали сте само да сте јасно и лако вразумителан вашим читатељем, и у том сте заслужили оно Орацијево изреченије: »Omne tulit punctum«.

Блажена и преблажена она света, велика, отеческа душа, — јего екселенција господин архијепископ и митрополит Стефан од Стра-

---

Јевтимије Ивановић, тадањи парох у Карловцима, израдио је дело »Нови Плутарх или краткоје описаније славњејши људи свију народа од древњејши времена до данас« (1808.) и посветио митрополиту Стратимировићу; Доситије га хвали: »*Нисте се страноречијама величавали*.... — нисте се хвалили страним речима, тражили сте само да вас читаоци могу разумети јасно и лако; *omne tulit punctum* — реч римскога песника Хорација: добио је општу похвалу; *јего екселенција*, његова светлост.

тимирович — која нам је такове произвела пастире и учитеље и којему 'сте ви праведно ваш труд посветили и као драгим каменом украсили. — Здравствујте, љубезни мој!

У Белграду, 1. марта 1810.

Доситеј Обрадович.

LXIII

[ЈОВАНУ ПЕТРОВИЋУ, КОВАЧУ, У ЗЕМУНУ]

Поштени брате, мајстор-Јово ковачу,
здравствујте!

Писао сам ти у суботу прошасту да по наложенију господарову дођеш у суботу или у недељу с Милошем, да се један пут твој посао сврши, а луди момак дâ твоје писмо Милошу, и ко зна је л' ти га дао. Но какав је он, ја не верујем да ти га је дао. — Милош се заклињао и Богом и душом да ће у недељу с тобом доћи, али по својој прилици он се игра и с Богом и са својом душом.

Данас сам био у сенату и говорио сам усрдно за твој посао, и сви су ми рекли: »Ми ћемо му платити и дужни смо по нашем обештанију!«

Јован Петровић, ковач, родом из јагодинског округа, живео је у Земуну и као вешт ковач чинио лепе услуге српској војсци — окивао трешњеве топове и оправљао оружје. Он је оковао и наместио прва звона београдске цркве, 1830. г. Због личних особина био је цењен и поштован. Умро је 1837. у Земуну; *наложеније*, заповест; *Милош* — говори о Милошу Урошевићу Кавадерцу, трговцу земунском, који је српској војсци набављао барут и остале потребе.

Око светога Ђеорђија биће господар овде, и како видиш да Милош долази овамо, дођи и ти, и биће ти посао оправљен.

Поздрави ми госпођу Павковића, — фала јој на два лепа сомуна. По воскресенију ја ћу јој послати једно јагње, да види како су слатки наши јагањци, а она мени нек за сад ништа не шиље: она види да ја иштем шта потребује.

У Белграду, априлија 12-га, 1810.

Остајем
Доситеј Обрадович.

Запитај шуру господара Павковића, је ли послао мој празан аков у Крушедол, и ако није, молим га да пошље.

LXIV

[ЈОВАНУ ПЕТРОВИЋУ, КОВАЧУ, У ЗЕМУНУ]

Поштени господару,
Јоване Петровичу!

Господар је дошао овде прекјуче, али је у многи послови; ништа мање, нашао сам време и споменуо сам за ваше дело и неправду коју тешко сносите. Он ми је ово одговорио: »Не досађуј ми више с ти посли! Видиш да не знам гди ми је глава! Доћи ће време, да ће се слободно прелазити: онда нека дође, кад и Милош дође, пак ће се наплатити; његово неће пропасти, кад има писмо од сената!«

Молим, јавите ми шта сам вам дужан за лозу[?] и за чарапу, а за остало видите да валља јошт чекати и мучити се.

Остајем са сожаљенијем

У Белграду, маја 1. 1810.

Д. Обрадович.

господар, Карађорђе; *ништа мање* (по тал.), ипак.

LXV

[ЈЕВТИМИЈУ ЗАХАРИЈЕВИЋУ]

Господар Ефтимије Захаријевич,

здравствујте!

Желим да вас ово моје писмо све скупа, младе и старе, у повољном здрављу нађе; и ја, слава Богу, здраво се находим. — Молим, подајте господару Миши Павковићу у Земуну 100 мапа. И пошљите, колико вам он рече, господару Авксентију Андрејевићу у Сегедин, — и ако јошт успотребује мапа, пишите Тоши да вам пошље из Трста. И да вам нису ту на досади, раздајте их по варошам, да се продаду по што могу. Поздрављајући вас све у дому љубезно, остајем

У Белграду, маја 13. 1810.

ваш покорни слуга

Доситеј Обрадович.

слава Богу (р.), хвала Богу.

LXVI

[ВОЈВОДИ ПЕТРУ МОЛЕРУ]

Благородни и високопочитајеми
господин војвода,
Петар Молер Николајевич,
мње же прељубими благодетељ, здравствујте со всеми домашњими на лета многа и благополучна!

Примио сам ваш милостиви дар, краву и телце, с љубве полним вашим писанијем од 25. маја, за које вам свесрдно благодарим. Кад год будем слатко млеко од вашега дара окушати, ваше ћу благодјејаније с благодарним воспоминанијем чувствовати и толико ће ми слађе бити, с љупким вашим паметствовањем сојединњено. — Желим да Бог продолжи лета живота вашега, да дочекате и уживате изобилије и небесни благослов на вами и потомков вашим и да и ја дочекам вас јоште видити и усмено благодарити.

љубве полни, пун љубави; *ваше ћу благодјејаније...*, доброчинство ваше ја ћу осећати са захвалним споменом, и оно ће ми бити толико слађе што је везано са вашим драгим сећањем; *продолжи*, продужи.

Што жалите да се не можемо чёшће писмами посјештавати, утешите се: ви ваља да сте онде где вас општа отечества полза највише потребује. А кад изволи блага промисал да ова љубима земља у безбедство, постојани мир и благополучно состојаније дође, онда ваља да свој дом овде имате и сваке године најмање по три месеца овде пребивате, — како ви, тако и проче војводе и поглавари, у совјету народњем да седите и за општу ползу да се старате. Кому је пристојније да са отечеством у време мира управља разве онима који су га са кровију својом обранили и сачували? Пак тада, ако и ја у животу будем, наразговараћемо се до ситости, ако би пријатељски, дугољубни и општеполезни разговори ситост имати могли.

Сада нас благи Бог са благонадеждијем одушевљава, и славни нам гласови од наши сојузника и велики покриватеља долазе. Здравствуј ми, љубими мој, — мило, верно и храбро отечества чадо! Остајем с високопочитанијем

У Белграду, јунија 2. 1810.

ваш благодарни
Доситеј Обрадович
совјета народњега сосједатељ.

совјет народњи, савет који управља земљом; *главни гласови*, војсковођа руски Каменски издао је тада проглас Србима, којим их позива, као руску браћу по крви и језику, на оружје, обећава им помоћ и опомиње их да буду сложни (30. маја 1810); *совјета народњега сосједатељ*, члан народнога (»правитељствујушчега«) савета Доситије је, по овом потпису судећи, постао пре но што су га поставили за министра просвете.

LXVII

[ИГУМАНИМА: ДИМИТРИЈУ КРУШЕДОЛСКОМ И СОФРОНИЈУ ВЕЛИКОРЕМЕТСКОМ]

Љубими и милостиви моји благодетељи, оци игумени, здравствујте!

Сада вам благовестити спешим радост моју велику и неописану. Мој виноград почео је рађати и моја ће бурад вина од сад пуна бити. Моје су чабрице пуне сира и` масла; карлице ми се преливају по ајати млеком, покривеним с дебелим скорупом. Јагањци ми по авлији скачу, и покрај зидова цветају ми насађене липе, испод који деца комшиска свирају у фрулице: девојчице около њи, једне плавокосе, а друге црнооке, у радости играју. Имам и кравицу младу, шарену, и теле шарено, — дивна во очију мојеју. Ово ми је поклонио војвода Молер, који је родом из Бабине Луке, а сад командира и седи са својом фамилијом у месту Бауриhу. — Овај час само

благовестити, (сл.), јавити добар глас; *дивна во очију мојеју*, дивна су у мојим очима; *Бабина Лука*, село у ваљевском округу; *Бауриh*, брег у Подрињу (у ондашњој сокоској нахији) где је у првом устанку било знатно српско утврђење.

се бринем гди ћу наћи бурад, да сасипљем вино.

По овоме видите да сам у добром стању. Да сам у Пољској, звао би се »моц пан доброцеј«; около Пожуна звали би ме »штренгер хер«, а у Влашкој викали би ме »домнуле боеруле«! — Чудо, шта човек у дугом животу дочекати неће! Само ваља ми се чувати завидљиви очију и бапски урока. Али и овоме находи се начин и средство: завист је завидимому знак среће, а уроци на стара не иду човека.

Рећи ћете ми: зашто ово пишем, зашто ли се овако хвалим и поносим? То ћу ја вама двојици казати, а другима не би. — Ви сте упокојили и ублажили старост моју. Ви сте страна у дом свој увели, гладна напитали и жедне напојили, и далеко од себе нисте ме заборавили. Ви, благе и добре душе, нисте своја од мене одвратили лица, нисте ми у потреби мојој окренули леђа. Зато би ја рад да се ваша, мила мени, имена: Димитрија, игумена крушедолског, и Софронија, игумена великореметског при извору Убавцу ди се спомињу и проповедају гди се год српски збори и говори. Неће се ту прећутати ни два брата јединоплемењака. — А друго зашто вам кажем моје благополучноје стање, желим да вас одрешим од даљега о мени милостивога попеченија и штедрога старања.

моц пан доброцеј (пољ.), добри господин; *штренгер хер* (нем.), озбиљни господин; *домнуле боеруле* (рум.), господине бољару; *завист* је ономе коме се завиди знак среће; *упокојити* (р.), умирити; *попеченије*, брига; *штедар* (сл.), благотворан, издашан.

Али ваља још једно да знате: да у свем мојем више описаном благоденствију обеспокојавају ме некакова чудновата сновиденија, подобна оним која су ме узнемиривала на постељи у спавању пре издане моје »Етике«. Сањам често да сам наштампао втору част моји »Собранија вешти«; тражим ју на сну као на јави: тужим и мучим се кад не могу да ју нађем. Другда сним да сам ју нашао лепо наштампану, пак ти вам се у прерадосном востроѓу презнем: пипам око себе, тратражећи ју тачно како златољубац чезнећи тражи око себе на сну нашасто, желајемо злато. Често ме муче ова сномечтанија, како што су Телемака мучила, кад је на сну у Елисејским пољима Одисеја, оца свога, тражио. — Не мислите ди вами којекаква измишљенија казујем. Верујте ми права, је истина. — Чудновата је ствар владајућа човеком страст! У старости показује се напраситија него у младости, зашто се стар већ дуѓом не нада животу; не сумња да ће скоро у оставку поћи и да ће у дуго бездејствије доћи. Чрезвичајан је сврабеж књигоиздавања! Хоће да штампа, било како било и да би право знао, да ће му се у наштампаној хартији сир у бакалницама замотавати. Признати ваља да је и штампарија од многога ограјисала! Све ја то знам,

благоденствије (р.), срећа; *сновиденије* (р.), сан; *восторг* (р.), усхићење; *тачно како...*, управо као...; *на сну нашасто*..., на сну нађено, жељено злато; *сномечтанија* (по сл.), маштање у сну; *Телемак*, Одисијев син, који је, пошто му се отац дуго задржао на војсци и на повратку с Троје, ишао свуда тражећи оца, по неким песницима чак на онај свет; *бездејствије* (р.). нерад.

не тајим, слободно кажем; често сам себи преко носа бацам. Ал' то све ништа не помаже: типоманија је необуздана! Пошао сам ти путем, ваља вући напред, ил' ми се хоће, ил' неће. Втора част моји »Собранија вешти« ваља да се изда, да би знао у Камчатку поћи! — Ако се ове наскоро каква уредба не уведе и ако се штампарија не намести — с Богом, моји бели дворови! Топи се, мој великолепни подруме са бурадима напуњенима вином! Ишчезнуће од очију моји покрај зидова насађене липе; прегорећу и прежалити шарену краву и шарено теле, што ми је војвода Молер поклонио. Свему ћу томе окренути леђа и гди му драго штампарији поћи, — а кажу нам веселе гласе који жељу сад потежу на се: да се сад у Молдавији типографија находи. Ха! то је управ како ваља! Ту сам добро познат, јер сам и пре бивао; ту знам да је и добро и лепо, нит ћу ја сад тамо поћи слепо; ту се дивно находи вино, јабуке од оке и воће свакојако, није ту као у Лајпсику, није! — Волио би, опет зато, да је овде, да сам близу вас, љубими моји, гди ако се и не састанемо, но и тако знајући да смо наблизо лакше нам је, а надамо се да ће и боље бити и да ће се моћи отворити. —

типоманија (грч.), занесеност за штампањем књига; *Камчатка*, полуострво на крајњем североистоку Азије; *Молдавија*, земља североисточно од Влашке (главни град Јаш); Доситије каже да је ту добро познат, јер је и пре ту био — о боравњењу Доситијеву у Молдавији в. »Живот и приключеније« II. с. 97.

Хвала вам лепа и велика на вашем дару! Остајем свагда

У Београду, 25. августа 1810.

ваш благодарни
Доситеј Обрадович.

LXVIII

[СТЕВАНУ ГАВРИЛОВИЋУ]

Возљубљени мој господару,

Стефане Гаврилович!

Примио сам ваше писмо, преиспољњено изјасненијем ваше к мени љубови. Но ако је што достојно било у мојим начертанијам, све то приписати ваља оним шчастљивим опстојатељствам и оној великој, јединој души блаженаго Јосифа втораго, који је у своје време премноге одушевљавао и умове восперјавао, без којега многе ствари не би коме ни на ум пале.

А што ми сад то тако живо и топло напомињете, поштедите ме — просим вас! Чрез то ме к сожаљенију доводите, што нисам у опстојатељствама јоште штогод учинити. Несити смо у нашим желанијама, и догод јоште што желимо, недостаје нам. Дневи се и го-

---

начертаније (р.), цртање — мисли на своја дела, у којима је цртао општи напредак и лично усавршавање; *счастљива опстојатељства* — срећне прилике помогле су Доситија у раду: учење на университету у Липисци, где је била и штампарија са ћирилским словима, и помагање многих пријатеља; *восперјавати* (сл.), уздизати.

дине поткрађују, тело изнемаже, а душа би јоште нешто хотела. — »Телемака« препоручујем да ко преведе, али просто, чисто српски: та књига може многима полезна бити. — Имате муштулук! Што ми јављате, није ми познато било. Г. проф. Исаиловича љубезно целују; и његови знакоми радо о њему чују. Благодарим на шљивовици и остајем.

У Белграду, марта 9. 1811

ваш искрени љубитељ

Доситеј Обрадович.

„Телемах“ — знаменито дело француског песника Фенелона (1651—1716), превео га је на српски, можда баш по Доситијеву савету, његов београдски познаник Стеван И. Живковић и штампао у Бечу (1814.); Димитрије *Исаиловић*, књижевник српски, тада је био професор карловачке гимназије (1783—1853); *знаком* (р.), познат, познаник.

LXIX*)

ОЦУ ТЕОДОСИЈУ, ЈЕРОМОНАХУ МАНАСТИРА ДРАГОВИЋА

Преподобњејши во јеромонасјех господине Теодосије, радуј се о Господје!

О Теодосије, мој слатки друже, гдје ћу ти писати, што ли писати, што ли оставити? О Музе и Харитес, о пјесне Орфеове, научите ме пјети верху љубве пјесан! Положите у ред моје рјечи; трепешчет ми перо; возмушчају сја у уму; смушчајет сја композиција: что реку прежде, что ли потом, чтоже посљеж?

*) Одавде па до краја поређана су она писма, која из разних узрока нису уврштена међу предађашња.

Ово најстарије писмо писао је Доситије, пошто се вратио из Смирне са наука. Послужио се језиком славено-српским, да би угодио калуђеру, коме је писао, јер га је (како се види из писма) и волео и ценио. Али Доситије никада није марио за овакав језик, и ако је њиме у овом писму писао доста правилно и стилистички лепо. Доситије целог века није изневерио матерњи језик, говор проста народа, пошто је знао да само тај језик води стварном умном напретку. Народним језиком писао је како је знао и умео и увек је желео да се изради граматика српског језика, али то није дочекао. — Какав је прави језик Доситијев, види се у свим осталим писмима његовим.

јеромонах — калуђер; *Драговић*, манастир у северној Далмацији; *преподобњејши* — најпобожнији; *во*, у, међу; *музе*, у грчкој митологији заштитнице слободних вештина, особито беседништва и поезије; *Харитес*, Харите, у грчкој митологији божице љупкости; *Орфеј*, у грчкој митологији највећи музичар старога доба; *пјети*, певати; *верху*, о; *љубва* љубав; *трепешчати*, дрхтати; *возмушчају сја*, мутим се; *композиција*, слог; *что реку*, што ћу рећи.

О љубимоје небо, о земље, в којем мјестје оноје покривајет, сија же держит мојего ерасмија! О на благородном коњу јаздјешчеје, златоочноје, златовидноје и златозрачноје солнце, когда узриши земљу златокраснослаткаго и тисјашчепожеланаго мојего друга: потегни узду, удержи теченије и возвјести миријакис пожеланому о рачитеље јего! Ујазвен јесам љубодруштвом твојим, о панаристе, — ујазвен и не обрјетају покоја; кољ крати присуствујушч мечтанија раскриљају, руцје обемљут тја несушча; часи плодјат ми воздиханија, дни же слези, и все времја бољезни серца! Уви ми! Брате, тебе воспоминаја, утјешају сја; тебе ишча, огорчају сја; тебе в ендомисје серца храња, услаждају сја; тебе имјеја славна друга, прослављају сја по земљи, хожду горд и високоумен; тебе лишен сушчи, похуждају сја, гроб желају и, уви мње, смирјају сја! Здравствуј, моја сладосте; радуј сја, моја радосте; благополучествуј, драги камењу сокровишча мојего сердечнаго! Простите

О љубимоје небо..., о драго небо, о земљо, на ком месту оно (сунце) покрива, а ова (земља) држи мога љубимца; — *ерасмије* (грч.), љубимац; *јаздјешчеје*, што језди; *О на благородном коњу јаздјешчеје... солнце...*, о ти сунце што territoriјездиш на племенитом коњу, ти сунце златних очију, златног лика и златних зракова — када угледаш земљу мога златнога и лепога и слаткога и по хиљаду пута пожељенога друга: повуци узду, заустави ток и јави десет хиљада пута пожељеном (Теодосију) о његову љубитељу (Доситију); *ујазвен јесам...*, рањен сам милим друговањем твојим, о најбољи, — рањен и не налазим мира; колико пута пуштам машту и руке грле тебе, и ако ниси ту; часови ми умножавају уздахе, данови — сузе, а све време — бољу у срцу; *уви*, јао; *воспоминаја*, помињући; *ишча*, тражећи; *в ендомисје серца*, у дну срца; *храња*, чувајући; *имјеја*, имајући; *хожду*, идем; *сушчи*, будући; *благополучествовати*, бити срећан.

за женске рјечи, душо моја и серце: љубов бо терпит всја. — Немој ме, слатки, заборавити, да не сниду с бољезнију во гроб; пошљи ми писмо на Симеона Курајицу; он бо знати будет, гдјелибо буду. Посјети ме, да благо мње будет. Уничижих љубов и друштво, грубо и недостојно таковаго друга писмо пишући: ма прости, слатки мој! Помнај мја, са свим серцем љубљашчаго тја, помињајушчаго и тепље желајушчаго; обимају тја, цјелују тја, о вији објешчају ти сја, по доволном трудје сланих вод плаванија в Далмацији сушч. Вње, друже, друштва твојего умом и желанијем погружаја сја, од радости упокојевају сја и так остају вашего слаткочеснаго преподобија вјечни брат и до смерти слуга.

У Плавну у Далмацији, 1769. јул 12.

твој

Доситеј.

простите за женска ријечи — Доситије се правда Теодосију што се за њим жалио тако јако, управо женски, зашто даље вели; *уничижих љубов и друштво* — понизих љубав и другование, кад написах писмо, тако грубо и недостојно друга какав си ти; *бо,* јер; *всја,* све; *да не сниду,* да не сиђем; *гдјелибо,* где год; *ма* (тал.), али; *помнај мја,* сети ме се; *тепље,* топло; *вија,* врат; *по доволном трудје...,* пошто сам се доста намучио по мору, те сам сад у Далмацији; *вње,* ван; *Плавно,* место у книнској крајини, у ком је Доситије живео, пошто се вратио из Грчке, — в. С. К. З. »Живот и прикљученија“ П, с. 61—2.

LXX.

Sine crimine lusi

Ко је рад да ограјише и да плати два петака, нека очита (или ако не уме читати, нека слуша, кад други чита) песн што ниже стоји, којој је овај случај повод дао.

Идући синоћ с вечере, свратим се у један пријатељски дом, у којему нађо брата и сестру, при асталчићу седеће, с неком игром забављајући се. Пристанем и ја с њима, али на моје зло, јер изгубим два петака у тврдо. Како дома дођем, зачнем овако тужити:

Плач за два петака

Ајао, моја јадна два петака,
пропадосте стара и нејака!
Мени тешке зададосте муке,
јер у туђе ви одосте руке.
Сутра ћу ја гладоват до мрака
без вас, мила моја два петака!

Године 1792. био је Доситије у Бечу и тада је једном приликом играо карата са мајором Павлом Сечујцем, сином генерала Сечујца, и са његовом млађом сестром Аном. Петаке, које је изгубио, ожалио је овом песмом, којој је ставио латински натпис: *Sine crimine lusi* (лат.), играо сам без погрешке.

Мрачни су ми по Бечу сокаци,
    љуто тужим за моји петаци.
Тавни су ми и сунчани зраци,
    од жалости за моји петаци!
Каква су то била два петака, —
    старосложна и оба једнака!
Да вас прождре и Драва и Сава,
    зашто мене остависте сама!
Ја сад тужим и плачем за вами,
    а ви некуд шпацирате сами!
Дошла на вас беда свакојака,
    о неверна моја два петака!
Плачу за ме Србљи и Бошњаци,
    питају ме: где су ти петаци?
Сестра и брат мене придобише,
    два петака мене освојише!
Братац један, а сестрица други,
    мене јадна предадоше туги.
За мене ће кукат' кукавица
    и тужиће за ме ластавица.
Два петака, љуте моје ране,
    сутра ће ми без вас дан да сване!
Смилујте се, Србљи, браћо драга!
    и нудер ми пошљите свак по два петака!

шпацирати (нем.), шетати.

LXXI

Si hodie male est, non semper erit!

Ко жели курталисати се беде и не платити за два петака, нека очита или нека чује ову песну коју је овај догађај проузроковао.

Данас у недељу после подне, не имајући никакова посла, отидо посетити моје пријатеље. По свој прилици ваља да ми је овај дан на добро освануо, јер придоби моја два петака и пун радости и весеља враћајући се дома, овако сам путем певао:

Песна за два петака

Ја сам звао на помоћ Краљевића Марка,
младог Мусу Арбанасу и Рељу Бошњака,
те сам опет придобио моја два петака!
Молио сам и звао сам војеводу Јанка
и његова млада Секулу нећака,
и тако сам придобио моја два петака!

---

si hodie male est..., ако је данас рђаво, неће увек бити; *Муса Арбанас*, Муса Кесеџија, противник Краљевића Марка; *Реља Бошњак*, Реља од Пазара, познати јунак из наших народних песама; *војвода Јанко*, Сибињанин Јанко био је ујак младоме јунаку Секули.

Срдечно сам призивао Змај-огњена Вука,
  Милутина арамбашу на гласу ајдука,
  Радојицу и Грујицу и старог Новака.
Зато ја сад опет владам с моја два петака:
  радују се са мном сада Србљи и Бошњаци,
  срећу мени честитају на гласу јунаци.
Јер су ми се опет моји вратили петаци:
  сад су мени светла места сви бечки сокаци
  и сад радо лица гледам лепи девојака.
Јер сам опет придобио моја два петака:
  о, добро сте м' опет дошли, моја два петака,
  од старине начињена, обадва једнака!
Неће се ви из моји већ измаћи шака:
  волићу ти у напредак изгубити главу,
  нег из руку упушћати поштење и славу:
И вас опет шиљати у Драву и Саву!
  Ја ћу и од сад и за всегда пребивати с вами,
  нит ће те се ви без мене шпацирати сами,
Да се братац и сестрица посмеједу с нами!
  Играти ћу и певати од јутра до мрака!
  Веçел'те се и ви самном, Србљи, браћо драга,
Нит ми више ви шаљите свак по два петака!

Милутин арамбаша, по свој прилици онај честити хајдук Милутин, о ком се прича да се предао Турцима и погинуо, само да би од погибије спасао своје село.

LXXII
[АРКАДИЈИ БЕЛАЊУ У СЕГЕДИЊУ]

Благородни господин Белан,
мње особито почтени,
здравствујте!

Примио сам писмо ваше с векслом од 151 f. и 20 kr. и узео сам новце. Благодарим по премногу за показату ми помоћ и љубов. Знајте да сте ви први и један у тамошњим странам који сте ми самим делом показали усрдије и доброту. Г. син ваш почео ме је посештавати, и уговорили смо да сваке недеље долази к мени на упражњеније језиков, којима се је од мене поучио. Уздам се да ће реч одржати. Препоручите му то и ви писмено, а ја ћу с великом радошћу њему ползовати.

Моје високопочитаније благородној госпођи супрузи вашој изволите назначити. — Препоручујући себе љубови вашој, остајем

У Бечу, декемврија, 17, 1796.

вашем благородију
љубитељ и покорни слуга
Д. Обрадович.

почтени, (р.), поштовани; *вексла* (нем.), меница; *по премногу*, особито; *један*, једини: *упражненије језиков*, вежбање у језицима.

LXXIII

ГОСПОДИНУ ГРИГОРИЈУ ОБРАДОВИЧУ, ДИРЕКТОРУ НАРОДНИ ШКОЛА, У БУЗОВИШТЕ

Љубезни Григорије

здравствуј и с домашњими!

Ја сам ти, чадо моје, писао да ми без потребе и за саме комплименте не пишеш; али кад ми што пошљеш или коју багателицу од мене примиш, онда потреба је писати. Крајности су избегателне, а среде су се всегда блажени држали по Орацију (ако га нађем на францускомь, послаћу ти га по Маргарети).

Велика хвала на кечиги и на ајвару; оваког ајваја, кад год можеш пошљи ми по један фртаљ акова, али намести како и запечати, да се не може путем отварати и ждерати; овога су полак покусали, а од оставше половице у празном суду неколико оплеснивило. За рибу не марим; ајвар ми је угодан, и всегда пиши ми шта коштује, знаш да могу платити; n[ota] b[ene] не другахче.

крајности су избегателне..., крајности треба избегавати а добри људи увек су се држали средине.

Ја ти шаљем чрез г. Георгија Аџитомића из Вршца два пара свилени штримфли и три мараме лајпсичке: 2 плавветне, једну црвену. — Кад ми пишеш адресирај: abzugeben dem Herrn Thoma Simits in Komtoar des Kurtovits in Steuer-Hof.

Здравствуј и пољуби све твоје за мене. Пиши ми, ако што оћеш. — Поздрави ми Викентија Љуштину, кад га видиш.

У Бечу, 21 априлија 28, 1801.

твој стриц

Д. Обрадович.

штримфла (нем.), чарапа; *abzugeben dem Herrn...* (нем.), предати Томи Симићу у канцеларији Куртовића у Steuer-Hof (место у Бечу).

LXXIV

[АРХИМАНДРИТУ САВАТИЈУ ВАСИЉЕВИЋУ У МАНАСТИРУ КРКИ]

Пречасни брате, господине оче, архимандрите, мње љубезни, здравствујте!

Да се нисмо јоште видели, а да нас ништа мање братска љубав веже — то није што ново. Љубимо многе, који су на више стотина година прије нас живили и који су нас као потомке своје на исти начин љубили. Мени је сав дом г. Петровића овде лепо и похвално известије о вами дао, и радујем се да у вами имам друга благонаклона и раду својему доброжелатеља.

Шаљем вам тридесет парчета ови ново издати књижица. Цена им је један форинт једна. Кад се продаду, пошљите новце на г. Петровића. Ако с временом више успотребају наодиће се у Тријесту. Добро би било да прођу и да нас успомогну и на друге, које намеравамо издавати. Надамо се да ће на ползу миломе роду бити. Љубећи вас всесрдечно, пребивам.

У Венецији, марта 15. 1804.

ваш искрени почитатељ
Доситеј Обрадович.

LXXV

[ПЕТРУ ХАЏИ-МАРКОВИЋУ У БУДИМУ]

Благородни господине
од Аси-Хаџи-Маркович,
здравствујте!

Имајте ме проштена, што вам давно нисам на ваше љубезно писмо отписао и на вашем дару књига благодарио, које сад и по дужности и всесрдечно испољњавам. Из предисловија ваши књига познао сам достохвалну и опште полезну вашу к роду нашему љубов и верност, и радост ћу имати вас у персони, кад овамо дођете, видити, познати и пољубити и вами моју нову издату књигу поклонити. Ако нађем прилику и пређе, тамо ћу вам ју послати. Ја ћу ово лето пребивати у Тријесту, а други је на место мене у Венецији, с којим сагласно о даљем настојимо делу.

Содержите мене у љубови и уверени будите да ћу и ја вас с високопочитанијем љубити.

У Тријесту, априлија 8, 1804.

Ваш срдечни и понизни слуга,
Д. Обрадович.

Петар од Аси-Хаџи-Марковић, рођен у Бајн, био је чиновник и српски књижевник; *имајте ме проштена* (по р.), опростите ми; *предисловије*, предговор; *достохвални,* похвални; *у персони*, лично.

LXXVI
[СРПСКОМ СЕНАТУ]

Високославни српски сенат!

Господо моја!

Који вам покажу овај лист, рођени су моји нећаци, којима сам ја веома обвезан, и при овом мојем путу на руку су ми били. Ако тамо дођу за какву своју трговину, будите им добри пријатељи за моју љубав. Они се зову Мита и Динка Флорић.

У Чакову, декемврија 9. 1806.

Ваш предани
Доситеј Обрадович.

LXXVII
[СТЕФАНУ КОНСТАНТИНОВИЋУ]

Господару Стефан Константинович,
давнашњи мој љубезни, здравствујте!

Примио сам на нови год (који желим да га благополучно проведете с многима следујућима и са целом вашом фамилијом) пол дузине прекрасни марама. Да сте ми и за новце послали, би вам благодарио, — тако су ми повољне. Колико више благодаран вам остајем на тако лепом дару, с којим сте возобновили давнашњу к мени љубов.

Не знам је ли вам познато какав је прекрасан Београд наш (српски), што се каса местоположенија. Ја сам подоста градова и места видио, али ове предивне, здраве и великољепне ситуације, кроме Цариграда, чини ми се да на земљи нејма! Заисто јест нешто обајателно! А шта ће јошт бити, кад га мајсторија уреди и украси.

Славим свемогућега творца колико да сам хиљаду благополучни на свету година преживио, кад ме је сподобио ово доживити и дочекати време, паче свакога благополучија бла-

---

дузина (тал.), туце; *касати се,* тицати се; *ситуација,* место, положај; *кроме,* осим; *обајателан,* који очарава; *паче,* преко више.

гополучније! Ублажавам малену дечицу и будушти род људи, који ће видити да златни век у свој царствује Европи! Ови су народи много страдали: није шала, пет стотина година! Кад Бог да, да се у добро прављеније поставе и утврде, имаће шта памтити и на чему Богу благодарити, и паметнији ће и срећнији постати.

Поздравите ми Тому Симића и кажите му да ако се кадгод видимо, казаћу му зашто сам престао писати му; а кад ја њему не пишем, добро чини и право има да и он мени не пише. Али кад чује узрок, њега ћу за судију избрати, да изрече ко је од нас крив, зашто обадва не можемо бити.

Поздравите госпођу Куртовићку (књиге ћу њене раздати како надлежи), брата Симу Јанковића и његову госпођу, родицу моју. И ако јошт ко или која од моји ученика и ученица има који ме спомињу, поздравите ми ји. Вашу госпођу супругу поздрављам.

Вас и вашу дечицу љубећи остајем

У Белграду, јануарија 3. 1808.

ваш срдечни доброжелатељ
и покорни слуга
Доситеј Обрадович.

LXXVIII

ПЕСНА

О може ли ко на свету као ја знати
како је лепа наша Србија мати!
Свак би жив зажелио у Србију доћи
нити би кад помислио опет натраг поћи.
Онде би свак рад био задуго живити,
да се оним красотам може надивити.
Моје перце залуду сав свој труд полаже,
нит ми красноречије у том што помаже!
Какова је Србија ко знати жели:
кад ју види, чути ће шта му срце вели.
Чудиће се како му од радости скаче,
какве ли га сладости онамо одвлаче.
О во вјеки моје миле гусле јаворове,
ево ја сад моје пасем овце и волове;
Зато ја вас нећу више о клин обешати,
нити ће вас паучина од сад покривати;
На полицу ни на греду нећу вас метати,
нити ћу вас спред очију икада сметати;
лепе ћете ви пастирке примамљиват' на се
да и оне даду чути с вами своје гласе
на похвалу и на славу српски витезова,
на забаву и весеље сви стари кметова
и на сладост и на радост млади девојака,
с којима ћу ја певати од јутра до мрака!

1809.

ДОДАТАК

НЕКОЛИКА ПИСМА ПИСАНА ДОСИТИЈУ ОБРАДОВИЋУ

I

ПИСМО БУДИМСКОГА ТРГОВЦА ДАНИЛА МАРКОВИЋА

Благодјетељњејши господине, мње сердечно љубезњејши!

Чрез ваше трудољубије издате књиге »Езопове басне« и »Собраније разних вешчеј« са наравоучителними изјаснејами јесу ми повод дале вами сије писмо представити. Ја пак, вами непознат, имајући у дому мојем имените књиге, које за највеће богатство и цену почитујем — које сте серпскому роду посветити, како младим, тако и старим, на украшеније срца, ума и душе — мене и моје домашње од слепог сујевјерија ослободиле — благодјетелни господине, за таково велико благодјеjаније ја вами не могу ни усмено ни писмено благодарити. Место мене Господ Бог, који је вами такови талант даровао, он да вам и награжденије учини, по објешчанију својему, аки благу и вјерну рабу. Ја пак и с мојими домашњими од рода в рода прослављати и чествовати буду име ваше. Посреду многих непоколебими остајем

У Будиму 1. нојемврија 1800. лета

са домашњими мојими
Данил Маркович.

П. П. За знак љубови и почитанија, на Димитрија Чапрази шиљем вами једно аковче на грожђу вермета без свакоѓ вашег трошка. Молим вас, љубими и почитајеми благодјетељу, изволите примити под наменијем сим: *D. M.*

На ово је писмо Доситије одговорио одмах, 12. новембра исте године — писмо XXII.

II

ПИСМО ТЕМИШВАРСКОГА ТРГОВЦА ПАВЛА ЛАЗАРЕВИЋА

Високоучени господине оче!

Многољубими вразумитељу српскога народа!

Ваше до данас на свет издане књиге, које ја имајући посведневно с великим услажденијем читам, повод мени дадоше овим писмом и при намјеренију изданија садашње ваше књиге вас походити, а при том и замолити што бисте мени такових 10 егземларов дати дозвољели, а цену хоћу вам с великом благодарностију, колико коштовати буду, на кога хоћете у Бечу положити.

Премда ми је име ваше будуће књиге непознато, но све того ради знајући ја и прочитавајући неоцењено дело руку ваших, велику себи утјеху из ње како и из досад бивших књига ваших обештавам получити; јербо начаток вашего на овом свету житија непрервена отрјада, непроходимих стез вашего по свету странствованија неусипни дено-ношни труд, а најпаче преизобилна љубов ваша ревност к слаткому нашем роду, сведочившаја истино име српске нације *Обрадовича*, — све то дубоко на мом срцу впечатљено лежи и до гроба мога лежати будет; а јошт нису за толики ваш труд и претпатија по дужности српски гласи радости у ваша недра устремили се, но последња времена кад ће нама љубимога *Обрадовича* из очију нестати, онда ће топрв Доситеја дела

по својој превозносити се, онда ће тек српска јуност ружично корен *вашега* гроба слезами умиљенија заливати, онда ће велегласно српски народ викати: преблажена утроба, која га је носила! и прељубезне српској деци сисе, које су га дојиле! Доста је мени тешко да је кружић дејствителности моје овако тесан, да је источник моје науке сув и да су потоци мога имјенија тако плитки, да ја моме љубезному роду мало с чим спомоштествовати могу, но ако ми Бог лета живота продолжи, те и ја доживим час мојој жељи удовлетворити моћи, зар онда неће ово срце у мојим грудма сујетно куцати.

Пријатно љубими господине, простите ви мени да се ја тако усудих, а сасвим непознат, вама ово писмо написати, из кога управ признати изволите да правосердечна љубов, која лести не зна, *ни границе нејма* и примите ово моји неколико речи за највећу радост живота мога. Ја би рад био да имам начин вама ближе познат бити, но ово је жеља као од једног новонаставшега трговца, који вас из свег срца почитује, љуби и до конца живота свога љубити и високо почестати будет као ваш

У Темишвару 29. јулија 1804.

истино благодарни слуга
Павел Георгијев Лазаревич.

Одговор Доситијев налази се у писму XXIX.

III

ПИСМО НЕКАДАШЊЕГ УЧЕНИКА ДОСИТИЈЕВА, ТОДОРА СИМОНОВИЋА, ТАДАШЊЕГ ПУКОВНИКА У РУСКОЈ ВОЈСЦИ

Љубезни мој друг, Доситеј!

В росиској службе фелдјегер и наш земљак Роман Гаврилович Соколович писал мње из С. Петрбурга что имјел он удовољствије видјет вас здравим и благополучним во градје Тријестје и что ви, љубезни друг, вспомњили о вашем Тошје. Роман Гаврилович сам мења крајње одолжил, и ја душевно радују сја что ви, слава Богу, благополучни. Даст ли Бог мње шчастије с вами јешче видјет сја! Nos patriam, fines et dulcia linquimus arva, nos patriam fugimus, — tu, Tityre, lentus in umbra formosam resonare doces Amaryllida sylvas. Ја в прочем, слава Богу, здрав и благополучен; токмо нешчастљив својим удаљенијем из Кавказа в Персију, из Персији на Кавказ, а с сего в Грузију или Георгију, и паки в Персију, что вам и по газетам француским и немецким, думљу, извјесно. Твердостију духа и терпјенијем всја непријатности преодолим, а смерт и в другом мјестје не минујет.

Лепо си ме, роде, совјетовао и добро ме научио: твоје сам ти речи ја затврдио: »Трпи, Тошо, и боље ће бити!« Зато сам ти ја сад оберстер и четири крста кавалер; дао ми је Бог и Марију кћер: још ће ми дати

и тебе видити. Поздрави ми всјех наших: љубезнаго браца мојего Арсу Сечујца, који служи в Фијумје, в Јелачића регименти, и сестрицу Марију, која је из Карлштата за капитаном Лукићем, и брата Тошу, који ми се лепо уредио и спаилук у Банату купио. Пиши ми, љубезни, и писмо адресирај: в С. Петрбургје чрез Романа Гавриловича Соколовича, који је сада губернским секретаром при с. петрбургстјем пост-амтје, при текушчеј експедицији. — Прошчај, љубезни друг! Ја јесам и буду в гробје

Тифлис, фефруарија 26. год. 1805.

твој непремјени слуга и друг
Теодор Симонович.

Доситијев одговор чита се у писму XXXIII.

IV

ВЛАДИКА ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ ОДГОВАРА НА ДОСИТИЈЕВО ПИСМО (XXXII).

Благородни господин,
Доситеј Обрадович!

Примио сам с пуним удовољствијем ваше почтено писмо, такође ново напечатане у нашем језику књиге, од љубови ваше к мени послане, на које чувствително благодарећи вам, сердечно желим: што би у нашем драгом роду свеђер више таквих људеј било, који би своја дарованија и труде по примеру вашему и с таквијем усердијем како и ви, љубезњејши мње Обрадович, на просвјешченије својеј нацији посвјешчавали. Јесам с истиним почитанијем

На Стањевиће, 23. октомврија, 1805.

вашега благородија
покорни слуга
черногорски митрополит и ордена
св. Александра Невског
кавалер,
Петар Петровић Његош.

П. П. Драго ми је што ви имате једнога младића, достојнога себи насљедника, а ја се трудим да и овде буде заведена малена школа. Молим, не прихватајте се на другу страну до полученија другога мојега писма.

ИЗДАЊА СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

I коло (1892)

. **Живот и Прикључения Димитрија Обрадовића**, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

2. **С мора и са сува**, црте др. Милана Јовановића. Цена 1·40 дин.

3. **Даворје** Ј. С. Поповића, за штампу приредио и речник и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 1·40 дин.

4. **Бакоња Фра-Брне**, написао Симо Матавуљ; с речником и предговором Љуб. Јовановића. Цена 2 дин.

5. **Драматски Списи** Косте Трифковића, свеска I., за штампу приредио и предговор написао Данило А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

6. **Истинска Служба**, написао И. Н. Потапенко, превео М. Ђ. Милићевић. Цена 1·40 дин.

7. **Историја Српскога Народа** с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љуб. Ковачевић и Љуб. Јовановић, свеска I. Цена 1·40 дин

II коло (1893)

8. **Живот и Прикључения Димитрија Обрадовића**, свеска II., за штампу приредио и поговор и речник написао Ж. Поповић. Цена 1·40 дин.

9. **Мемоари Проте Матије Ненадовића**, за штампу приредио и предговор, регистре и речник написао Љубомир Ковачевић. Цена 2·80 дин.

10. **Два Идола**, написао Богобој Атанацковић, за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

11. **Камено Доба**, написао Јован Жујовић. Цена 2 дин.

12. **Прве Жртве**, приповетка из српске прошлости, написао Андра Гавриловић. Цена 1·40 дин

13. **Из Природе**, мањи списи др. Јосифа Панчића, за штампу приредио и предговор написао Ж. Живановић. Цена 2 дин.

14. **С француског Парнаса**, преводи Владимира М. Јовановића. Цена 2 дин.

III коло (1894)

5. **Антологија Дубровачке Лирике**, за штампу приредио и предговор и речник написао Милан Решетар. Цена 1·40 дин.

16. **Тамо амо по Истоку**, црте др. Милана Јовановића, свеска I, с речником и с картом Индискога Океана и околних земаља. Цена 2 дин.

17. **Песме Јована Илића**, за штампу приредио Љуб. Стојановић. Цена 2 дин.

18. **Драматски Списи** Косте Трифковића, свеска II., за штампу приредио и предговор написао Дан. А. Живаљевић. Цена 1·40 дин.

19. **Воденица на Флоси,** написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска I., Цена 2 дин.

20. **Воденица на Флоси,** написао Џорџ Елиот, превео с енглескога Андра Николић, свеска II. Цена 2 дин.

21. **Историја Српскога Народа** с погледом на историју суседних Хрвата и Бугара, написали Љ. Ковачевић и Љ. Јовановић, свеска II. Цена 1·40 дин.

IV коло (1895)

22. **Басне Доситеја Обрадовића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Андра Николић. Цена 1·40 дин.

23. **Друга Певанија Змаја J. Јовановића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Милутин К. Драгутиновић. Цена 2 дин.

24. **Низ старијих приповедака,** за штампу приредио и предговор написао Андра Гавриловић. Цена 2 дин.

25. **Тамо амо по Истоку,** црте др. Милана Јовановића, свеска II., с речником. Цена 2 дин.

26. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска I., с предговором, напоменама и речником. Цена 2 дин.

27. **Тартиф и Тврдица,** комедије од Молијера, превели Јован Ђорђевић и др. Владан Ђорђевић, за штампу приредио и предговор написао Јован Ђаја. Цена 1·40 дин.

28. **Из науке о светлости,** написао Ђорђе М. Станојевић с предговором и 158 слика. Цена 2 дин.

V коло (1896)

29. **Басне Доситеја Обрадовића,** свеска II., за штампу приредио и поговор написао Андра Николић. Цена 2 дин.

30. **Друга Певанија Змаја J. Јовановића,** свеска II., за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић. Цена 3 дин.

31. **Слике из сеоскога живота,** написао Јанко М. Веселиновић, свеска I. Цена 2 дин.

32. **Тодор од Сталаћа,** трагедија у пет чинова, написао Милош Цветић. Цена 2 дин.

33. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска II., с напоменама и речником. Цена 3 дин.

34. **Девајтис,** роман од Марије Рођевичевне, превео с пољскога Никола Манојловић-Рајко. Цена 3 дин.

35. **Књига о здрављу,** српско издање приредио др. Милан Јовановић — Батут, са 53 слике у тексту и 2 засебне таблице у боји. Цена 3 дин.

VI коло (1897)

36. **Житије Герасима Зелића архимандрита,** свеска I., за штампу приредио П. П. Ђорђевић. Цена 2 дин.

37. **Босанчице,** кратке приче из Сарајева, испричао Мита Живковић. Цена 2 дин.

38. **Горски Цар,** роман, написао Светолик П. Ранковић Цена 3 дин.

39. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска III., с напоменама и речником. Цена 3 дин.

40. **Бијесни Роландо,** спјевао Лодовико Ариосто, препјевао Драгиша Станојевић, свеска IV., с напоменама, и речником и поговором. Цена 3 дин.

41. **Историја Карла XII.** од Волтера, превео Стојан Новаковић. Цена 3 дин.

42. **Подземне воде, издани, извори, бунари, терме и минералне воде,** написао др. Светолик Радовановић, са 40 слика. Цена 2 дин.

43. **Завјет,** драмат у 4 чина, написао Симо Матавуљ. Цена 2 дин.

VII коло (1898)

44. **Житије Герасима Зелића архимандрита,** свеска II., за штампу приредио П. П. Ђорђевић. Цена 3 дин.

45. **Епске песме Јована Суботића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Љубомир Стојановић. Цена 3 д.

46. **Приповетке Лазе К. Лазаревића,** свеска I., за штампу приредио и предговор написао Љубомир Јовановић. Цена 2 д.

47. **Горе доле по Напуљу,** путничке цртице др. Милана Јовановића, за штампу приредио др. Никола Вулић, предговор написао А. Гавриловић. Цена 2·50 дин.

48. **Уједињење Немачке,** написао др. Драгољуб М. Павловић. Цена 3 дин.

49. **Векфилдски Свештеник,** написао Оливер Голдсмит, превео и предговор написао др. Љубомир Недић. Цена 2 дин.

50. **Искрице Николе Томазеа,** за штампу приредио и предговор написао Данило Петрановић. Цена 1 дин.

VIII коло (1899)

51. **Домаћа писма** Доситеја Обрадовића, за штампу приредио Милутин К. Драгутиновић, св. I. Цена 2 дин.

52. **Лирске песме** Симе Милутиновића Сарајлије, с предговором Андре Гавриловића. Цена 2 дин.

53. **Приповетке Лазе К. Лазаревића,** свеска II., за штампу приредио Љубомир Јовановић. Цена 3 дин.

54. **Слике из сеоскога живота,** написао Јанко М. Веселиновић, свеска II. Цена 2 дин.

55. **Ивкова слава,** приповетка Стевана Сремца. Цена 2 динара.

56. **Исландски рибар,** роман Пјера Лотија, с француског превела Тилија Довијанићева. Цена 2 дин.

57. **Воћке и воће,** написао Благоје Тодоровић. Цена 4 динара.

Сва досадања кола књига могу се добити преко повереника или непосредно од Управе Српске Књижевне Задруге, и то: I, II, III и IV по цену од 7, V, VI, VII. и VIII. по цену од 10, а сва кола заједно по цену од 6 динара од кола.

ЗАБАВНИК
СРПСКЕ КЊИЖЕВНЕ ЗАДРУГЕ

стаје за све задругаре годишње четири динара или круне, за незадругаре седам динара или круна; уз то, добротвори, оснивачи и повереници добивају бесплатно и лепе тврде корице, кад се сврши које од дела која излазе у »Забавнику«.

Година прва »Забавника« (свеске 1—6) има ова дела:

1. **Обломов,** роман у четири дела, написао И. А. Гончаров, превео с рускога Милован Ђ. Глишић. . 4·— дин.

2. **Богородичина Црква,** роман у три дела, написао В. Иго, превео с француског Душан Л. Ђокић. (Свршетак је у »Забавнику« за 1899 годину.) . . 3·— дин

3. **Приповетке I,** у којој су збирци ови преводи: Оргуљаш из Поникла, написао Хенрих Сенкјевић; Свеци ратују написао Ђовани Верга; Јолантини сватови, написао Херман Судерман; Прва велика прашка трговина пауцима, написао Ладислав Строупежницки, Жан Гурдон, написао Емил Зола; Давид Свен, написао Н. Хоторн; Гушчар, написао Херман Судерман; Преврана пшеница, написао Н. С. Љесков; и Три девојчице написао Пол Бурже. распродано·

Година друга »Забавник« (св. 7—12) има ова дела:

1. **Богородичина црква,** роман у три дела, написао В. Иго, превео с француског Душан Л. Ђокић. (Свршетак.)

2. **Давид Коперфилд,** роман, написао Ч. Дикенс, превео с енглескога Драгомир М. Јанковић. (Наставиће се и у свескама 1900 године.)

3. **Рат и мир,** роман, написао Л. Н. Толсти, превели с рускога Окица Глушчевић и Милован Ђ. Глишић. (Наставиће се и у свескама 1900 године.)

4. **Приповетке II.** (Анта, написао Болеслав Прус; Јунак нашега доба, написао Доменико Ровета; Стратоника, написао Јулије Зејер; Широка плећа, написао Фридрих Шпилхаген; На прелому, написала О. Н. Чјумина, и друге приповетке.)

Цена

пјев
ком.

вао
и по

вак

ми
сли

Це

ва

пј

п

J
н

J

